

14595

1995, 2.

104

Національна Академія наук України
Центральна наукова бібліотека ім. В.І.Вернадського
Науково-теоретичний та практичний журнал

№2 1995

БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІСНИК

Б В Г З
И К Л М
Н С Ф Ч

Ж Б Т а
и р т м
н с о ч

(ДУЕТЫ, ТРИО, КВАРТЕТЫ, ХОРЫ) СЛ. С. С.

М. Лусенко.

1. Он, явилъ м. какъ быслышавша на нелъ (про сорамо)	— 30
2. Тумашъ, тумашъ дашавша (про сорамо)	— 26
3. Не верела нелъ брелъ (про сорамо)	— 25
4. Дашавъ тумашавша нелъ дашъ (про сорамо абы тумора)	— 30
5. Он, нелъ въ тумашавша, нелъ нелъ (про сорамо)	— 26
6. Не нелъ, нелъ черелъ брелъ (про сорамо абы тумора)	— 25
7. Он, нелъ нелъ (про сорамо)	— 30
8. Нелъ бы нелъ, нелъ, нелъ (про сорамо)	— 40
9. Нелъ дашавша нелъ (про сорамо-абы)	— 30
10. Тумашъ тумашавша (про абы 3 сорамо абы тумора)	— 30
11. Нелъ нелъ абы (про сорамо-сорамо абы дашъ)	— 30
12. Нелъ нелъ нелъ нелъ	— 30
13. Нелъ нелъ нелъ нелъ	— 30

Итог. 1-13 на нелъ нелъ нелъ 3 н. — с. Маах. 1

14. На берета а, и предвела и (про констр-акто)	.. 20
15. Намамата дас (про бератона)	.. 20
16. Овеч гората (про тисора)	.. 20
17. тиса (про бератона)	.. 20
18. На Диндре мис, Диндре Сметт. Броня в Гад- дмамата (про бератона)	.. 20
19. Готмалит, готмалит ... Сметт в Чигумен, в Гаддмамата (про бератона)	.. 20
20. На тисонен на берата. Броня (про бератона)	.. 20
21. Намамата в дмамата червена мамина. Даста про дмамата в тисора	.. 20
22. На тисонен маминаста мамина мамина (про дмамата)	.. 20
23. На маминаста маминаста мамина маминаста (дма- мата, тисора, Готт)	.. 20
24. На, на дмамата маминаста (про тисора)	.. 20
25. На дмамата маминаста	.. 20
26. Маминаста маминаста ... маминаста про маминаста маминаста маминаста, маминаста маминаста маминаста маминаста маминаста маминаста маминаста (маминаста маминаста маминаста) (Ма. 14-20 в. маминаста маминаста 2. р. = 6 маминаста)	1.20

37.	Рече ва старея Дунаея маврекия (про бача).	--	80
38.	М маврекия (дунаея). Дарея (про сончани та тавора).	--	81
39.	М, припущенъ сира рече	--	82
40.	У медана арканъ рече. Дуна	--	83
41.	М маврекия, урбановича. Дарея (про сонч. та бача).	--	84
42.	М, урбанъ старей бачана (про сонч. аство).	--	85
43.	М, урбанъ старей бачана (про сонч. аство).	--	86
44.	Та не хад Гасеодъ маврея (про бача-маврекия).	--	87
45.	Маврекия мавре. М, савъ мавре таворъ (про сонч. аство).	--	88
46.	У мавре Маврекия аство на маврея (про бачанова).	--	89
47.	М, маврекия маврея мавре (сончани аство мавре).	--	90
48.	М, а аство маврекия на маврея мавре.	--	91
49.	Таворъ сонч. та мавре мавре. Дарея (про сонч. аство).	--	92
	М, Дунаея мавре старей (маврекия).	--	93
	М, Дунаея мавре старей (сончани).	--	94

40.	Даша (про товарища)	— 28
41.	Даша (про барышню)	— 29
42.	Даша (про Дашу)	— 30
43.	Рассел у хулиганов. Дует (про солдана та товарища)	— 31
44.	На веревках иль метал?	— 32
45.	На-маша волосах иль	— 33
46.	Хулиганов	— 34
47.	Гуляешь братишка моя	— 35
48.	Чего меня тащит? Дует (про товарища)	— 36
49.	Есть на свете даша. В „Катерины“ Шенечкина (про барышню)	— 37
50.	Да, сержанчик да сержанчик (сержант)	— 38
51.	Или бы хулиганов или шеню (солдано-солд)	— 39
52.	Что бы на шенюшечку шеню (про товарища та сержанца и хулиганов, шенюшечка)	— 40
53.	У нас, там, ну, там, там, Серванда. Сидит Якович в Гайдамаках (барышня)	— 41
54.	Гуляешь, братишка? Гуляешь в Гайдамаках (товарища)	— 42

24. Класика. Промисла до поени (сериозно, тмурно) . . . — 50

† Велаското издана. * Прасковия издана.

Молчанов, 1 д. Гродненск.
 *Хвостов, 1 д. Острожского.
 Барановский, 1 Гродненск. в Кусла

съ КИЕВЪ, у ЛЕОНА ИДЗИКОВСКАГО

Коммунистический Ресурсы Сталина
ИМПЕРАТОРА Ресурсы Немецкого Общества

С. Петербурга, г. А. Иванович.
Ростова на Дону, г. А. Г. Алдара
Шестаков, г. П. Кирюшкин.

E. L. Kasper, Baltimore

Редакційна колегія

БАБИЧ В.С., БРОВКИН А.Г., ГОРДІЄНКО Л.М., ДУБРОВІНА Л.А., ІЛЬГАНАЄВА В.О., КОСТЕНКО Л.Й., КРУШЕЛЬНИЦЬКА А.І., НЕСТЕРЕНКО В.Г., ПАШКОВА В.С., ПОПРОЦЬКА В.Г. (заст. головного редактора), СКНАР В.К., СОЛОНСЬКА Н.Г. (заст. головного редактора), ЧЕКМАРЬОВ А.О., ШОВКОПЛЯС І.Г., ПАТРИЦІЯ ГРІМСТЕД (Гарвардський університет), Ілона СЛАВИНСЬКА (Австрійський інститут по вивченню Східної та Південно-Східної Європи, секретар комісії у справах бібліотек при Федеральному міністерстві науки Австрії), Уім Лайндайк (Генеральний менеджер EBSCO)

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО БІБЛІОТЕКИ І БІБЛІОТЕЧНУ СПРАВУ

Цей Закон визначає загальні засади бібліотечної справи і бібліотечну систему України, встановлює вимоги до формування і збереження бібліотечних фондів, бібліотечного обслуговування з метою задоволення інформаційних, наукових та культурних потреб суспільства, збагачення духовного потенціалу народу.

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Бібліотечна справа

Бібліотечна справа — складова частина інформаційної, виховної, культурно-освітньої діяльності, що включає комплекс державних, громадських, наукових та практичних заходів, які забезпечують організацію діяльності бібліотек, їх науково-дослідну й методичну роботу, а також підготовку бібліотечних фахівців.

Стаття 2. Бібліотека

Бібліотека — це бібліотечно-бібліографічний, культурно-просвітницький і науково-допоміжний соціальний інститут, що забезпечує акумуляцію і загальнодоступність документально-інформаційних ресурсів (книг, документів та інших носіїв інформації), які містять і зберігають знання, набуті в процесі розвитку людства, сприяють піднесенню інтелектуального та культурного потенціалу суспільства.

Бібліотеки можуть мати статус юридичної особи або входити до складу юридичної особи.

Стаття 3. Основні напрями бібліотечної діяльності

Основними напрямками бібліотечної діяльності є формування, зберігання документально-інформаційних ресурсів та бібліотечне обслуговування.

Стаття 4. Державна політика в галузі бібліотечної справи

Державна політика в галузі бібліотечної діяльності визначається принципами науковості, а також загальнодоступності, безплатності основних послуг бібліотек, поєднання державного управління і громадського самоврядування.

Основними напрямками державної політики в галузі бібліотечної діяльності є:

— стимулювання розвитку бібліотечної справи шляхом розширення матеріально-технічної бази, надання пільг щодо оподаткування і кредитування та морального й матеріального заохочення осіб, які зробили значний внесок у бібліотечну справу;

— ведення єдиної державної системи реєстрації носіїв інформації;

— створення умов для зберігання бібліотечних фондів, їх комплектування та матеріально-технічного забезпечення;

— сприяння науковим дослідженням, розробці та здійсненню цільових програм розвитку бібліотечної діяльності;

— забезпечення єдиної системи підготовки та підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів.

Стаття 5. Право громадян, підприємств, установ і організацій на бібліотечне обслуговування

Громадяни незалежно від походження, соціального й майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, мови, віку, ставлення до релігії, роду і характеру занять, місця проживання, а також підприємства, установи й організації мають право на доступ до бібліотечних фондів та одержання бібліотечних послуг. Це право забезпечуються створенням мережі загальнодоступних бібліотек, заснованих на державній формі власності, та шляхом державної підтримки загальнодоступних бібліотек, які засновані на інших формах власності й забезпечують безплатне надання основних видів бібліотечних послуг.

Основні види безплатних бібліотечних послуг, а також розмір оплати та перелік окремих видів платних послуг, що надаються бібліотекам, заснованими на державній формі власності, визначаються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Основні види безплатних бібліотечних послуг, а також розмір оплати та перелік окремих видів платних послуг, що надаються бібліотекам, заснованими на державній формі власності, визначаються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Забороняється використовувати дані про користувачів бібліотеки та їх читацькі інтереси з будь-якою метою, крім наукової.

Стаття 6. Законодавство про бібліотеки та бібліотечну справу.

Відносини у сфері бібліотечної діяльності регулюються Конституцією України, Основами законодавства України про культуру, цим Законом, іншими актами законодавства, прийнятими відповідно до нього.

Розділ II

БІБЛІОТЕЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ

Стаття 7. Основи організації і функціонування системи бібліотек

Бібліотечна система України — це розгалужена мережа бібліотек різних видів, заснованих на державній (загальнодержавній та комунальній), колективній чи приватній формах власності.

Бібліотечна система організовується і функціонує на основі:

— створення територіальних, відомчих (галузових), міжвідомчих (міжгалузових та інших) бібліотечних систем і об'єднань, підпорядкованих відповідним цен-

тральним (або головним) бібліотекам та існування окремих бібліотек різних типів і видів (поза межами цієї системи);

— здійснення на загальнодержавному, регіональному та галузевому рівнях централізованого, скооперованого або скоординованого комплектування фондів бібліотек, обробки документально-інформаційних ресурсів, створення спільно з підприємствами, установами та організаціями, діяльність яких пов'язана зі збиранням, обробкою або накопиченням інформації, єдиних довідково-інформаційних фондів та банків даних;

— узгодження профілю комплектування фондів бібліотек, спільної організації науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи, спільного використання технічних засобів, здійснення інших форм координації і кооперації роботи бібліотек, незалежно від підпорядкованості в масштабах міста, району, області, Автономної Республіки Крим, держави в цілому, а також окремих галузей народного господарства.

Стаття 8. Види бібліотек

На території України утворюються і діють бібліотеки та системи бібліотек, що відрізняються за своїм цільовим призначенням, складом користувачів, спеціалізацією бібліотечних фондів та іншими ознаками: публічні бібліотеки для дорослих, юнацтва, дітей; наукові й спеціальні, спеціалізовані бібліотеки загального користування, а також для осіб з фізичними вадами, бібліотеки навчальних закладів та наукових установ; універсальні, багатогалузеві й галузеві бібліотеки тощо.

Відповідно до значення і функцій утворюються бібліотеки: всеукраїнські, бібліотека Автономної Республіки Крим, обласні, центральні районні й міські Централізованих бібліотечних систем, також окремі районні, міські та сільські. Віднесення бібліотек до зазначених категорій здійснюється відповідними органами Міністерства культури України, Автономної Республіки Крим, місцевими органами влади, крім випадків, передбачених цим Законом. Міністерство культури України визначає бібліотеки, що виконують функції науково-методичних центрів.

Стаття 9. Національна бібліотека України

Національна бібліотека України — головна всеукраїнська бібліотека — є культурним, документально-комунікативним та науково-дослідним центром, що забезпечує у взаємодії з національними спеціалізованими та іншими бібліотеками максимально повне формування, зберігання та загальнодоступність документально-інформаційних ресурсів.

Національна бібліотека України створюється Верховною Радою України і виконує функції парламентської. Загальнодержавний характер її діяльності забезпечує Міністерство культури України.

Бібліотечні фонди Національної бібліотеки України становлять національне багатство народу України і перебувають під охороною держави.

Національна бібліотека України має право на обов'язковий безплатний примірник усіх друкованих видань та окремих інших документально-інформаційних носіїв, що випускаються в Україні.

Статут Національної бібліотеки України, перелік та порядок передачі документально-інформаційних носіїв, що випускаються в Україні, а також перелік документально-інформаційних носіїв, що підлягають обов'язковому зберіганню у фондах Національної

бібліотеки України, затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 10. Національні спеціалізовані бібліотеки

Національні спеціалізовані бібліотеки є головними всеукраїнськими галузевими бібліотечними установами з питань бібліотечного та інформаційного забезпечення, національними книгосховищами, сховищами інших носіїв інформації, галузевими організаційно-методичними центрами відповідної мережі бібліотек.

Засновником національної спеціалізованої бібліотеки виступає відповідний центральний орган державної виконавчої влади.

Статус національної надається спеціалізованій бібліотеці Кабінетом Міністрів України за пропозицією засновника та Міністерства культури України.

Національна спеціалізована бібліотека має право на обов'язковий безплатний примірник відповідних спеціалізованих друкованих видань чи інших носіїв інформації, що випускаються в Україні.

Положення про Національну спеціалізовану бібліотеку, перелік та порядок передачі спеціалізованих документально-інформаційних носіїв, що випускаються в Україні, а також перелік спеціалізованих документально-інформаційних носіїв, що підлягають обов'язковому зберіганню у фондах Національної спеціалізованої бібліотеки, затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 11. Взаємодія бібліотек з підприємствами, установами та організаціями

Функціонування бібліотек здійснюється на основі взаємодії бібліотек з іншими культурно-освітніми й науковими закладами, підприємствами, установами та організаціями, діяльність яких пов'язана зі збиранням, обробкою або накопиченням інформації (преса, книговидавництво, кіно, телебачення, радіомовлення тощо), об'єднаннями громадян.

Наукові та науково-технічні бібліотеки, співпрацюючи з підприємствами, установами та організаціями, діяльність яких пов'язана зі збиранням, обробкою або накопиченням інформації, сприяють взаємному комплектуванню фондів патентною, нормативно-технічною і конструкторською документацією, неопублікованими матеріалами та іншою спеціалізованою літературою.

На підприємствах, в установах і організаціях, які не мають бібліотек, але мають у своєму складі підрозділи науково-технічної інформації, відповідні документально-інформаційні ресурси зосереджуються у фондах цих підрозділів.

Розділ III

ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ І ЛІКВІДАЦІ БІБЛІОТЕК

Стаття 12. Створення бібліотек

Бібліотеки створюються відповідно до соціально-економічних, національних, культурно-освітніх, виробничих потреб суспільства за наявності встановленого мінімуму бібліотечного фонду, матеріально-технічного та кадрового забезпечення. Бібліотеки, засновані на державній формі власності, створюються згідно з нормативами, встановленими відповідними відомствами.

Мінімум бібліотечного фонду для окремих видів бібліотек визначається Кабінетом Міністрів України.

Бібліотеки можуть створюватись і діяти в усіх організаційно-правових формах. Іноземні юридичні та фізичні особи мають право створювати бібліотеки на

території України на загальних підставах, якщо інше не передбачено законодавством України.

Бібліотека діє на основі статуту (положення), що затверджується її засновником (засновниками). Статут (положення) не повинен суперечити чинному законодавству.

Стаття 13. Реєстрація бібліотек

Реєстрація бібліотек незалежно від їх форми власності проводиться за місцем знаходження у виконавчому комітеті міської (крім міст з районним поділом), районної Ради народних депутатів.

В цьому разі бібліотека набуває статусу юридичної особи.

Свідоцтво про реєстрацію бібліотеки є підставою для відкриття рахунків в установах банків.

За реєстрацією бібліотеки вноситься плата, розмір якої встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Створення бібліотеки в складі юридичної особи такої реєстрації не потребує.

Відмова в реєстрації оскаржується в судовому порядку.

Для реєстрації подаються такі документи:

- рішення засновника (засновників) або уповноваженого ним (ними) органу про створення бібліотеки;
- статут (положення) відповідної бібліотеки;
- документ, що засвідчує сплату коштів за державну реєстрацію;
- документи, що засвідчують мінімум бібліотечного фонду, джерела фінансування для належного функціонування бібліотеки.

Реєстрація здійснюється (за наявності всіх документів) за заявничим принципом протягом не більше п'яти робочих днів.

Орган, який здійснює реєстрацію, зобов'язаний протягом цього терміну видати посвідчення про реєстрацію і в десятиденний термін подати відомості до органів державної статистики.

Стаття 14. Реорганізація бібліотек

Реорганізація (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) бібліотек може відбуватися відповідно до чинного законодавства.

Перереєстрація бібліотеки проводиться в разі зміни форми власності або назви бібліотеки й здійснюється в порядку, встановленому для її реєстрації.

Забороняється приватизація і перетворення (перепрофілювання) бібліотек, які є юридичними особами і засновані на державній формі власності.

У разі приватизації майна юридичної особи, в складі якої є бібліотека, одночасно можуть бути приватизовані бібліотечні фонди та інше майно, необхідне для її діяльності, за наявності зобов'язання нового власника продовжити подальше функціонування бібліотеки протягом десяти років. У разі відсутності такого зобов'язання зазначене майно не підлягає приватизації, а рішення щодо подальшого управління ним або передачі його у господарське відання приймає орган приватизації.

Стаття 15. Ліквідація бібліотек

Бібліотеки ліквідуються за рішенням власника, суду, арбітражного суду у випадках, передбачених чинним законодавством.

У разі ліквідації (не пов'язаної зі зміною форми власності) державних підприємств, установ, організацій, у складі яких є бібліотеки, бібліотечні фонди та інше майно, необхідне для її діяльності, переходять до правонаступника.

Доцільність реорганізації та ліквідації бібліотек,

заснованих на державній формі власності, визначається відповідними органами влади.

Розділ IV

БІБЛІОТЕЧНІ ФОНДИ

Стаття 16. Склад бібліотечних фондів

Бібліотечний фонд — це сукупність документально-інформаційних ресурсів (книг, документів, рукописів, аудіовізуальних матеріалів, інших носіїв інформації).

Бібліотечні фонди формуються як універсальні, галузеві, спеціалізовані, залежно від виду носія інформації тощо.

Стаття 17. Державний бібліотечний фонд України

Державний бібліотечний фонд України становлять фонди бібліотек, взаємопов'язаних координуваним комплектуванням, єдиним довідковим апаратом, системою депозитарного зберігання, перерозподілу і взаемовикористання фондів.

Особливо цінні, рідкісні видання та колекції включаються до Державного реєстру національного культурного надбання України згідно з положенням, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

Архівні, рукописні та окремі документи, зібрані в бібліотеці, входять до складу Національного архівного фонду України згідно з Законом України «Про Національний архівний фонд і архівні установи».

Стаття 18. Комплектування бібліотечних фондів

Бібліотеки мають пріоритетне право на придбання книг, документів, інших носіїв інформації відповідно до профілю комплектування їх фондів.

Це право забезпечується одержанням обов'язкових примірників книг, документів, інших носіїв інформації у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, випуском літератури за державним контрактом, наявністю спеціалізованих торговельних організацій і підприємств (бібліотечних колекторів, магазинів тощо), пільговим оподаткуванням видавництва, поліграфічних та інших підприємств, які забезпечують бібліотеки документально-інформаційними ресурсами.

Комплектування бібліотечних фондів здійснюється будь-яким шляхом, не забороненим законодавством.

Видання та інші матеріали, що не входять до Національного архівного фонду України, можуть бути передані безкоштовно з фондів одних бібліотек до фондів інших бібліотек.

Маловикористовувані, але цінні в науковому й художньому відношенні книги, документи та інші носії інформації можуть передаватися в бібліотеки-депозитарії.

Порядок передачі зазначених видань у бібліотеки-депозитарії визначається Міністерством культури України.

Стаття 19. Облік, зберігання і використання документально-інформаційних одиниць, що знаходяться в бібліотечних фондах

Збереження документально-інформаційних одиниць, що знаходяться в бібліотечних фондах, здійснюється відповідно до чинного законодавства та встановлених стандартів, технічних умов та інших нормативних документів.

Власник бібліотеки забезпечує належні матеріально-технічні умови для збереження і використання фондів.

Облік, зберігання та використання документально-інформаційних одиниць, що знаходяться в бібліотечних фондах, здійснюється відповідно до правил, затверджених Міністерством культури України.

Вилучення з бібліотечних фондів книг, документів

та інших носіїв інформації, в тому числі ветхих, застарілих у науково-технічному, виробничому відношеннях, втрачених друкованих видань чи інших носіїв інформації здійснюється у порядку, визначеному Міністерством культури України.

Забороняється вилучення документів з бібліотечних фондів за ідеологічними чи політичними ознаками.

Облік, зберігання та використання книг, документів та інших носіїв інформації, що знаходяться в бібліотечних фондах і є пам'ятками історії та культури, здійснюються відповідно до чинного законодавства.

Облік, зберігання та використання документів Національного архівного фонду України, що знаходяться в бібліотеках, здійснюються за правилами, що затверджуються Головним архівним управлінням при Кабінеті Міністрів України.

Стаття 20. Відповідальність за шкоду, заподіяну бібліотечному фонду

Особи, які заподіяли шкоду бібліотечному фонду, несуть відповідальність згідно з чинним законодавством.

Правилами користування бібліотечним фондом може передбачатися кратно відшкодування шкоди у зв'язку зі втратою, знищенням, пошкодженням або розкраданням книг, документів, інших носіїв інформації, в тому числі окремих одиниць бібліотечного фонду.

Розділ V

БІБЛІОТЕЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Стаття 21. Бібліотечне обслуговування

Формами бібліотечного обслуговування є: абонемент, читальний зал, обслуговування поза бібліотекою (бібліотечні пункти, пересувні бібліотеки), а також інші форми.

Користувачами бібліотечних послуг є: юридичні й фізичні особи України, зарубіжних країн та особи без громадянства.

Користування бібліотечними послугами є добровільним і здійснюється на умовах і в порядку, передбачених правилами, що встановлюються власником бібліотеки.

Типові правила користування бібліотеками затверджуються Міністерством культури України.

Правилами користування бібліотекою може передбачатися грошова застава за особливо цінні книги та об'єкти користування.

Стаття 22. Права та обов'язки бібліотек

Бібліотеки в порядку, передбаченому їх статутами (положеннями), мають право: визначати зміст, напрями й конкретні форми своєї діяльності; визначати структуру бібліотеки, штати, форму оплати праці бібліотечних працівників; здійснювати співробітництво з бібліотеками та іншими установами зарубіжних країн, розпоряджатися коштами, отриманими від надання платних послуг, благодійних внесків тощо; залучати додаткові кошти для розвитку статутної діяльності та стимулювання працівників бібліотек.

Бібліотеки зобов'язані: надавати користувачам доступ до бібліотечного фонду та довідково-інформаційних матеріалів і можливість користування ними згідно зі встановленими правилами; виконувати інші вимоги щодо обслуговування користувачів, встановлені правилами користування бібліотеками.

Стаття 23. Права та обов'язки користувачів

Користувачі мають право одержувати у користування книги, документи та інші носії інформації з бібліотечних фондів відповідно до правил користуван-

ня бібліотекою; користуватися послугами довідково-інформаційного, бібліографічного характеру та отримувати інші послуги (в тому числі платні).

Користувачі бібліотек зобов'язані дотримувати правил користування бібліотекою.

Стаття 24. Обмеження у наданні бібліотечних послуг

Обмеження у наданні бібліотечних послуг, що стосуються доступу до бібліотечних фондів, допускаються у випадках, передбачених законодавством України.

Розділ VI

УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕЧНОЮ СПРАВОЮ

Стаття 25. Державне управління бібліотечною справою

Центральним органом державної виконавчої влади, що здійснює загальне методичне керівництво бібліотеками і координує їх роботу, є Міністерство культури України.

Міністерства, державні комітети, відомства, інші державні органи та організації здійснюють керівництво підвідомчими їм бібліотеками.

Міністерство культури України як центральний орган державної виконавчої влади реалізує єдину державну політику щодо бібліотечної справи в Україні; формує вимоги щодо державного статистичного обліку бібліотек, заснованих на території України; визначає державні потреби щодо бібліотечного обслуговування та нормативи, що гарантують його належний рівень; створює спеціалізовані організаційні структури для матеріально-технічного та науково-методичного забезпечення бібліотечної діяльності; здійснює координацію робіт по об'єднанню бібліотек в єдину інформаційну систему; організує підготовку бібліотечних кадрів; здійснює контроль за діяльністю державних бібліотек, збереженням ними єдиного бібліотечного фонду України; організує наукові дослідження в галузі бібліотекознавства, бібліографії, документознавства та науково-інформаційної діяльності; встановлює державні бібліотечні стандарти.

Міністерства та інші органи державної виконавчої влади реалізують державну політику в галузі бібліотечної справи, визначають систему управління мережею підпорядкованих їм бібліотек, забезпечують координацію їх діяльності з бібліотечною системою Міністерства культури України.

Стаття 26. Участь громадськості в бібліотечній справі

Держава сприяє розвитку суспільної активності громадян і залучає громадські організації до управління бібліотечною справою.

Громадяни та їх об'єднання мають право брати участь у фінансуванні бібліотечних програм, підтримці творчих починань у діяльності бібліотек, вирішенні соціальних і побутових проблем бібліотечних працівників.

Це право реалізується шляхом створення читацьких та наглядових рад бібліотек, благодійних фондів, розвитку інших форм спонсорства, меценатства.

Органи виконавчої влади у межах своєї компетенції можуть делегувати громадським організаціям культурологічної спрямованості окремі повноваження щодо розвитку бібліотечної справи, здійснюють контроль за реалізацією цих повноважень.

У своїй діяльності громадські організації культурологічної спрямованості керуються цим Законом, Законом України «Про об'єднання громадян», іншими законодавчими актами.

Стаття 27. Фінансування бібліотек

Фінансування державних бібліотек здійснюються за

рахунок коштів державного бюджету, передбачених державою на нормативній основі на розвиток бібліотечної справи.

Основними джерелами фінансування бібліотек, заснованих державними органами, є державний і місцеві бюджети; бібліотек, заснованих на колективній та приватній власності - кошти засновників.

Держава фінансує будівництво й реконструкцію державних бібліотечних будівель (споруд) і приміщень, стимулює розвиток позастанціонарних форм обслуговування жителів віддалених районів, осіб з фізичними вадами, розробку та реалізацію цільових програм.

Додаткове фінансування державних бібліотек може здійснюватися з позабюджетних коштів, коштів підприємств, установ, організацій, в тому числі об'єднань громадян за рахунок власної господарської діяльності, пожертвувань та з інших джерел, не заборонених законодавством.

Валютні кошти на потреби бібліотек виділяються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Валютні надходження до бібліотек (інформаційне обслуговування іноземних організацій та громадян, інші види послуг) залишаються у розпорядженні бібліотек і використовуються на забезпечення їх статутної діяльності (придбання літератури, технічних засобів тощо).

Стаття 28. Матеріально-технічне забезпечення

Засновники бібліотек зобов'язані забезпечувати їх будівлями (спорудами), збудованими за спеціальними проектами, або іншими упорядкованими приміщеннями, що відповідають умовам обслуговування читачів і збереження фондів, відповідними засобами механізації і автоматизації бібліотечних процесів, розмножувальною технікою, іншим обладнанням та транспортом.

Забороняється переміщення бібліотек без надання рівноцінного приміщення для обслуговування читачів, роботи працівників, збереження фондів.

Стаття 29. Науково-методичне і кадрове забезпечення бібліотечної справи

Надання бібліотекам методичної допомоги покладається на бібліотеки — науково-методичні центри.

Бібліотеки — науково-методичні центри видають у встановленому порядку бібліографічні, методичні посібники та інші матеріали.

Органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи й організації здійснюють заходи щодо забезпечення бібліотек працівниками зі спеціальною бібліотечною освітою, підвищення їх кваліфікації, поліпшення житлово-побутових умов бібліотечних працівників, а та-

кож здійснюють їх матеріальне й моральне заохочення.

Пріоритетне право на вакантні посади мають особи з вищою і середньою бібліотечною освітою.

Стаття 30. Господарська діяльність бібліотек

Бібліотеки здійснюють господарську діяльність відповідно до чинного законодавства та їх статутів (положень).

Майно, придбане за рахунок прибутків, одержаних від платних послуг, належить бібліотеці.

В порядку, передбаченому законодавством, бібліотеки, що безкоштовно надають основні види бібліотечних послуг, звільняються від оподаткування прибутків, отриманих від надання платних бібліотечних послуг.

Стаття 31. Соціальні гарантії працівників бібліотек

Держава гарантує та забезпечує працівникам бібліотек встановлення середньої заробітної плати у розмірі не нижче середнього рівня заробітної плати працівників народного господарства.

На працівників бібліотек незалежно від форм власності й статусу поширюється законодавство про працю, соціальне забезпечення і соціальне страхування.

Працівники бібліотек, які працюють у сільській місцевості та селищах міського типу, мають пільги щодо оплати житла, опалення, освітлення тощо відповідно до чинного законодавства.

Підприємства, установи й організації за рахунок власних коштів можуть встановлювати додаткові пільги працівникам бібліотек.

Розділ VII МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ГАЛУЗІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

Стаття 32. Міжнародне співробітництво в галузі бібліотечної справи

Міжнародне співробітництво в галузі бібліотечної справи здійснюється на основі міжнародних договорів, укладених Україною, Основ законодавства України про культуру, цього Закону та інших актів законодавства України.

Розділ VIII ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНО- ДАВСТВА ПРО БІБЛІОТЕЧНУ СПРАВУ

Стаття 33. Відповідальність за порушення законодавства про бібліотечну справу

Особи, винні в порушенні законодавства про бібліотечну справу, несуть відповідальність згідно з чинним законодавством.

Президент України
Л.КУЧМА.
м.Київ,
27 січня 1995 року.

Тетяна Шамаріна, Ігор Торлін

До 50-річчя Перемоги

ДИТЯЧІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ В РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

Починаючи з 1993 р., Державна бібліотека України для дітей спільно з Київським державним інститутом культури та обласними дитячими бібліотеками проводять наукове дослідження з теми: історія вітчизняних бібліотек для дітей.

Науковий погляд на бібліотеку в історичному плані допоможе по-новому підійти до розробки сучасних аспектів діяльності бібліотек, проаналізувати тенденції їх розвитку, окреслити ситуацію, що склалася в системі бібліотечного обслуговування.

Дослідження базується на архівних матеріалах та на тих, що надходять з дитячих бібліотек (паспорти на кожну бібліотеку, повна бібліографія з їх історії, короткі історичні довідки про перші такі установи, різні публікації).

У даній статті подаємо один з періодів історії дитячих бібліотек України - роки Великої Вітчизняної війни.

Гинули люди, гинули створені ними культурні та інтелектуальні цінності, перетворювалися на попіл бібліотеки, книги. Ешелони з цінними та рідкісними виданнями відправлялися в Німеччину. Окупантами було знищено дитячі бібліотеки на Сумщині й Чернігівщині, Херсонщині й Харківщині, Вінничині та Луганщині.

У Рівне фашисти вдерлися 28 червня 1941 р. Усі культурно-освітні заклади, в тому числі й обласну бібліотеку для дітей було закрито, а її книжковий фонд викинуто на вулицю і повністю спалено¹.

В «Акті про збитки, завдані німецько-фашистськими загарбниками Сумській дитячій бібліотеці ім. М.Островського», що була зруйнована, вказується: «Знищено майна на суму 9660, книжок - на суму 90 000, приміщення - на суму 78 600. Разом - 178 260»².

Центральна дитяча бібліотека Севастополя працювала аж до самої окупації. Бібліотекарі чим могли допомагали захисникам міста. Ще й встигали оформлювати «Відривний календар», де розповідалося про героїзм севастопольців, зробили альбом з історії свого міста. 2 червня 1942 р. після нищівного артобстрілу бібліотека запалала. За кілька днів фонд повністю згорів³.

У лютому 1943 р. з Дніпропетровська до Берліна в товарних вагонах було відправлено 15 000 томів цінних книг, значну кількість журналів, вилучених протягом кількох місяців «робочою групою Вендгагеля» з усіх бібліотек міста⁴.

Та все ж фонди деяких дитячих бібліотек удалося зберегти. Зробили це люди, які, залишившись на окупованій території, вірили в Перемогу.

Тоді, в сорок першому році, перед директором Київської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва (нині Київська обласна бібліотека для дітей) Т.П.Гібою, завідувачим читальним залом Ф.Ф.Запеченком, бібліотекарями О.О.Зінковою та Н.П.Льченко, які не встигли евакуюватися, не стояло питання: що робити, як жити далі. Звичайно ж, рятувати унікальний фонд бібліотеки! Адже в ній було створено єдиний в Україні музей дитячої книги, де збиралися видання українською, російською, англійською, німецькою, японською мовами, рідкісні книги початку XIX ст. Літературу переносили на горище, в підсобні приміщення, спеціально, щоб відвести увагу окупантів, завалювали її макулатурою, старими меблями та ще й стежили, аби її не спалили та не пограбували. Так удалося врятувати рідкісний фонд, який і досі є гордістю книгозбірні⁵.

Центральну бібліотеку для дітей ім. Т.Шевченка (Київ) у 1941 р. за розпорядженням окупаційних властей було закрито. Щоб зберегти фонд, її працівники найбільш цінні та рідкісні видання розібрали по домівках, інсценуючи розкрадання та вивезення. Через тиждень після визволення міста установа поновила роботу⁶.

В дні окупації Скадовська (Херсонська обл.) перший директор Центральної районної бібліотеки для дітей О.П.Зубова, ризикуючи життям, вдома зберігала найцінніші книги з фонду. Завдяки їй одразу після звільнення міста у приватному будинку знову почала діяти дитяча бібліотека. І нині читачі користуються книгами, врятованими Ольгою Зубовою⁷.

Завдяки щоденній копіткій праці бібліотечних працівників на визволеній українській землі відновлювали діяльність дитячі бібліотеки. В Луганську вони почали працювати вже в лютому 1943 р. З книгами було надзвичайно скрутно, і щоб стати читачем обласної дитячої бібліотеки, треба було здати у фонд дві книги⁸.

У цьому ж році поновила роботу Сосницька районна дитяча бібліотека (Чернігівська обл.): з 15 березня 1944 р. - як самостійна одиниця Сумська обласна (до цього був дитячий відділ при обласній бібліотеці ім. Н.Крупської): у травні 1944 р. відкрилася Вінницька обласна книгозбірня⁹.

У травні 1944 р. було звільнено Севастополь, а вже 15 липня центральна бібліотека знову приймала юних читачів.

Після звільнення Херсона (1944) повернулася у своє приміщення обласна дитяча бібліотека. Міськвно

виділило дещо з меблів, роздобувалися книги, чимало приносили мешканці міста, особливо діти. На початку 1945 р. фонд налічував 3455 прим. Протягом 1944 р. в бібліотеку записалося 502 читачі, а в наступному їх кількість зросла до 1757. Тоді ж стало практикуватися нестационарне обслуговування. 10 пересувок обслужило 42 375 читачів¹⁰.

Уже наприкінці 1945 р. в Україні працювало 112 дитячих бібліотек (до війни - 239). За роки війни було втрачено 50 млн. видань. Отже, першочерговою справою стало відновлення фондів. Суттєво допомогли бібліотеки інших республік. Понад чотири мільйони книг було одержано через бібколектори. Обласні бібліотеки через Держлітфонд отримували обов'язковий примірник. Приблизно 500 тис. прим. надійшло зі східних областей в західні, фонди яких постраждали найбільше. Було організовано збір книг серед населення¹¹. На вдячність і повагу заслуговують працівники ЦНБ ім. В.І.Вернадського, які і в роки війни збирали й зберегли найцінніший фонд дитячої літератури. З часом його було передано Державній бібліотеці України для дітей (більшість цих видань увійшло до колекції рідкісних та цінних книг).

Фонди дитячих бібліотек поповнювалися також літературою воєнного періоду. І тоді були письменники, які думали про майбутнє покоління, писали для дітлахів твори, видавали їх.

Майже всі книги, видані в перші воєнні роки, присвячені тодішнім подіям. Наприкінці 1941 р. у видавництві «Детгиз» вийшли збірки «Детям о войне» (вірші С.Маршака, А.Барто, Л.Квітка для дошкільнят)

та «Советским детям» (оповідання О.Толстого, В.Василевської, Я.Кужелі, А.Гайдара). У заснованій «Детгизом» серії «Военная библиотека школьника» протягом 1941 р. вийшло три збірки під назвою «За Родину, честь и свободу. Героические эпизоды Великой Отечественной войны». В наступному році побачила світ збірка «За родную Украину» (твори М.Рильського, В.Сосюри, Л.Первомайського, О.Довженка, Ю.Яновського, П.Тичини, Л.Смілянського). У тому ж році у видавництві «ГИХЛ» вийшла книга «Гневное слово. Украинская литература в Великой Отечественной войне» (автори М.Бажан, О.Корнійчук, М.Рильський, П.Панч, А.Малишко, О.Копиленко).

Значну частину дитячої літератури періоду другої світової війни було видано в Саратові, Челябінську, Свердловську (тепер - Єкатеринбург), Баку, Пензі, Тбілісі. З 1942 р. в Свердловську за участю О.Іваненко виходили дитячі альманахи «Боевые ребята», було видано її книжки «Волки» та «Почта пришла» (російською мовою).

Видаються збірки творів М.Пригари «Наші друзі» та «Яринка».

З 1942 р. починають виходити також твори Т.Шевченка, О.Пушкіна, В.Короленка, В.Біанкі, П.Бажова, В.Шекспіра, Ж.Верна, Д.Лондона та інших авторів зі скарбниці світової дитячої літератури.

Книги допомагали дітям лишатися дітьми і в лихоліття. Отож, розповісти про бібліотекарів, які рятували та зберігали фонди під час окупації і піднімали з руїн бібліотеки, ми просто зобов'язані. Хоч у такий спосіб ми зможемо їм віддячити.

¹ Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 295. - Док. № 277.

² СОДА, фонд Державної обласної бібліотеки ім. Н.Крупської, ф. Р - 3550, оп. №1, од. зб. №2, арк.1.

³ История детских библиотек г.Севастополя // Центральна міська бібліотека для дітей м. Севастополя. - 1994. - С.1.

⁴ Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С.188. - Док. №207.

⁵ Одна з перших на Україні: З історії Київської обласної бібліотеки для дітей. - К., 1994. - С.14.

⁶ Історія центральної міської бібліотеки ім. Т.Г.Шевченка для дітей. - К., 1994. - С. 2.

⁷ Коротка історична довідка про діяльність Центральної районної бібліотеки для дітей м. Скадовська // Центральна районна бібліотека для дітей м.Скадовська. - 1994. - С.1 - 2.

⁸ История Луганской областной библиотеки для детей. - Луганск, 1994. - С.1.

⁹ Історія створення Сосницької районної бібліотеки для дітей // Сосницька районна бібліотека для дітей. - 1994. - С. 1.

¹⁰ Скарбниця знань прийдешніх поколінь: До 70-річчя з часу створення Херсонської обласної бібліотеки для дітей. - Херсон, 1994. - С. 12-13.

¹¹ ЦДІА вищих органів державної влади і органів державного управління, 04762, оп.1, од. зб. 3. - С. 76 - 78.

Наталія Солонська

ВБУ: 16 КВІТНЯ 1919 Р.

Намагаючись подумки досягнути ті далекі роки, щораз дивуєшся будівничій мудрості Володимира Вернадського, який повсякчас вірив у мирний день України, в її нове життя.

Отже, грудень 1918 року. Директорія. Складна ситуація для влади. Народ потерпає від голоду, непевності. Знецінено людське життя. Україна затиснута між Антантою і більшовиками. Зростають масові безпорядки. Частина інтелігенції виїздить за рубіж.

2 лютого 1919 р. Директорія, яку не підтримала Антанта, змінює дислокацію і переїздить до Вінниці. У Києві більшовики. В Проскурові відбувається останнє засідання Директорії в повному складі.

14 лютого 1919 р. З Харкова до Києва переїздить радянський уряд. Стоять заводи. В селах реквізуються запаси продуктів, худоба. Україна охоплена проти-більшовицькими повстаннями.

Реорганізується Директорія. До її складу входять С.Петлюра, представники ЗУНР, соціалістичних партій.

16 квітня 1919 р. Х.Раковський звернувся до Є.Петрушевича з пропозицією перемир'я. Більшовики мали намір йти через Румунію в Угорщину, де Б.Кун проголосив Мадярську комуністичну республіку.

А в цей час в Українській Академії наук відбуваються такі події.

У протоколі № 7 засідань комісії для вироблення законопроекту про заснування УАН від 17 липня 1918 р. в п.7 читаємо: «Голова комісії доповів про те, що міністр народної освіти та мистецтв вносить через нього на обговорення комісії питання щодо складання законопроекту про асигнування 1 млн. крб. на негайне придбання бібліотек і книг для створення початку Національної бібліотеки. Придбані книги мають систематизуватися і каталогізуватися».

Отже, Вернадський спрямовує свою діяльність на збереження, нагромадження, збирання інтелектуальних і духовних надбань українського народу. Мислячи категоріями майбутнього, Володимир Іванович персонально займався формуванням фонду Національної бібліотеки. Велику надію в цій справі покладав на добродійні акції, меценатство. Особливу цінність для ВБУ становили приватні книгозбірні вчених, культурних діячів, взагалі освічених людей, які приділяли своїм бібліотекам найпильнішу увагу. Вернадський особисто розсилав листи з проханням підтримати

Національну бібліотеку. Один з них автор цих рядків відшукав в архівах Інституту рукопису ЦНБ ім. В.І.Вернадського (Ф. 12, № 773).

15.IV. 1919.

Високошанований Вадиме Львовичу, *

Національна Бібліотека при Українській Академії наук в сучасну добу має можливість вийти на шлях широкого розвитку своєї ділянки і виконання свого завдання по утворенню великої Книгозбірні всесвітнього типу. Отже, ласкаво прошу Вас не відмовити передати для Національної Бібліотеки свої друковані праці, відбитки та інше, а коли знайдете можливим, то передати й інші Вам непотрібні книжки, наприклад, дисертації.

Тимчасовий Комітет для заснування Національної Бібліотеки, на чолі якого я стою, буде Вам щиро вдячний за усяку допомогу найскорішому поповненню усім потрібної, особливо наукової її частини, Національної Бібліотеки у Києві.

За книжками може бути надіслано спеціального прийомщика.

Адреса: Київ, Фундуклеївська, 11, Національна Бібліотека, або Володимирська, 54, Українська Академія Наук, канцелярія Національної Бібліотеки.

Ваш В.Вернадський .

Маргарита Кривенко

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА ІНОЗЕМНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: РОКИ СТАНОВЛЕННЯ

Серед багатьох бібліотек старовинного Львова ось уже майже півстоліття значиться Львівська бібліотека іноземної літератури (нині відділ літератури іноземними мовами Львівської державної обласної наукової бібліотеки).

Краківське передмістя, де розташована книгозбірня, давнє, як і Високий Замок, адже місто-твердиня, назване «Львовом-градом» - замком Лева - складалося з двох частин - на горі укріплений замок, а внизу - торгово-ремісничє місто - «поділ», «посад» - передмістя.

Район був сповнений торговою метушнею, там вирував старий Краківський базар. І назви навколишніх вулиць відповідали їхнім призначенням: Старотандетна, Медова, Вугільна, пл. Різні. Серед них - невеличка вуличка Чорна. Саме на ній почалося зведення будинку Суспільної Помочі ім.Руни Рейтманової. І вже на початок 30-х років тут височіла чотирьохповерхова строга будівля зі світлої цегли.

Будинок переходив з рук у руки: передавали його під ветдиспансер, поліклініку, гуртожиток. І тільки в 1940 р. кілька кімнат (після значного ремонту) прийняли міську бібліотеку.

Під час окупації бібліотека чотири рази переселялася, бо будинок був замінований.

У 1951 р. в ньому знайшлося місце для трьох міських бібліотек - центральної для дорослих, бібліотеки іноземної літератури, дитячої.

У повоєнні роки, коли переслідувалися люди, нищилися та руйнувалися монастирі й церкви, виникла загроза розкрадання духовних скарбів.

Прагнучи будь-що врятувати найцінніше з друкованої продукції, львівський художник-аквареліст Омелян Масляк, як справжній патріот, вирішив, що найкращий засіб не розпорошити зібрання - це оформити їх у бібліотеку. Він денно і нічно, підводами й пішо звозив та зносив уже «нічийні» колекції зі звільнених помешкань, розшукував вартісні книги, які потрапили у невідповідні руки, розкрадені цінні бібліотеки зруйнованих культових споруд, тим самим не допустивши знищення літератури багатьох бібліотек, які впродовж століть діяли у Львові та області.

Таким чином було врятовано тисячі книг німецькою, англійською, французькою, польською та іншими мовами; численні томи незмірно цінних позицій. Тимчасовим місцем для цих скарбів стали кілька кімнат на четвертому поверсі вже згаданого будинку.

На основі зібраного масиву в 1946 р. при Центральній міській бібліотеці О.Масляк створив відділ іноземної літератури, а в наступному році домігся надання йому статусу самостійної бібліотеки іноземної літератури,

* Йдеться про Вадима Львовича Модзалевського (1882 - 1920), відомого спеціаліста з питань української генеалогії, який брав участь у створенні біографічного словника діячів України, члена Постійної археографічної комісії тощо.

яку сам і очолив. З невеличкою відділу бібліотека перетворилася в солідну наукову установу, чим вона теж зобов'язана своєму фундатору.

Омелян Масляк, як і його родина, немало зробили для української культури. Про життя і творчість молодшого з синів, Степана, та їхнього батька, Володимира Масляка, є дані в Енциклопедії українознавства. Володимир Залуквич (рід Масляків походить зі старовинної Залукви, що під Галичем, звідси й псевдонім) - відомий український письменник і публіцист. Степан Масляк - різносторонньо обдарована людина, письменник, поліглот і чудовий перекладач *, з 1946 р. - старший викладач кафедри слов'янської філології у Львівському університеті.

Обдарованою людиною був і Омелян. Він отримав прекрасну освіту у Львівській академії мистецтв та Віденському університеті, вчився у приватних студіях мюнхенських майстрів. Володів сімома іноземними мовами. Подорожуючи, мав можливість вивчити історію і культуру народів країн Європи. Відтоді захопився зарубіжною літературою.

Закінчивши у Львові студію бібліотекознавства, О.Масляк очолив Центральну міську бібліотеку, а згодом і першу в Галичині міську бібліотеку іноземної літератури.

Та радість творчої праці була недовгою: наприкінці 1949 р. його було заарештовано. Згідно з рішенням Львівського обласного суду від 2 січня 1951 р. його засудили до 10 років позбавлення волі і вислали до Магадану. Не важко здогадатися про причини цього свавілля. У фондах іноземної книгозбірні зберігалася ще не заінвентаризована література, яка мала велику історичну цінність, а Масляк був такою людиною, що могла б стати на перешкоді масового вивезення з України безцінних друкованих скарбів.

І справді, фонд іноземної літератури (100 тис. прим.), фактично особисто зібраний Омеляном Масляком, наприкінці 1951 р. був забраний у Всесоюзну державну бібліотеку іноземної літератури. Мотивувалося це специфічністю цього фонду, який нібито не міг бути використаний Львівською бібліотекою.

Порівняйте, за свою майже піввікову історію Львівська бібліотека іноземної літератури, докладаючи чимало зусиль, збрала 150 тис. екземплярів, які за цінністю, унікальністю поступаються тим 100 тис., що являють собою власне фонд рідкісної книги (20 тис. видань до 1800 р., численні перші прижиттєві видання відомих європейських письменників та класиків; унікальна довідкова література; 3 тис. річних комплектів старих цінних періодичних видань).

Це «тиха трагедія» (за словами її колишніх працівників) нашої бібліотеки, це особиста трагедія її засновника - Омеляна Масляка. У грудні 1954 р. його було звільнено за Постановою Верховного суду УРСР (судимість було знято) і в червні 1955 р. відновлено у Спілці художників України.

У 1964 р. О.Масляка повністю реабілітували. Але сили й здоров'я були підірвані. 19 червня 1972 р. він помер у Львові.

Літні працівники бібліотеки добре пам'ятають поважного пана, який приходив до нашого колишнього директора Івана Лозинського, і вони подовгу розмовляли: певно, щось згадували, ділилися думками, підіймали з праху лихі часи, тривожили забуті імена...

Омелян Масляк - особистість неоднозначна, але незаперечним є те, що він був і назавжди лишиться яскравою сторінкою і світлою пам'яттю в історії нашої бібліотеки як її засновник і в історії українського мистецтва як художник-пейзажист.

Вікторія Колесникова

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІНСТИТУТУ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ

У 1921 р. за заповітом відомого антрополога, етнографа та історика Ф.К. Вовка його бібліотеку було передано кабінету антропології. Згодом ця колекція стала основою наукової бібліотеки Інституту археології. Її фонди поповнювалися книжковими зібраннями академіків П.П.Єфименка, Д.Г.Заболотного, докторів наук В.П.Петрова, А.В.Добровольського, М.Я.Рудинського, О.І.Тереножкіна та ін.

Засновник бібліотеки Є.О. Дзбановський протягом багатьох років був її завідувачем. Після нього нею керували К.С.Корнієнко, а з 1991 р. - В.А.Колесникова.

Нині бібліотека Інституту має найповніше в країні зібрання з питань археології, а також змістовні книжкові колекції з історії, етнографії, мистецтва, філософії, антропології, нумізматики тощо.

* Його переклад «Пригод бравого вояка Швейка» Я.Гашека вважається чи не найкращим; автор 17 лібретто до опер.

© Колесникова Вікторія Анатоліївна, Київ, 1995

Фонд постійно поповнюється довідковою літературою. Це, зокрема, кілька видань Большой советской энциклопедии різних років випуску, енциклопедія Брокгауза та Ефрона, Українська радянська енциклопедія, Географічна енциклопедія України, географічний, біологічний та інші словники.

Є унікальні серіальні видання: «Археологическая летопись Южной России» (1899 - 1905), «Археологические известия и заметки» (1893 - 1900), «Древности Российского государства» (1849 - 1871), «Древности. Труды Московского археологического общества» (1864 - 1916), «Византийский временник» (з 1894 р.), «Живая старина» (1897 - 1916), «Записки классического отделения Русского археологического общества» (1904 - 1917), «Записки Одесского общества истории и древностей» (з 1844), «Записки отделения русской и славянской археологии Русского археологического общества» (1861 - 1918), «Записки русского императорского архе-

ологического общества» (1886 - 1902), «Известия Археологической комиссии» (1901 - 1916), «Известия Государственной академии истории материальной культуры» (1921 - 1931), «Известия общества археологии, истории, этнографии при Казанском университете» (1890 - 1928), «Известия русского археологического общества» (1859 - 1884), «Известия Таврической ученой архивной комиссии» (1897 - 1928), «Киевская старина» (1882 - 1906), «Летопись занятий археографической комиссии» (1864 - 1928), «Русский антропологический журнал» (1900 - 1918), «Сборник музея антропологии и этнографии» (1900 - 1916), «Труды археологических съездов», «Хроніка наукового товариства ім. Т.Шевченка у Львові» (1900 - 1930) та ін.

Бібліотекою користуються співробітники Інституту археології й інших академічних установ, іногородні та іноземні науковці студенти.

До послуг відвідувачів каталоги: алфавітний, систематичний, вітчизняних та іноземних серіальних і періодичних видань; картотеки: друкованих праць співробітників Інституту; видань Інституту археології (серіальні видання, збірки, монографії); авторефератів дисертацій; рецензій; праць колишніх співробітників Інституту; бібліографічних покажчиків і матеріалів при книжковій бібліографії з археології; картотека журнальних статей; картотека україністики; бібліографії М.Ф.Біляшівського, В.А.Городцова, П.П.Єфименка, І.Ф.Левицького, Т.С.Пассек, М.В. Сибільова, О.А.Спіцина, П.Н.Третьякова, картотека статей ІАК.

Бібліотека має два філіали, які функціонують як самостійні підрозділи - у Кримському філіалі НАН України (м.Сімферополь) та у відділі археології Нижнього Побужжя (заповідник «Ольвія» - с. Парутіно Очаківського р - ну Миколаївської обл.).

Олександр Ігнатенко

СТВОРЮЄМО БІБЛІОТЕКУ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

Наближається 100-річчя від дня народження Юрія Кондратюка (Олександра Гнатовича Шаргея), одного з піонерів теоретичної космонавтики. Його ідея польоту на Місяць була використана США в програмі «Аполлон». Одному з кратерів Місяця Міжнародною астронавтичною федерацією присвоєно ім'я цього геніального вченого.

Він народився через місяць після того, як К.Е.Ціолковський вивів (1897) свою знамениту формулу польоту ракети. Кондратюк ще в гімназичні роки (другий такий унікум у світі - румун Г.Оберт) розв'язав задачу польоту в Космос і повернення на Землю, не використовуючи при цьому диференціального обчислення, що й відрізняє його варіант від вирішення інших піонерів космонавтики і характеризує специфічність мислення, унікальність творчості. Вирішення це викладене ним у так званому тепер полтавсько-петроградському рукописі 1916 - 1917 рр.

Пізніше свої ідеї-пріоритети він викладе у виданій власним коштом праці «Завоевание межпланетных пространств» (Новосибірськ, 1929).

Нині вже втілено в життя три його пріоритети: початковий план освоєння космосу (реалізовано колишнім СРСР та США); політ людини на Місяць (реалізований США в 1969 р.); спрямування променевої енергії Сонця на Землю з допомогою дзеркального екрана для технічних потреб (реалізований Росією в 1993 р.).

Доля Ю.В.Кондратюка сповнена і трагізму, і високого пафосу творчості. В будь-яких умовах: на волі, в заслання або в концтаборі він працює - створює, проектує, будує елеватори на Північному Кавказі і в Сибіру, шахти в Кузбасі, проектує і навіть починає будувати неперевершену за потужністю вітроелектростанцію (ідею її острова пізніше було використано його колишніми помічниками при будівництві Останкінської телебашти); пише й публікує статті в журналах, одержує авторські свідоцтва. З початком війни йде в ополчення, і в 1942 р. цей «геній в обмотках», за висловом Олеса Гончара, пропадає без весті.

У 1964 р. АН СРСР опублікувала спадщину вченого (рукописи і втретє - «Завоевание межпланетных пространств»), а через шість років його реабілітовано.

У 1994 р. було створено організаційний комітет з увічнення його пам'яті. Один з перших заходів - відкриття Полтавського музею авіації та космонавтики, який, сподіваємося, носитиме ім'я видатного вченого.

Працівники музею звертаються до громадськості, насамперед бібліотечної, допомогти створити бібліотеку Юрія Кондратюка, котру б бажано укомплектувати виданнями, випущеними видавництвами «Наука», «Советская Россия», «Молодая гвардия», «Оборонгиз», «Знання», «Гостехиздат», «Держтехвидав», «Каменяр» та ін.

314011, Полтава, Першотравневий проспект, 16. Музей авіації та космонавтики. Тел. 7-25-82.

Давньоєгипетські писарі
(з розпису гробниці).

ЄВГЕНІЙ БОЛХОВІТІНОВ І БІОБІБЛІОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Розглядається внесок митрополита Євгенія (Є.О.Болховітінова) в біобібліографію України за матеріалами його власної бібліотеки, що знаходиться у ЦНБ ім. В.І.Вернадського.

Про багатогранну діяльність відомого російського та українського вченого-історика, Київського митрополита Євгенія Болховітінова (1767-1837) і значення його досліджень для Росії, Грузії та України написано чимало статей і кілька ґрунтовних монографій¹. Проте навіть до 225-літнього ювілею вченого не було видано ні повного зібрання його творів, ні об'єктивної наукової біографії, ні біобібліографічного покажчика², що зумовлено значною втратою і розпорошеністю архіву митрополита, а тому й недостатнім вивченням його біографії та творчості. Зокрема, це стосується таких тем, як історія власної бібліотеки та архіву, видавнича діяльність київського періоду, взагалі його внеску в історіографію, пам'яткознавство, сфрагістику, біобібліографію України, що потребують поглибленого розгляду.

Болховітінов був одним з основоположників вітчизняної біобібліографії, систематизував досвід попередніх друкованих і писемних джерел, додав до своїх видань записи усних переказів про діячів минулого й матеріали своїх сучасників.

Підготовлені ним «Словарь исторический о бывших в России писателях духовного чина греко-российской церкви» (СПб., 1818; Изд. 2-е. СПб., 1827; Репринт. - Leipzig, 1971) та виданий уже по смерті автора «Словарь

русских светских писателей, соотечественников и чужестранцев, писавших в России» (М., 1838; Изд. 2-е. М., 1845; Репринт. - Westmead, 1971) тривалий час були якнайнеобхіднішими довідниками для фахівців з історії церкви, культури, права, писемності, друкарства, музики, архітектури, театру, медицини... Переклад німецькою мовою з дещо видозміненим текстом і порядком розміщення статей (з алфавітного на хронологічний) здійснив Ф.Штраль - «Das gelehrte Russland» (Leipzig, 1828). Ці капітальні праці прирівнюються до першоджерел, оскільки матеріали, якими користувався вчений і на які він посилається (створюючи у такий спосіб своєрідний путівник тогочасних книгозбірень і сховищ), втрачені або сконцентровані по найбільших бібліотеках та архівах Росії й України.

Незважаючи на цілком припустимі й зрозумілі помилки (не завжди вичерпні біографії, неточні дати), враховуючи хиби давніх реєстрів, неякісні копії документів, рідкісність стародруків, словники митрополита Євгенія у біобібліографічному плані (з публікаціями змісту, складу чи навіть текстів окремих пам'яток) - основа подальших розшуків для інших науковців, непересічне явище свого часу.

Болховітінову, як енциклопедично освіченій особі,

було нелегко висловлюватися відкрито в своїх друкованих працях (тому вони здебільшого анонімні чи підписані чужим ім'ям). Але в приватних листах (на жаль, нині майже втрачених або опублікованих уривками) він несподівано розкривався. Даремно радянські вчені приписували йому реакційність мислення - він був справжнім просвітителем, який набагато випередив свій час. Просто особливості натури (надзвичайно скромної, як відзначали його сучасники), часті переїзди у зв'язку з переміщеннями по службі, архієрейські клопоти не давали змоги завершити значні праці («История России», «История русской церкви»). Також він готував і не закінчив видання «Змиевы валы», лише процензував рукопис і замовив гравіювати план у Москві (1836)³. Для його епохи притаманне збиральництво, акумулювання основних джерел, тому зібраними матеріалами здебільшого користувалися інші дослідники, навіть не згадуючи імені митрополита Євгенія.

Часто виявлялася марною і його діяльність у різних церковних та урядових комісіях (офіційно не були прийняті підготовлений ним проєкт Благодійного комітету, значно змінено план реорганізації духовної освіти). Не встиг він також утвердити наукове історичне товариство в Києві, хоча й покладав великі надії на Духовну академію, планував і керував дослідженнями історичного напрямку, для чого заснував зі своїм другом-меценатом Євгенієм-Румянцевським премію для їх публікації⁴. Це явно виходило за межі богословської освіти. Митрополит взагалі сприяв академічним справам, захищав своїх підлеглих, бо були наміри «навіть знищити Київську академію та перетворити в семінарію»⁵. Порівняно зі своєю попередницею, Києво-Могилянською академією, як духовна установа (з 1819), вона втратила риси світського центру, але все ж залишилася всеслов'янським закладом з традиційно глибокою класичною підготовкою, як до відкриття університету св. Володимира, так і надалі⁶. Діяльність митрополита Євгенія київського періоду хоч і не оригінальна за тематикою чи осмисленням джерел, але винятково ґрунтовна і, головне, масштабна. Він керував археологічними розкопками Десятинної церкви і Золотих воріт, допоміг утвердитися багатьом талановитим дослідникам. Разом з ректором М.Максимовичем та професорами університету В.Цихом, С.Орнатським, С.Зеновичем, І.Даниловичем, митрополит заснував перше пам'яткознавче товариство у Києві - «Временный комитет для изыскания и сохранения древностей» (1835)⁷.

До митрополита Євгенія і його бібліотеки зверталися не тільки студенти й викладачі, а й історики, колекціонери, письменники - С.Шодуар, Г.Олізар, Г.Розенкамф, Й.Величковський, М.Погодін, І.Царський, С.Богуш-Сестренцевич, Д.Бантис-Каменський, В.Каразін, Г.Успенський, П.Гулак-Артемівський, І. та О.Мартоси, М.Берлінський, Т.Падура... До того ж листувався митрополит з багатьма професорами академій та університетів Росії та Західної Європи.

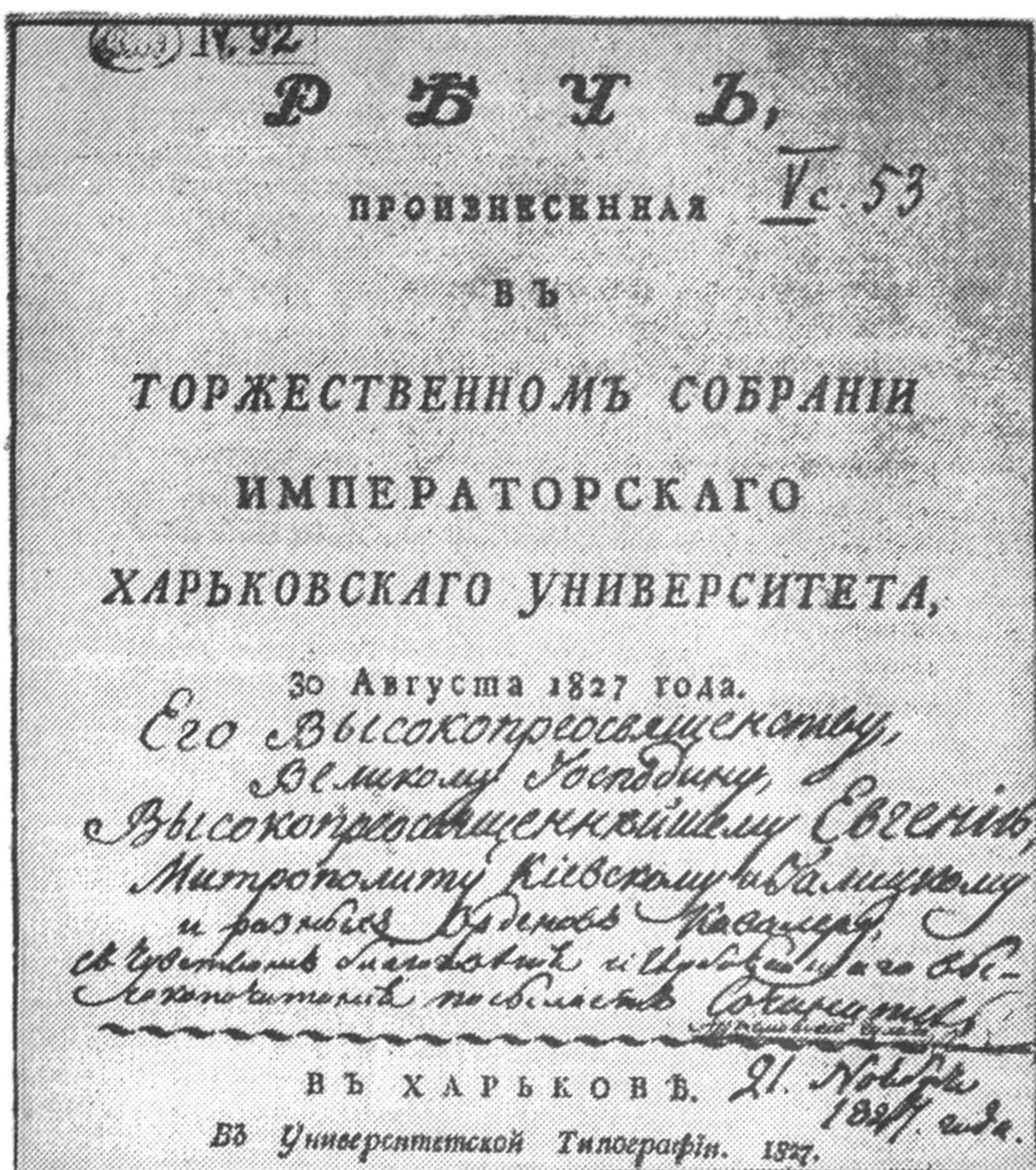
«Про наукове багатство, що було під рукою Євгенія, і я - живий ще свідок ...», - писав у спогадах М.Максимович, - я мав щастя... бачити його любов до поширення знання. Хоч у будь-якій пам'ятці була потреба для моїх лекцій, я знаходив у нього негайно готовий посібник. Де, крім нього, я міг би дістати, приміром, «Хожденіє» Даниїлове, в той час ще не видане? Коли доводилося читати про Феодосія Пе-

черського, Євгеній повідомляв мені «Послання Ізяславу», переписане для нього рукою Востокова ...»⁸. Своїми матеріалами митрополит безкорисливо ділився з іншими бібліографами для їхніх видань (йдеться про В.Сопикова, П.Бекетова, К.Калайдовича, М.Каченовського, М.Греча, П.Кеппена)⁹. І.Снегирьову він передав усі рукописи, зібрані для своїх словників. У 1838 р. вийшов єдиний том з доповненнями самого Снегирьова, а М.Погодін, відкупивши ці рукописи, нарешті видав словник повністю (1845).

Процитуємо листи до В.С.Сопикова, якому саме митрополит подав ідею підготувати капітальну російську бібліографію, надсилав і рекомендував різноманітні посібники: «... чудове такого роду видання німецькою мовою... «Російська бібліотека» ... містить опис усіх перекладних та оригінальних книг російською мовою... Вона створена Христіаном Бакмейстером ... 12 томів, ось Вам найбагатше джерело ...» (1807); «Вчора ... надіслав я до вас 6-ть зошитів каталогів різних старих книжок ... Раджу ... мій «Новый опыт исторического словаря» ... Там тисячі дві книг, знайдете і давніх і нових авторів, з означенням і років і місць видання... Радив би я вам у передмові каталога надрукувати історію російських друкарень, а почерпнути її можете в «Друге просвещения» 1806... у статті про Іоанна Федорова» (1807); «Загляньте в Московську синодальну бібліотеку, там чимало ... церковних книжок. Зверніться й до Бантиса-Каменського: у нього в Архиві багато польських видань, та й каталогів чимало» (1810)¹⁰.

А соратнику по гуртку М.П.Румянцева П.І.Кеппену, з яким детально обмірковував слов'янознавчі студії, митрополит писав: «Честь і слава тим бібліографам і бібліотекарям, які, прирікаючи себе на невдачу працю в матеріальному плані, складанням покажчиків полегшують працю вченим у відшукуванні статей і здобувають право на вдячність від імені науки...»¹¹

Протягом багатьох років митрополит дружньо листувався з відомим книгознавцем та бібліографом В.Г.Анастасевичем. Безліч подробиць тодішнього науково-видавничого процесу можна віднайти в опублікованих листах (з чого можна судити про важливість втрачених). Зокрема, митрополит писав: «На сором наш, не можна не визнати, що закордонні слов'янські племена давно випередили нас увагою до своїх мов, і навіть малі задунайські нащадки слов'ян раніше за нас склали свої граматики й словники, а Польща мала вже золотий вік своєї словесності, поки ми не мали ще мідного...» (1813); «... десяток чи два віддрукованих оригіналів склали б основу нашої палеографії, не всі можуть дістати оригінали, а з відбитків можна всякому робити спостереження, і тоді швидко дізналися б ми, скільки якого віку у нас книжок, яких маємо ще безліч по монастирях та архівах... Поляки і про це почали думати раніше за нас. Але, по правді кажучи, їм можна випереджати нас; бо й перша просвіта проникла до нас від них же через Малоросію» (1813); «Надсилаю ... біографію Сопикова, мною написану... Прочитайте і, коли що знаєте, поправте, додайте, скоротіть і поверніть. За вашим завданням думав, було, я тут включити історію бібліографії російської, але побачив, що цієї оповіддю треба буде відняти у небіжчика честь першества; бо перший систематичний у нас бібліограф - Бантис-Каменський, а перший алфавітний і ґрунтовний - Новиков. Але до числа бібліогностів чи рецензентів не можна Сопикова і віднести... Щодо цього в нас честь першості належить Міллеру...» (1821)¹².

Гулак-Артемовский П.П.
Речь. - Харьков, 1827. -
Книжка с дарчим написом
П.П.Гулака-Артемовского. -
ЦНБ ІР, ф. ІУ, № 92.

Надгробок-кіот
митрополита Євгенія
(Болховітінова) у
Стрітенському бічному
вітарі Києво-Софійського
собору.

Привертає увагу особлива пристрасть митрополита Євгенія до біобібліографічних видань (він їх виписував навіть з-за кордону), каталогів, систематичних списків різних видавництв та книгарень, об'яв, листівок з усієї Російської імперії. У нього було дійсно зібрання вченого - рукописи (XI - поч. XIX ст.) і книги (XV - поч. XIX ст.), необхідні для історичних досліджень. В основному це - старовинні наукові трактати, твори грецьких та римських класиків, новіші німецькі, французькі, польські, російські історичні дослідження, поезія і проза, різноманітні енциклопедії, лексикони, довідники, словники з усіх галузей знань та періодика його часів, а також географічні, історико-археологічні атласи, карти, альбоми гравюр, монети...

Остаточного каталога бібліотеки (приблизно 12 тис. назв, з них 3 тис. рукописів) так і не було складено. Перші описи рукописних матеріалів зробили О.Востоков, В.Анастасевич, друкованих - С.Покровський. Митрополит користувався каталогом 1825-1826 рр.¹³, в якому було записано частину псковського зібрання (решту він одразу передав Київській духовній семінарії)¹⁴ та придбане в Петербурзі. Також він не раз передавав свої книжки й рукописи до академії¹⁵ та лаври. Найцінніше роздавав колегам-ученим, науковим товариствам, навчальним духовним закладам усієї Росії, а те, що залишилося, заповів передати бібліотекам Києво-Софійського собору, Київської духовної консисторії¹⁶, академії¹⁷ та семінарії.

Книги в його бібліотеці були розміщені за систематично-форматним принципом. Окремі розділи - «Загальна історія і біографії» (110 назв), «Російська історія і географія» (231 назва). У 1838 р. зібрання митрополита було розподілене¹⁸, але майже через століття знову об'єдналось у фондах Всенародної бібліотеки України (нині ЦНБ), на жаль, не окремо, а по різних відділах та колекціях.

Зокрема, в каталозі рукописів Києво-Софійського собору¹⁹, описаних М.І.Петровим, навіть виділено окремий розділ «бібліографія». Більшість номерів раніше належали саме митрополиту Євгенію. Деякі з них - його автографи, інші - замовлені ним копії чи подаровані йому списки різноманітних реєстрів пам'яток писемності й друкарства Росії, України та Західної Європи. Цікаві каталоги монастирських і церковних бібліотек: Новгородського Софійського собору, Волокаламського монастиря, Воскресенського й Златоверхо-Михайлівського соборів, Псковського кафедрального собору, Києво-Печерської лаври. Також навчальних закладів (Архангельської, Новгородської, Калужської, Псковської семінарій, Київської духовної академії) і Друкарської бібліотеки (Москва) та архієрейського дому (Устюг). Надзвичайно багаті приватні колекції - Ф.Толстого, І.Нечаєва, П.Леванди, Д.Устимовича, Я.Марковича, С.Міславського, М.Румянцева. Серед автографів митрополита - чимало нотаток біобібліографічного характеру. Приміром, «Роспись книжной лавки И.И.Глазунова» (1802) на 260 с. з 75 арк. доповнень Євгенія до 1806 р., а також «Разные собственноручные заметки и выписки» на 142 арк. (реєстри видань розкольників, церковних отців, богословів, проповіді, ноти, каталог грецьких рукописів) тощо.

Слід зазначити, що науковий доробок митрополита в галузі російської історіографії, біобібліографії докладно досліджувався такими вченими, як Є.Ф.Шмурло, М.І.Полетаєв, О.Ф.Бичков, І.М.Кауфман, Л.С.Мацеевич, М.П.Лепехін, І.І.Колесник²⁰, а щодо

України - лише побіжно згадувався (О.М.Лазаревським, І.І.Малишевським, Н.А.Фаворовим, В.С.Іконниковим, Ф.І.Титовим, В.І.Щербиною, М.П.Василенком, М.І.Марченком, В.О.Гавриленком, В.В.Кравченком, В.Г.Сарбеем, Н.А.Шип)²¹.

У словниках митрополита Євгенія зібрано ряд імен письменників, які пов'язані з Україною своїм походженням (місце народження, дитячі роки, виховання, освіта). Також ще з часів Київської Русі немало обдарованих освічених осіб різних націй єднали свої життєві долі з православ'ям, наукою і мистецтвом України та Росії. Вся давня писемність - старослов'янською, латинською, грецькою, польською мовами, пізніше староукраїнською і просто українською (у словниках Євгенія названа малоросійською чи польсько-російською), - віднесена до російської літератури. Друковані твори багатьох духовних письменників, які уособлюють культурний простір України, Польщі та Білорусії, теж зараховані до російських.

Але, враховуючи те, що загальних біографічних чи енциклопедичних українознавчих видань протягом XIX ст. так і не з'явилося, а друкувалися тільки окремі обласні чи фахові, словники митрополита Євгенія стають, по суті, і першими біобібліографічними довідниками в Україні.

«Словарь достопамятных людей Русской земли» (Т.1. - М., 1836; Т. 2 -3. - СПб., 1847) Д.М.Бантиша-Каменського не охоплює такої кількості саме українських діячів, як у праці митрополита. До того ж, у 1-му томі взагалі просто передруковано ряд біографій (серед них - Н.М.Амбодик, Г.І.Базилевич, М.С.Березовський, Д.С.Бортнянський), а інші відредаговані, причому як джерело вказано «Словарь исторический» митрополита Євгенія.

Формально Болховітінов продовжив справу, розпочату М.І.Новиковим в «Опыте исторического словаря о российских писателях» (1772), бо перший об'єднаний варіант своїх словників він надрукував у журналі «Друг просвещения» (М., 1805-1806) під назвою «Новый опыт исторического словаря о российских писателях». Ці біографії привернули увагу й відразу були перекладені німецькою мовою В.Гейдеке (Russische Merkur.- Riga, 1805). Але Євгеній не просто розширив стислі характеристики Новикова чи доповнив перелік імен. У деяких біографіях малознаних або зовсім забутих діячів він не зміг віднайти нові дані, але всі інші настільки відрізняються (не лише кількісно - з 317 письменників стало 268 духовних та 451 світський, а й обсягом та фактографічним наповненням), що красномовно засвідчують високий рівень історико-критичних вимог ученого.

Багато в чому митрополиту прислужилися окремі праці (С.Косова, А.Шльоцера, В.Татищева, М. і Д. Бантишів-Каменських, М.Карамзіна, Г.Міллера, Ф.Бентковського, І.Болтіна, І.Раковецького, А.Лерберга, Й.Стріттера, М.Щербатова, Й.Лелєвеля та ін.), літописи, хроніки, історико-статистичні описи (деякі з них довго не публікувалися за життя митрополита і по його смерті, а до нашого часу вони взагалі не збереглися) історіографів-попередників, різні документальні матеріали (грамоти, акти), а в галузі бібліографії - А.Селлія, Х.Бакмейстера, Ф.Шторха, Ф.Аделунга.

Основним друкованим біографічним джерелом з історії України стали, зокрема, матеріали Димитрія Ростовського «Роспись митрополитов киевских, с кратким летописанием», «Роспись ректорам Академии Ки-

евской» з доповненнями В.Г.Рубана (Московский любопытный месяцеслов на 1776 год». - М., 1776, с. 54-120 та ін.). Примірник цієї книжки зберігається у відділі стародруків та рідкісних видань (далі - ВС, Гр.3793). Численні рукописні доповнення до тексту свідчать, що вона належала саме митрополиту Євгенію. У ще одному виданні В.Г.Рубана - «Любопытный месяцеслов на 1775 год» - теж були списки митрополитів та опис Білоруської єпархії, а в книзі «Краткая летопись Малыя России с 1506 по 1776 год» (СПб., 1777) - стислі дані про українських архієреїв та гетьманів.

Митрополит Євгеній мав на меті підготувати науково систематизований довідник діячів Російської імперії та іноземних учених, які прислужилися її культурі й науці і творили різними мовами, а також перекладачі: «...наскільки можливо й відомо було, вміщено життєписні, а особливо вчені обставини...; означені також час і місце видання їхніх творів; у багатьох місцях додані різні відомості, що належать до загальної суспільної, церковної та наукової російської історії. Іноді додано про них і висловлювання критиків. При всьому бажанні зібрати повніші про все те відомості, належить визнати, що чимало чого ще не вистачає цьому творінню, яке потребує праці не однієї людини, а цілих товариств для вдосконалення...»²² Таким чином до списку Болховітінова потрапили не лише князі, царі, церковні ієрархи, а й воєначальники, дипломати, урядовці, академіки, професори, видавці, композитори, інженери, лікарі... Тому його праця стала підґрунтям для подальших фахових довідників. До речі, як додаток до словника 1827 р. було видрукувано незначним тиражем «Хронологический и азбучный список» усіх цих письменників (78 с.) зі зверненням посприяти у поліпшенні тексту книжки (КДА, В ХХХУІ.7/225).

Зі списку М.І.Новикова митрополит у словниках чомусь взагалі не згадує Михайловського, Платона Петрункевича (1700-1757), С.Савицького, А.Топольського (?-1744), К.Флоринського (?-1744), Іоасафа Хотунцевського (Хотунцевича, ?-1759), Платона Малиновського (?-1754), Маркела Радишевського (?-1742). Стислу довідку про Феофіла Несина було надруковано О.Ф.Бичковим разом з іншими біографіями з рукописних матеріалів. Також М.П.Лепехін додав з доповнень митрополита Євгенія прямо в книзі «Словаря» 1827 р. біографії Леонтія Боболінського, Іова Борецького, Мартина Бронсвського (Христофора Бронського, Фіалета).

Крім названих знаменитих словників, Болховітінов мав й інші праці, котрі теж частково створені за хронологічно-біографічним принципом. Він відредагував переклад твору А.-Б.Селлія «Каталог писателей, сочинениями своими объяснявших гражданскую и церковную Российскую историю» (М., 1813 і 1815) та «Хронологию великих мужей» (не видана). Разом з Амвросієм Орнатським підготував шість частин вкрай необхідної і часто цитованої «Истории российской иерархии» (М., 1807-1815). Перший том митрополит уже в Києві заново відредагував (у 1827 р.), а над перевиданням решти томів за розпорядженням Св. Синоду працював до кінця життя. У цьому виданні описана історія духовних центрів України (лавр, монастирів), навчальних закладів (академій, колегіумів, семінарій) з короткими відомостями про ігуменів, архімандритів, ректорів та префектів. Двічі (у 1823 та 1836 рр.) зі своїми коментарями та доповненнями він видав «Киевский синопсис» з важливим для української

історії доповненням «сучасних розписів великих князів, царів та імператорів всеросійських, польських великих князів та королів, литовських великих князів, удільних російських князів, митрополитів Київських і всієї Росії, малоросійських гетьманів, намісників князів, воєвод литовських, польських і російських, генерал-губернаторів, губернаторів, польських кастелянів і комендантів російських, які начальствовали в Києві з 1320 р. й донині; також монголо-татарських великих ханів та удільних кримських».

Видано ним прекрасно ілюстрований «Киевский месяцеслов с присовокуплением разных статей к Российской истории и киевской иерархии относящихся» (1832; «Полный христианский месяцеслов». - К., 1845). Але найпопулярнішими були ґрунтовні праці митрополита, які донині не втратили наукової вартості, - взагалі вперше здійснене «Описание Киево-Софийского собора и киевской иерархии» (1825 і 1847) та «Описание Киево-Печерской лавры» (1826, 1831 та 1847). Адже в них теж синтезовані відомості поч. ХІХ ст., а в додатках вміщено віднайдені та зібрані митрополитом невідомі документи, численні реєстри імен історико-культурних діячів, біографії церковних ієрархів України (у стислих і доволі розгорнутих варіантах), з кожним наступним виданням точніше датовані, об'єктивніші у висвітленні подій, кращі в літературному оформленні статей. Особливо важливі окрема «Глава 7, содержащая историю киевской иерархии» (История Киево-Софийского собора..., с. 57-291) з описом 67 митрополитів, єпископів (православних та уніатських), останній з яких сам Болховітінов, та додаток 41 - «Краткое сведение о начале Киевской академии, ее прежних учреждений, обыкновениях, порядке и переменах» (с. 226-234), де перераховані всі ректори та префекти.

Використовував митрополит і рукописну «Палінодію» З.Копистенського (1621), «Патерикон» С.Косова (К., 1635) і, звичайно ж, слов'янські «Патерики» (К., 1661 та 1702), «Краткое историческое описание Киево-Печерской лавры» (К., 1795) С.Міславського, панегирики, служби. Він мав багато списків та копій літописів: від М.Маркевича - «Хронограф» Густинського монастиря, від О.Малиновського - «Київський літопис» та ін. «Максимович, приміром, свідчить, що ще до видання Бодянським Літопису Самовидця багатьом любителям малоросійської старовини, і в Києві і в Харкові, було відомо декілька його списків, і навіть у нього самого ще в 1835 р. був старовинний список його, одержаний від митрополита Євгенія...»²³

У свої словники митрополит додатково вводив справжні історичні огляди, які не дарма пізніше перероблювались як окремі ґрунтовні статті з історії звичаєвого права Київської Русі, книгознавства, літератури. Приміром, при біографії «Іоанн Федоров» - історію слов'янського книгодрукування, при статті «Волков Ф.Г.» - історію театральних вистав, де згадує князя Володимира, історичні та духовні драми Д.Ростовського, Ф.Прокоповича, Г.Кониського, С.Полоцького: «...матерію всіх цих київських драм складали священні історії та діяння святих, як то було і у Франції... Київські студенти під час вакацій своїх, мандруючи Україною та ближніми російськими містами, іноді ляльками в маленькому ящику, який називається вертеп, а іноді й самі грали ці п'єси... з фарсами... хоча великороси охоче збиралися на ці вистави, але самі ніде ще не наслідувалися зачинати їх у себе» (Словарь, 1845, т. 1, с. 86-89).

Також митрополит Євгеній мав безпосереднє відношення до першої російської енциклопедії свого часу (М., 1825. - Т. 1-3), але незавершеної, а потім ще й втраченої. На це вказує його листування з видавцем С.Селівановським²⁴.

Єдиним ґрунтовним свідченням заслуг митрополита в галузі української біобібліографії є анотований покажчик «Українські письменники: Біобібліографічний словник. Т.1. Давня українська література (XI-XVIII ст.)» (К., 1960). У ряді випадків укладач Л.Є.Махновець вказує, що перші біографічні відомості належать саме митрополиту Євгенію. Посилається він іноді на деякі його статті 1821-1822 рр. у журналі «Сын отечества», «Словарь исторический» 1827 р. або на «Словарь русских светских писателей» 1845 р., але не враховує перші статті 1805-1806 рр. у журналі «Друг просвещения» та перші видання цих же словників, що значно змінює витриману ним хронологію. Деякі біографії зустрічалися раніше в панегіриках, службах та в оглядових статтях журналу «Вестник Европы», проте вони були ще й у виданнях В.Г.Рубана, словнику М.І.Новикова, яких зовсім не враховує Л.Є.Махновець.

Щоб не повторювати різноваріантні переліки імен, подаємо за алфавітом найцікавіші характеристики історико-культурних діячів України.

Баранович Лазар (1620?-1693) - архієпископ Чернігівський, ректор Київської колегії. Писав вірші, повчання: «Труби словес» (К., 1674), «Меч духовний» (К., 1666) та ін. «Цей пастир був свого часу славний вченістю і тим, що захищав православну віру... Він завів у Новгороді-Сіверському друкарню, з якої вийшло чимало церковно-служебних і повчальних книжок» (Словарь, 1827, т. 2, с. 5-7; також у М.І.Новикова). «Меч духовний» у своїй бібліотеці мав митрополит Євгеній.

Барський Василь Григорович (Плака, Альбов, 1701-1747) - чернець-мандрівник. Навчався в Києві, Львові, подорожував 24 роки Польщею, Німеччиною, Угорщиною, Австрією, Італією, Грецією, Палестиною, побував на о.Кіпр, в Аравії, Сирії, Румелії, Єгипті, Болгарії, Валахії, Молдавії. Вів щоденник. Помер у Києві, через 35 днів після повернення з мандрів. Щоденник поширювався спочатку в списках. Видати його збиралися С.Тодорський, О.Розумовський, а здійснив лише В.Рубан - «Пешеходца Василия Григоровича Барского... путешествие к Святым местам» (СПб., 1778), проте невдало відредагувавши: «...замість того, щоб пропонувати читачам те, що писав Григорович, він відсилає їх... до Бішінгової «Географії», до статей, перекладених з «Енциклопедії» і тому подібне. Жаль... що в книзі цій не видані авторські малюнки, тобто все ще слід нам шукати списків, у яких вони в більшості випадків не втрачені» (Друг просвещ., 1806, ч.3, N 9, с. 235-240; Словарь, 1827, т.1, с. 67-75; також у М.І.Новикова). «Путешествие» (СПб., 1785) В.Барського було в бібліотеці митрополита Євгенія.

Беринда Памво (?-1632) - письменник і видавець, «родом з молдаван, а пострижений в Ієрусалимі... Звідти на початку XVII ст. приїхав у Київ і призначений був наглядцем у новоствореній там при Лаврі слов'янській друкарні... Зверх того Памва створив слов'яноноруський лексикон, над яким... працював довго, вибираючи слова з тлумачень і перекладів Максима Святогорця, Мануїла Ритора та інших, і тлумачачи їх польсько-руською або малоросійською мовою, що вживалися тоді в Києві... Лексикон цей після

Зизанієвого, зовсім короткого, є другим у слов'янонорусів» (Словарь, 1827, т. 2, с. 150-151).

У бібліотеці митрополита Євгенія були видання «Лексикона» з його власними доповненнями до тексту - 1627 р. (ВС, Кир.1111, - причому блок книжки розшитий і заново опрацьований з чистими аркушами, на яких першим залишив свої доповнення Іриней Фальковський), а також 1653 р. (Кир. 785).

Василь Волинянин (XI ст.) - автор повісті про осліплення князя Василька, внесеної Нестором до «Повісті временних літ». Митрополит Євгеній посилається на думку М.М.Карамзіна (Словарь, 1827, т. 1, с. 65).

Віталій (?-1640) - перекладач «Діоптри» (Вільно, 1642; Кутейно, 1651) з грецької мови (Словарь, 1827, т. 1, с. 76).

Володимир-Василь Мономах (1053-1125) - князь Київський. Видане О.І.Мусінім-Пушкіним «Поучение Мономаха» (СПб., 1793) митрополит вважає цінним «багатьма описами давніх звичаїв виховання та способу життя наших князів» (Сын отечества, 1821, ч. 71, N 28, с. 79-80; Словарь, 1845, т.1, с. 84).

Галатовський Іоаникій (?-1688) - ректор Київської колегії. «...Малоросійські православні церкви спільною радою обрали... для виправдання православ'я двох найславніших на той час богословів: Чернігівського архієпископа Лазаря Барановича та архімандрита Іоаникія Галатовського. Для цього Галатовський і викликаний був з Литви до Чернігова.» Написав багато творів: «Ключ разумения» (К., 1659; Львів, 1665), «Небо новое» (Львів, 1665; Чернігів, 1677; Могилів, 1699), «Месія правдивий» (К., 1669,1672), «Боги поганські» (Чернігів, 1686), «Душі людей умерлих» (Чернігів, 1687) та ін. (Друг просвещ., 1806, ч. 6, N 11, с. 123-127; Словарь, 1827, т.1, с. 228-232; також у М.І.Новикова, В.Г.Рубана).

Гізель Інокентій (?-1683) - з пруської реформатської сім'ї, чернець та архіандрит Києво-Печерського монастиря, ректор Київської колегії. Щодо «Синопису» Є.Болховітінов зауважує: «Книга ця, сповнена помилок і невиправлень, однак не є власним твором Гізелевим, а скорочена ним або кимось іншим при ньому, а деінде доповнена з Хроніки Феодосія Софоновича... Але позаяк до видання Ломоносового «Краткого российского летописца» не було ніякої іншої друкованої Російської історії, то цей єдиний «Синопис» багатократно друкувався...» (Друг просвещ., 1806, ч. 4, N 11, с. 70-71; Словарь, 1827, т.1, с. 197-200; також у В.Г.Рубана). «Синопис» (СПб., 1735) був у бібліотеці митрополита Євгенія.

Данило Паломник (XI-XII ст.) - ігумен, який описав свою подорож до Палестини (1113): «...цей Даниїл сам був родом або проживав на околицях Чернігова... Стиль у записках його схожий зі стилем Літопису Нестора, якому він був сучасником. Список його «Хождения», зведений з багатьох, представлений уже в 1816 р. в Московське товариство історії та старожитностей російських» (Друг просвещ., 1806, ч.1, N 3, с. 266; Словарь, 1827, т.1, с. 111-112). У даному разі Болховітінов не вказує, що цю працю підготував він сам, але все одно її так і не використали. Список «Хождения» зберігся в бібліотеці митрополита Євгенія.

Домецький Гавріїл (?-1710?) - архіандрит Новгородського Юр'євого монастиря, помер у Києві. Частина творів його залишилась у списках в Патріаршій, Софійській Новгородській та інших бібліотеках. (Друг

Ироническая Песнь о походе

ИРОНИЧЕСКАЯ ПѢСНЬ

О

III. 2 47

ПОХОДЪ НА ПОЛОВЦОВЪ

УДѢЛЬНАГО КНЯЗЯ НОВАГОРОДА-СВЕРСКАГО

ИГОРЯ СВЯТОСЛАВИЧА,

ПИСАННАЯ

СТАРИННЫМЪ РУССКИМЪ ЯЗЫКОМЪ

ВЪ ИСХОДѢ XII СТОЛѢТІЯ

сѣ переложеніе нѣ на употребляемое нынѣ нарѣчіе.

*Издана
Третьяковъ. А. С. 1800. 3-е издание. — Третьяковъ
Издатель. 1800. 3-е издание.*

МОСКВА

Въ Сенацской Типографіи,

1800.

просвещ., 1805, ч.4, N 11, с. 161; Словарь, 1827, т.1, с. 76-77).

Заруцький Афанасій (?-1720?) - протопоп Новгород-Сіверський. Рукопис його «Толкования на евангелиста Иоанна» (1717) зберігається в Олександрівсько-Невській академії (Друг просвещ., 1805, ч.2, N 4, с. 60; Словарь, 1827, т. 1, с. 59).

Земжа Тарасій (?-1632) - проповідник, коректор і розпорядник друкарні Києво-Печерської лаври, ректор Київської колегії. Йому присвятив епітафію А.Кальнофойський в «Тературґімі» (К., 1638). (Словарь, 1827, т.2, с. 263-264).

Зизаній Лаврентій - автор перших слов'янських «Граматики» та «Азбуки» з лексиконом та «Изложенієм о православной вірі» його брата, Стефана Зизанія (Вільно, 1596). Митрополит Євгеній наводить детальний опис цих рідкісних видань. Також вказує «Поученіє» Стефана (Словарь, 1827, т. 2, с. 1-4). У своїй бібліотеці митрополит Євгеній мав ці твори.

Іоанн II Добрий (?-1089) - Київський митрополит, за походженням грек, автор «Послання» Іакову Чорноризцю, надрукованого в «Русских достопамятностях», перекладеного С.Герберштейном («Regum Moscoviticarum Commentarii»). (Словарь, 1827, т.1, с. 251-252).

Кальнофойський Афанасій - чернець, автор «Тературґіми» (К., 1638) польською мовою «з деякими духовними роздумами. У цій книзі знаходиться чимало історичного про Печерський монастир, і різні написи з надробків...» (Друг просвещ., 1805, ч. 2, N 4, с. 60; Словарь, 1827, N1, с. 58). На примірнику з бібліотеки митрополита Євгенія збереглися його власні примітки (BC, R1427, N 2).

Карпович Леонтій (1580?-1620) - єпископ Володимирський і Берестейський, автор «Казанье двоє» (Єв'ю, 1615). (Смотрицький М. Казанье на чесний погреб. - Вільно, 1620; Словарь, 1827, т. 2, с. 7-8). Твір Л.Карповича був у бібліотеці митрополита Євгенія.

Кипріан (?-1406) - митрополит Київський, серб за походженням. Автор грамот, перекладач та упорядник «Степенних книг»: «Цей пастир був першим відновником по нашестю татар занепадої освіти в Росії. Він привіз до нас кілька слов'янських перекладів різних церковних... книг, що збереглися в Задунайських слов'янських поколіннях... Більша частина найдавніших у нас рукописів на пергаменті суть Кипріанового віку і, здається, вивезена з Сербії». Автограф його «Службника» - у Патріаршій бібліотеці в Москві. Щодо інших перекладів «Кормчої» («Номоканону») Євгеній звичаєм додає окремі міркування. (Друг просвещ., 1806, ч.4, N 12, с. 267-269; Словарь, 1827, т.1, с. 320 -329; також у В.Г.Рубана, В.М.Татищева).

«Книга степенная царского родословия» (М., 1775, ч. 1-2) митрополитів Кипріана і Макарія з примітками Є.Болховітінова є в ЦНБ (BC, Гр.132-133).

Кирик (1108-?) - диякон і domestik у Новгородському монастирі (Словарь, 1827, т.1, с.330). Тут же вказано про статтю митрополита Євгенія «Сведения о Кирике, предлагавшем вопросы Нифонту, епископу Новгородскому» (Тр. и лет. ОИДР, 1828, ч. 4, кн.1, с. 122-129) з публікацією тексту твору Кирика «Учение имже ведати человеку числа всех лет».

Кирило Філософ (?-1233) - митрополит Київський. «З творів його багато слів знаходиться в бібліотеці Волоколамського Йосифового монастиря між рукописами» (Словарь, 1827, т.1, с. 333; також у В.Г.Рубана).

Кирило II - митрополит Київський, який у 1274 р.

відкрив «Собор, на якому узаконено 12 Правил церковних справ і ... духовенства... зворушливою Промовою, а ще зворушливішою завершив...» Латинський переклад - у книзі «Specimen Ecclesiae Rutenicae» (Рим, 1733 і 1734) І.Кульчінського (Словарь, 1827, т.1, с. 333-334).

Кирило Туровський (1131?-1182?) - єпископ: «Як сказано в його життєписі, з юнацьких літ він суворе чернече життя і притім прославився багатьма душеспасенними творами ...» (Словарь, 1827, т.1, с. 330-333). Про видані К.Калайдовичем твори Кирила в «Памятниках словесности XII века» коштом М.П.Румянцев митрополит Євгеній висловлювався критично.

Клим Смолятич (XII ст.) - за свідченням літописів «був вельми навчений філософії та богословії і вчитель церкви православної, якого раніш у Русі не було, і чимало книг для навчення народу написавши видав» (Словарь, 1827, т.1, с. 337-338; також у В.Г.Рубана).

Климовський (Климов) Семен (XVII-XVIII ст.) - козак Харківського полку. Його рукописна книжка у віршах «О правде и великодушии благодетелей» (1724) - в Імператорській бібліотеці. Інші твори - «О правосудии начальствующих» (1724) та пісня «Не хочу я нікого» («Іхав козак за Дунай»), яка стала народною (Сын отечества, 1821, ч. 73, N 42, с. 78; Словарь, 1845, т.1, с. 286; також у М.І.Новикова).

Козачинський Мануйл (Михайл, 1699-1755) - за походженням поляк, народився в Ямполі, навчався в Київській академії. Був префектом та викладачем у Славонії (м.Карлівці, 1733-1737) та Києві (1739-1746). Став ченцем у 1740 р., помер архімандритом Слутського монастиря. Писав драми, панегірики, курси філософії (Словарь, 1827, т.1, с. 74-75; також у М.І.Новикова).

Кониський Григорій (Георгій, 1717-1795) - архієпископ Білоруський. Народився в Ніжині, навчався в Київській академії, де потім викладав і був ректором (1745-1755). У 1757 р. відкрив школу в Могилеві, там і помер. Автор драми, проповідей, віршів, курсів логіки, філософії (Друг просвещ., 1805, ч.4, N 12, с. 249-253; Словарь, 1827, т.1, с. 92-96; також у В.Г.Рубана).

Копинський Ісая (Купинський, ?-1640) - митрополит Київський. «Будучи старшим Богоявленського Братського монастиря, він заснував там готель і училище і сам бул першим учителем». Обидва його твори («Ліствиця» та «Алфавіт духовний»), рукописи яких знаходяться у Московській патріаршій бібліотеці, не видані (Словарь, 1827, т.1, с. 211-212).

Копистенський Захарія (?-1627) - архімандрит Києво-Печерського монастиря. Автор «Омїлії» (К., 1625) та знаменитої «Палінодії», «в якій, крім захисту нашої церкви, є багато історичних повідомлень, що пояснюють становище Російської і, найголовніше, Київської ієрархії, а особливо початок і причини Унії з відхиленням усіх суперечливих догматів та вчень римської церкви. Книга ця досі залишається в рукописах. Оригінал за підписом автора - в Києво-Печерській лаврі, а списки її знаходяться в бібліотеках Патріаршій та інших». Митрополит Євгеній називає також Азарія, автора «Книги о вірі єдиной» (Могилів, 1625), але це псевдонім Копистенського. Книгу було видано (1620-1621?) у Києві (Друг просвещ., 1806, ч. 4, N 10, с. 49; Словарь, 1827, т.1, с. 20, 187-189, 305). Список «Палінодії» XVII ст. митрополит Євгеній подарував бібліотеці КДА (ЦНБ ІР, ф. 301, N 114 п).

Косов Сильвестр (?-1657) - митрополит Київський. Його «Патерикон» (1635 р. польською мовою) - знамените видання: «Залуський у Каталозі своєму про цю

снугу пише, що вона надивовижно рідкісна (*opusculum stupendae raritatis*). Але це тому, що польські уніати й католики в Малоросії завжди намагалися знищувати книги, написані на захист православ'я і надруковані в малоросійських друкарнях. Із цього-то небагато таких книг уціліло і в тамтешніх бібліотеках. Можливо, це є причиною навіть знищення давніх тамтешніх архівів» («Панегірик», К., 1658; Словарь, 1827, т. 2, с. 204-206). До речі, ця книга була в самого митрополита Євгенія з його численними примітками (ВС, R.1427, N 1).

Костянтин (Василь) Костянтинович Острозький (1526-1608) - автор грамот проти унії, покровитель освіти. Син гетьмана. «Цей князь, родом з нащадків Володимирових, був одним майже з усіх Волинських і Литовських князів, який зберіг у XVI віці православ'я ... супроти всього насилля і гоніння від папістів та уніатів... і перший насмілювався між ними відкрито друкувати церковні слов'янські книги. Щоправда, в описі Києво-Печерської лаври сказано, що ще в 1531 р. батько його, Острозький князь Костянтин Іванович подарував цій лаврі з Острозької друкарні букви і всі знаряддя, що належать до друкарської справи, і з 1533 р. нібито почалося в тій же Лаврі і друкування книг. А Бакмейстер (в «Опыте о библиотеке и кабинете С.-Петербургской Академии наук») говорить, що в Острозі почалося друкування книг з 1549 р. Але, можливо, обидва ці свідчення треба розуміти про друкарню польських букв...» Далі митрополит Євгеній пише про І.Федорова, перераховує всі видання з Острога, деякі книжки зі Львова, Вільно, Стрияна, Могилева, Почаєва, Києва, підкреслюючи: «А від київської друкарні походять чернігівська, новгород-сіверська, унівська та ін. Всі ці друкарні утримали шрифт острозьких букв, що різняться від московських...» (Сын отечества, 1821, ч. 69, N 15, с. 15-21; Словарь, 1845, с. 302-306).

У бібліотеці митрополита Євгенія були «Біблія» (1581) та «Книжиця» Василя Суразького з приміткою власника на першій сторінці біля фрази «о єдиной истинной православной вере»: «Слова Константина Константиновича Острожскаго. Напечатано въ Острогѣ 1588 г.» (ВС, Кир. 649).

Лещевський Варлаам (1704?-1774) - префект Київської академії, автор «Грецької граматики» латинською мовою (перевидавалась багато разів). «Бібліотеку свою, що складалася з 743 іноземними мовами і 129 російською, заповідав він віддати в Київську академію...» (Друг просвещ., 1805, ч. 3, N 9, с. 233-234; Словарь, 1827, т.1, с. 63-64; також у М.І.Новикова).

Леванда Іоанн Васильович (1734-1814) - протоієрей Києво-Софійського собору. Його твори надруковані (СПб., 1821, ч.1-3). «Але видавець не мав вірного й повного списку, і тому не вистачає і в цьому виданні вельми багатьох Повчань та Слів, а ті, що в ньому знаходяться, багато в чому не схожі з оригіналами..., а ще невправніше надруковані. Є ще зібрання його Листів різного змісту, готових уже до видання» (Друг просвещ., 1806, ч. 4, N 12, с. 219; Словарь, 1827, т.1, с. 289; також у М.І.Новикова.) «Речи» (1795-1796) І.Леванди збереглися у конволюті митрополита Євгенія (ВС, Гр. 2383, N 52-54).

Лука Жидята (Жирята, ?-1059) - єпископ Новгородський, перекладач (Словарь, 1827, т. 2, с.10).

Максимович Іоанн (1651?-1715) - митрополит Тобольський. Народився в Ніжині, навчався в Київській колегії, за рекомендацією гетьмана Мазепи висвячений на архієпископа Чернігівського. У Чернігові він засну-

вав семінарію, а також видав багато прозових та силabisних віршованих творів: «Феатр нравоучительный» (1703), «Алфавіт собраний рифмами» (1805), «Осм блаженств евангельских» (1709) та ін. (Друг просвещ., 1806, ч. 4, N 12, с. 218; Словарь, 1827, т.1, с. 287-289; також у М.І.Новикова).

Максимович Манасія (?-1758) - ректор Київської академії. Писав вірші та богословські трактати (Словарь, 1827, т. 2, с. 41; також у М.І.Новикова, В.Г.Рубана).

Могила Петро Симеонович (1596-1647) - Київський митрополит. Народився в Молдавії, син волоського князя. Навчався в Парижі, служив у Польщі, постригся в ченці в Києво-Печерській лаврі (1625), митрополит з 1632 р. «...після вступу в управління митрополією, негайно відібрав від уніатів кафедральну церкву святої Софії, оновив її і знову освятив; ... А також відновив Десятинну... Потім першу увагу звернув він на вдосконалення Київських училищ ... і тому-то Академія Київська довго іменувалася Києво-Могилянською, і сам він у заповіті своєму назвав її єдиною своєю заповіддю... виклопотав у 1633 р. від польського короля ... особливий привілей цій академії на заснування при ній і друкарні; ... подарував свою бібліотеку...» Основні видання П.Могили: «Літургіаріон» (К.,1629), «Краткий катихизис» (К.,1645; Львів,1646; М.,1649) польською та українською мовами, в останньому - з перекладом слів на полях; «Требник» (К., 1646), «Ліфос» (К., 1644; під псевдонімом Євсевій Пімін); повчання, зокрема, про Хрест Христовий (К., 1632), вірші та ін. Проте найзнаменитішим його твором стало «Православне сповідання віри», яке друкувалося грецькою (Амстердам, 1662, 1672; Бухарест, 1699), латинською (Лейпціг, 1695), церковнослов'янською (М., 1696,1702; К., 1712; Чернігів, 1715; СПб., 1717), німецькою (Лейпціг, 1727; Вроцлав, 1751) та ін. Щодо історії видання цієї книги: два варіанти грецькою та латинською мовами П.Могила оприлюднив на православному соборі в Яссах 1643 р., де вона «розглянута, виправлена, схвалена і для остаточного затвердження надіслана до східних патріархів». Для детальнішого ознайомлення митрополит Євгеній пропонує «Рассуждение о Книге, именуемой Православное исповедание веры» (СПб., 1804), проте не вказує, що це його власна праця. Відносно ще одного ймовірного твору П.Могили - «Російської історії або Літопису, що знаходиться нібито в Києві за його підписом», - нічого не відомо (Панегірики 1630-1632 рр.; Вестник Европы, 1813, ч. 72, N 21, с. 35-44; Словарь, 1827, т. 2, с. 156-164; також у М.І.Новикова, В.Г.Рубана).

У бібліотеці митрополита Євгенія були «Православное исповедание веры» (М., 1783) та різні списки творів і заповіту П.Могили. До КДА у 1827 р. він передав свої «Замечания на книгу «Ліфос или Камень» Петра Могили» (ЦНБ ІР, ф.301, N 117п).

Мужилівський Андрій - протоієрей Слуцький і Копиленський, автор полемічного антиуніатського твору «Антидот» 1629 р. (Словарь, 1827, т.1, с. 38).

Наливайко Дем'ян (?-1627) - історико-культурний діяч, переклав з грецької мови І.Златоуста, видав «Лікарство на оспалий умисл чоловічий» (Острог, 1607) зі своїми передмовою та післямовою церковнослов'янською та українською мовами (Словарь, 1827, т.1, с. 110-111).

Нестор (1056? - 1114?) - чернець Києво-Печерської лаври, літописець, автор «Повісті временних літ», житій Печерських святих. «Але досі не відшукалося ще ні Несторового, ні продовжувачів його оригіналу, і, ма-

буть, всі вони давно загублені, а залишилися тільки численні з них списки в різних російських бібліотеках... А найважливіше видання Несторового літопису є Шлецерів «Звірений Нестор», над складанням якого працював автор 40 років... Він пояснив у ньому найскладніші місця, звірів різні списки ... з візантійськими і середніх віків латинськими істориками, з яких черпав Нестор». Видано цю книгу в Геттінгені (1802-1809), переклад Д.Язикова (СПб., 1809-1819). Митрополит Євгеній відзначає глибоку освіченість Нестора, авторитетність його праць для наступників (Словарь, 1827, т. 2, с. 83-95; також у М.І.Новикова). Різні рукописні та друковані варіанти творів Нестора були в бібліотеці митрополита Євгенія.

Никифор (?-1121) - митрополит Київський. За походженням грек, «муж лагідний і вчений». У Московській патріаршій бібліотеці є два вже опублікованих його твори - «Послання князю Володимиру Всеволодовичу» та «О постє», а в Новгородському Софійському соборі - рукопис «Поученія» (Словарь, 1827, т. 2, с. 95-96; також у В.Г.Рубана).

Нифонт (?-1156) - ігумен з Волині, чернець Києво-Печерської лаври, єпископ Новгородський, помер у Києві. Після Сильвестра продовжив літопис Нестора. «В продовженні його знаходиться чимало особливо волинських подій і він описував докладно князів за віком, виглядом, обличчям та ін., з чого можна помітити, що він знав живописне мистецтво» (Словарь, 1827, т. 2, с. 140-143; також у М.І.Новикова).

Полікарп - автор «Послання Акиндіну», деяких житій преподобних Печерських зі слів Симона, єпископа Суздальського (Словарь, 1827, т. 2, с. 193-194).

Прокопович Феофан (Єлеазар, 1681-1736) - церковно-політичний діяч. Народився в Києві, виховувався у дядька Феофана (?-1692), ректора Київського колегіуму. Освіту здобув досить своєрідним шляхом - як уніат Єлисей навчався у Володимиро-Волинському училищі і навіть Римській академії. Повернувшись на Україну, прийняв православ'я у Почаєві як Самуїл. Викладаючи в Київській академії, перейменувався на Феофана (1705). Став префектом, ректором «з такою славою, якою попередники його в цьому званні не мали». З 1716 р. - в Петербурзі як проповідник, з 1720 - архієпископ Новгородський. Уклав «Духовный регламент», «Прибавление о духовном причте и монахах», «Штат» (1722). «Бібліотека його, що складалася з 4000 книжок, за іменним указом віддана в Новгородську семінарію, а рукописи в Академію наук. Пастир цей залишив дуже багато своїх творів ораторських, богословських, політичних, повчальних, історичних і віршованих російською, латинською і польською мовами». У списку митрополита Євгенія видань російською мовою 31, зокрема: «Правда воли монаршей» (М., 1722, 1726); «Рассмотрение повести о Кирилле и Мефодии» (Урбині М. Историография. - СПб., 1722); «Апология», «Рассуждение о безбожии» (М., 1774, 1784); «Об иге неудобноносимом» (Книжица. - М., 1784), перекладена Д.Нащинським та І.Карпінським (Jugo intolerabili. - Leipzig, 1782). «Болтін приписував йому ще «Подробную летопись от начала России до Полтавской баталии», відшукану і видану ... 1798 р. ... але вона, здається, не варта розуму Феофанового». Серед творів латинською мовою митрополит Євгеній подає перелік змісту збірників: «De arte Poetica» (Могилів, 1786), «Lucubrationes illustrissimae ac reverendissimae» (Вроцлав, 1743), «Miscellanea sacra» (Вроцлав, 1745), «De gratuita pecca-

toris per Christum justificatione» (Вроцлав, 1769). Також вказані 18 віршів, 29 рукописів, серед яких трагікомедія «Владимир» (1705), трактати «О лицемерах», «О амазонках» тощо, лекції «Правила риторические» (1706), списки яких є в Новгородській та Вологодській семінаріях, «Аристотелико-схоластическая философия» (1708), списки - у Київській та Петербурзькій академіях. Також митрополит Євгеній цитує А.Кантеміра, В.Татищева, П.Левека, Делірія з високою оцінкою Прокоповича, а від себе додає: «В латинських його творах стиль вельми чистий, витюватий та плавний: але в російських, за тодішніми уподобаннями, наповнений надмірним слов'янізмом, а інколи простонародними й польськими словами. Тому-то найкрасномовніші його повчання нині приємніше читати в перекладах, ніж в оригіналах. Утім, цій естетичній зміні завжди піддані були й будуть усі твори словесності, писані живими мовами» (Beier S. Vita T. Procopovicz, Fr., 1776; Словарь, 1827, т. 2, с. 295-324; також у М.І.Новикова, В.Г.Рубана).

Ряд творів Ф.Прокоповича були в бібліотеці митрополита Євгенія, зокрема «Orthodoxa Theologia» (1782), «De arte Poetica» (1786), «Проповеди» (1760-1765), Слова, «Разсуждение о безбожии» (ВС, Гр. 2383, N 1). До бібліотеки КДА він передав автограф Ф.Прокоповича латинською мовою (ЦНБ ІР, ф.301, N 299 п), а його записну книжку - до Києво-Софійського собору.

Радивилівський Антоній (?-1688) - ігумен Києво-Миколаївського Пустинного монастиря, видав «Огородок Марії-Богородиці» (1676), «Вінець Христов» (1688) (Друг просвещ., 1805, ч. 1, N 3, с. 198; Словарь, 1827, т. 1, с. 42; також у М.І.Новикова).

Сатановський Арсеній - ієромонах Києво-Братського монастиря. Його та Є.Славинецького за наказом царя забрали до Москви перекладати з латинської та грецької мов. Їх рукописи - у Патріаршій бібліотеці, а видано лише «Анфологion» 1660 р. (Словарь, 1827, N.1, с. 55-56).

Сильвестр (?-1123) - ігумен Києво-Видубецького монастиря, єпископ Переяславський, продовжив літопис Нестора (Словарь, 1827, т. 2, с. 200).

Симон (?-1226) - чернець Києво-Печерської лаври, єпископ Володимирський і Суздальський, а похований за його бажанням у Київських печерах (Словарь, 1827, т. 2, с. 218-220).

Симоновський Петро Іванович (1717-1809) - історик. Навчався в Києві, Варшаві, Кенігсбергу, Лейпцігу, Галле, Парижі. Автор праці «Краткое описание малороссийского козацкого народа с начала происхождения его и разнообразного по временам состояния по 1761 г.» (1765). «У цю книгу помістив він усе те, що відшукав про цю матерію в іноземних та російських письменників. Але вона ще не видана» (Словарь, 1845, т. 2, с. 163).

У надрукованому варіанті додатково вказано на титулі: «... і про воєнні його справи, зібране з різних історій іноземних, німецької - Бішенга, латинської - Безольда, французької - Шевальє і рукописів російських» (Чт. МОИДР, 1847-1848).

Скорина (Скарин) **Франциск** (Георгій, 1490?-1540?) - першодрукар. Народився в Полоцьку, навчався в Кракові та Падуї, доктор медицини. «Він достопам'ятний тим, що переклав Біблійські книги з латинського Ієронімового тексту... на вживану тоді біля Полоцька російську мову і надрукував їх у Празі й Вільні з 1517 р. до 1525 р. ...додав свої передмови, зміст глав та чимало

рисунків, вирізаних на дереві ... всі ці книги давно вже знаходяться в Росії в різних бібліотеках і приватних руках, але немає ніде всіх разом». Митрополит Євгеній вказує всі назви книг, згадує описи Й.Бакмейстера, Й.Стріттера, П.Алексеева, В.Сопикова (Словарь, 1845, т. 2, с. 169-171).

Славинецький Єпіфаній (?-1675) - ієромонах Києво-Печерського монастиря. Навчався в Київській та європейських академіях. У заснованій біля Москви Преображенській пустині боярин Ф.Ртищев організував учене братство для перекладу «різних корисних церкві книжок... київськими вченими», для чого запросив у 1649 р. Єпіфанія, а з ним ще 30 ченців. Ці переклади друкувалися в Москві (1664-1665), але багато рукописів залишилося в Патріаршій бібліотеці. Зокрема, твір К.Арменопула довелося навіть перекладати двічі, бо перший рукопис загинув. «Але всі переклади Славинецького надто буквальні і від того часто темні». Він також був автором лексиконів, бесід, повчань, передмови до «Скрижалі» (М., 1656). Патріарх Никон призначив Єпіфанія головним у виправленні богослужбових книг. Додатково митрополит Євгеній друкує текст старовинної історичної записки 1649 р. про перші видання та епітафію Є.Славинецького (Друг просвещ., 1806, ч. 2, № 9, с. 213-222; Словарь, 1827, т. 1, с. 172-183).

Смера Іоанн - псевдонім, але митрополит Євгеній друкує текст листа половця Смери до князя Володимира, наводить біографічні дані (Сын отечества, 1821, ч. 70, № 26, с. 247-258; Словарь, 1845, т. 1, с. 251-258). Пізніше було доведено І.Малишевським (Тр. КДА, 1876, № 6, с. 472), що це підробка А.Колодинського, вперше надрукована в Амстердамі 1678 р.

Смотрицький Герасим Данилович (?-1594) - автор передмови до виданої в Острозі «Біблії» (1581). (Словарь, 1827, т. 1, с. 96-97).

Смотрицький Максим Герасимович (Мелетій, Теофіл Ортолог, 1570? - 1633) - архієпископ Полоцький. Автор творів, що мали широкий розголос, - і коли захищав православ'я («Тренос то est Lament» 1610 р., на який написав свою «Пересторогу» єзуїт П.Скарга), і тоді, коли прийняв унію («Апологія», з приводу якої митрополит Іов Борецький скликав собор): «прочитано було з кафедри Мелетієве зречення і каяття, а книга його розірвана, потоптана і спалена на амвоні з прокляттям її та видавця Касіяна Саковича». Але Мелетій відразу ж написав «Протест» і перевидав «Апологію». Ще один твір - «Паренезис» (Краків, 1629). Найважливіша його праця - «Граматики славенскія правильное синтагма» (Єв'ю, 1619; перевидання 1629, 1648, 1721, 1755), бо вона була «набагато повніша та краща першої слов'янської Лаврентія Зизанія». Нею та «Псалтирем» у віршах С.Полоцького був зачарований юний М.Ломоносов (Suscha J. Saulus et Paulus, 1665; Kulczynsky I. Specimen Ecclesiae Ruthenicae, 1733; Словарь, 1827, т. 2, с. 44-54).

Збереглося видання «Граматики» (М., 1721) з приміткою митрополита: «Грамматика Смотрицкаго, поправленная и умноженная Поликарповымъ» (ВС, Кир. 278).

Софонович Феодосій (?-1677) - ігумен Києво-Михайлівського Златоверхого монастиря, автор «Хроніки злітописців стародавніх» (1672). Митрополит Євгеній вказує два списки - графа Ф.А.Толстого та М.П.Румянцева (копія з бібліотеки гімназії м. Вестерос у Швеції). Порівнюючи з Волинським та Іпатіївським літописами, дає повний детальний опис складу обох

списків з припущенням, що статті українською мовою теж належать Софоновичу і цитує передмову: «... Кожному бовім потрібная есть реч о своей отчизні знати і іншим питающим сказати, бо своего роду не знающих людей за глупих почитают». Також митрополит зауважує: «З Хроніки Феодосієвої, здається, взяв і ніби скоротив тільки Інокентій Гізель свій Синописис. Це очевидно з однакових його з ним думок, порядку і навіть виразів...», але дещо Гізель і додав, а також вказав усі посилання на Нестора та інших істориків - М.Стрийковського, Я.Длугоша, М.Бельського, М.Кромера, М.Меховського, О.Гваньїні (Словарь, 1827, т. 2, с. 284-290).

У передмові до останнього видання «Хроніки» (К., 1990) Ю.А.Мицик відзначає висновки митрополита Євгенія і список, подарований йому М.П.Румянцевим (ЦНБ ІР, ф. 312, КСС, № 310/525).

Стаховський Антоній (?-1740) - ієромонах, перший префект Чернігівської семінарії, автор «Зерцала» (Чернігів, 1705) з духовними віршами та перекладами, присвяченого І.Мазепі (Друг просвещ., 1805, ч. 1, № 3, с. 198; Словарь, 1827, т. 1, с. 42-43).

Транквіліон-Ставровецький Кирило (?-1646) - проповідник, чернець Києво-Печерської лаври, архімандрит Чернігівський. Автор книг - «Зерцало богословія» (Почаїв, 1618 і 1679; Київ, 1696), «Євангеліє учительное» (Рахманів, 1608, 1619; Могилів, 1619). «Але за наказом царя Михайла Федоровича і патріарха Філарета від 1 грудня 1627 велено було цю книгу та інші того ж автора відшукати й спалити». Окремі думки з книги «Перло многоцінное» (Могилів, 1690) викликали осуд патріарха Якима (Словарь, 1827, т. 1, с. 335-336; також у М.І.Новикова).

Туптало Данило Савич (Димитрій Ростовський, 1651-1709) - знаменитий проповідник, багатогранний письменник, благочестивий пастир, канонізований як святий (1757). Народився в м. Макарові в сім'ї полкового сотника. Навчався в Києві, прийняв постриг у Кирилівському монастирі. Задорученням В.Ясинського зібрав та відредагував Життя святих (Четї-Мінеї). Попередні спроби такого видання П.Могили (замовив грецькі тексти Симеона Метафраста), І.Гізеля (замовив слов'янські тексти Московського митрополита Макарія) не були завершені. Д.Туптало «повіряв обидві ці книги з багатьма східними й західними давніми істориками та іншими письменниками... гетьман Мазепа і батуринське духовенство умовили його таки прийняти ігуменство в Батуринському монастирі; і там-то закінчив він першу чверть своєї праці». Решту - у Новгороді-Сіверському Спасовому монастирі (1684-1700) і в Ростові, де заснував семінарію. Призначений митрополитом Ростовським з 1702 р. Інші його твори - «Алфавіт духовний» (К., 1710 та ін.), «Руно орошенное» (Чернігів, 1680 та ін.), «Апологія во утоленіє печалі» (Чернігів, 1700 та ін.). Взагалі багато було видано різних зібрань його творів, та все ж залишились рукописи (зокрема, в бібліотеці Новгородського Софійського собору - 30 повчань, у Петербурзькій духовній академії - літописи, каталоги царів і церковних ієрархів, у Патріаршій бібліотеці та в Ростові - віршовані драми, псалми, канти). Його «Летописание краткое» видано в «Древнем и Новом историческом феатроне» (1814). Про «Діаріуш» митрополит Євгеній зауважує, що в зібранні творів Д.Ростовського «слід було надрукувати оригінал ... польсько-російською мовою, яка в Києві у народу і в малоросійських учених була тоді в громадському

вжитку». А відносно всієї спадщини пише: «Численна бібліотека його, що складалася з грецьких, латинських, польських і слов'янських книг, рукописних і друкованих ... митр. Стефаном відіслана в Москву і покладена в Патріаршу бібліотеку. Що ж до власних Димитрієвих чорнових рукописів, то він сам заповідав покласти їх... під мошці свої в труні...» Наприкінці друкується текст епітафії, складеної М.Ломоносовим (Мацеевич А. Служба. 1759; Летопись иже во святых отца нашего Димитрия. СПб., 1796; Друг просвещ., 1806, ч. 2, N 5, с. 143-160; Словарь, 1827, т. 1, с. 116-137; також у М.І.Новикова). Твори Д.Ростовського були в митрополита Євгенія, зокрема «Розыск» (М., 1762) та різні списки.

Фальковський Іван Якимович (Іриней, 1762-1823) - єпископ Чигиринський. Народився в с. Білоцерківка у сім'ї священика. Навчався в Києві, Токаї, Презбурзі, Пешті, Офені. Був ректором Київської академії. Залишив багато творів: «Christianae orthodoxae dogmatico-polemicae theologiae compendium» (М., 1802. Т.1-2); «Толкование» (К., 1806, 1807); «Календарь» (К., 1797, 1798). Ще більше - в 92-х рукописних збірниках (серед них - «Жизнеописание»). До речі, сам митрополит Євгеній розпорядився передати бібліотеку І.Фальковського²⁵ до Києво-Софійського собору, а деякі книги залишив собі - згадуваний «Лексикон» П.Беринди (Друг просвещ., 1806, ч. 4, N 10, с. 73-75; Словарь, 1827, т. 1, с. 208-210).

Федоров (Федорович) Іван (?-1583) - диякон Московської Кремлівської церкви, першодрукар (разом з П.Мстиславцем). Митрополит Євгеній вважав доречним охарактеризувати взагалі слов'янське книгодрукування: видання Швайпольта Фіюля, Франциска Скорини, протестантський «Катехізіс», перекладений Симон Будним, Матвієм Кавечинським та Лаврентієм Кришковським (Несвіж, 1562), «Литовський статут» з друкарні Мамоничів (Вільно, 1588), «Євангеліє» (М., 1606) друкаря-волинця Онисима Михайловича Радишевського. Також митрополит цитує постанову Стоглавого собору 1551 р. щодо правильного переписування богослужбових книг, повністю друкує «Послеловис» І.Федорова з «Апостола» 1564 р. з історією цього видання, вміщує описи інших його книг, вказує причини переслідувань - «від марновірів, а особливо через заздрість книгописців, які передбачали від друкарні збитки свої». Далі митрополит описує подальшу працю першодрукарів вже у Г.Хоткевича і К.Острозького, наводить тексти документів: «Послеловис» патріарха Йосаафа I з історією друку («Трефолой», 1632, ч.4), привілей Петра I ЯнуТесінгу (Амстердам), що разом з Іллею Копієвичем видавав слов'янські книги, а про друкарні зауважує: «про малоросійські та білоруські треба сказати, що вони майже всі походять від Львівської і найбільше від Волинської Острозької... Київська почала друкувати книги з 1616 р., Могилівська також з 1616 р.; Чернігівська з 1646, Новгород-Сіверська з 1678; Кутейнська з 1632 р. та ін.» Трохи додано й про історію гражданського друку і нотних видань, - зокрема, «Ірмолій» (Львів, 1700) друкаря Йосифа Городецького, який довго мандрував по Азії та Європі; твори Д.Бортнянського та О.Козловського (Друг просвещ., 1806, ч. 4, N 11, с. 147-169; Словарь, 1827, т. 1, с. 260-286).

Феодосій Печерський (1036?-1074) - ігумен Києво-Печерського монастиря. Народився у Василькові, став ченцем з 23 р. Заснував з Варлаамом у Дальніх печерах монастир (100 ченців), а потім з Антонієм ще один на

горі. Його «житіє» написав Нестор. У «Патерику» вміщені його повчання, а послання не збереглися. «При деяких старописьменних патериках знаходиться його обширна «Відповідь в.к. Ізяславу» на питання його про варязьку (латинську) віру» (Словарь, 1827, т. 2, с. 283-284). Митрополит Євгеній мав «Краткое жизнеописание преподобного Феодосия, игумена Печерского с прибавлением некоторых его писаний» (ЦНБ ІР, ф.301, N 208 п; ф.306, N 191).

Фотій (?-1431) - митрополит Київський і всієї Росії (21 рік). Грек за походженням. У Новгородській Софійській бібліотеці «між рукописами зберігається дуже чистий напівуставний список 16 Повчань князям та боярам і всьому священному, чернецькому та мирському чину, а при них знаходиться і його Духовний заповіт, в якому він описав і життя своє». Є вони і в «Степенній книзі», Никоновому літописі (Словарь, 1827, т. 2, с. 275-276; також у В.Г.Рубана).

Цамблак Гаврило (Самблак Григорій, 1364-1450?) - митрополит Київський, за походженням - болгарин. У цій біографії митрополит Євгеній робить історичний огляд церковної ієрархії з 1240 р., посилаючись на Київський літопис, «Пруську хроніку» І.Ліндеблатта, «Історію» М.Кромера. Без згоди константинопольського патріарха й Московського митрополита Литовський князь Вітовт 1416 р. «велів скласти Соборний присуд про відчуження Київських Подніпровських і та Литовських церков від Московської ієрархії» і висвятити свого окремого митрополита, а саме Григорія Цамблака, тому нарікання на його відступництво «можна приписати єдино обуренню Московських митрополитів на те, що з цього Київського митрополита почався поділ ієрархії. Хоч би як там було, але й наші літописи віддають належне особистим його достоїнствам». У Патріаршій бібліотеці залишилося 27 повчальних та похвальних слів, у Йосифо-Волокаламському монастирі - «Житіє Стефана», «Слово Параскеві» (Друг просвещ., 1806, ч. 1, N 2, с. 182-184; Словарь, 1827, т. 1, с. 97-103; також у В.Г.Рубана).

Яворський Симеон (Стефан, 1658-1772) - митрополит Рязанський, президент Св. Синоду. Народився на Волині (м.Явори). Навчався в Києві під наглядом В.Ясинського, потім у Львові і Познані. Став першим префектом Київської колегії. З 1701 р. - призначений першим протектором Московської академії. Митрополит Євгеній називає такі його твори: «Знамение пришествия Антихристового» (М., 1703 та ін.) і «Камень веры» (М., 1728 та ін.), з приводу якого виникла полеміка Ф.Буддея (?), Б.Рібера, Ф.Лопатинського, а скорочений латинський переклад (Тюбінг, 1730) - долучив до них Л.Мосгейма та анонімне «Рассуждение». Дуже відомі також «Проповеди» (М., 1804) С.Яворського та зворушлива латинська «Елегія бібліотеці». «Преосвященний Стефан мав численну бібліотеку, яку заповів віддати в Благовіщенський Ніжинський; ним самим заснований монастир: але опісля на прохання Досифея, єпископа Білгородського, в 1731 р. імператриця Анна Іоанівна наказала перенести її в Харківський колегіум. Проте в Ніжинському монастирі залишилися ще власноручні його твори латиною в 15 книгах» (Словарь, 1827, т. 2, с. 251-262; також у М.І.Новикова). «Знаменія пришествия Антихристового» (М., 1765), «Камінь віри» (К., 1730) були в митрополита Євгенія.

Ясинський Варлаам (?-1707) - митрополит Київський. Навчався, викладав і був ректором Київської академії. З його творів залишився рукописний збірник: «Икона

или изображение дел» у Патріаршій бібліотеці (Друг просвещ., 1805, ч. 3, N 9, с. 232; Словарь, 1827, т.1, с. 62; також «Панегірик» (1691), у В.Г.Рубана).

Окрім усіх цих статей, Є. Болховітіновим була написана і стисла біографія І.П.Котляревського (Словарь, 1845, т. 1, с. 311), про яку зовсім не згадав Л.Є.Махновець. Зберігся найдавніший список 1794 р. перших частин «Енеїди» із зібрання митрополита (ЦНБ ІР, ф. 312, N 707/497, 30 арк.)²⁶ та «Пісні Куракіну» (ВС, Гр.2393, N 49). Було в нього і перше видання «Енеїди» 1798 р. Л.Є.Махновець у бібліографічних списках до «Слова о полку Ігоревім» згадує ще статті митрополита Євгенія «Боян», «Ігорев песнопевец» (Сын отечества, 1821, ч. 70, N 24, с. 172-175; ч. 71, N 27, с. 34-37), «О славено-русских лириках. Сочинение покойного митр. Киевского для Г.Р.Державина» (Москвитянин, 1842, N 1, с. 165-166). Але були й раніші публікації (Друг просвещ., 1805, ч. 3, N 8, с. 154-157), а повторно (Словарь, 1845, т. 1, с. 57-60, 241-243). Зокрема, ось що писав митрополит про мову пам'ятки: «Але дуже багато слів і цілих словосполучень польських, видимих в сій поемі, і схожість їх з Волинським літописом змушує припускати, що мова її хоча й російська, однак більше за-Дніпровська, і особливо волинська, зближена вже з польською, а не наша українська, яка почала змішуватися з польською вже після захоплення українських країн Литвою, з ХІУ століття або ще пізніше. Здається, навіть, що автор прагнув писати і не сучасним собі стилем...» На власному примірнику (ВС, Гр.1570, N 1) першого видання «Слова» (М., 1800) митрополит залишив цікаві примітки-роз'яснення «темних місць», які досліджували Л.Є.Махновець, С.І.Маслов та ін.²⁷

У довіднику Л.Є.Махновця не вказано багатьох імен історико-культурних діячів України, які були в словниках митрополита Євгенія.

По-перше, з біографій, надрукованих у журналі «Друг просвещения»:

Адам Чернігівський (Зернікав, Zernikaw, 1652-1691) - «знаменитий змагальний богослов греко-російської церкви» походженням з Пруссії, який навчався в різних університетах, опрацьовував матеріали бібліотек Пруссії, Австрії, Англії, Франції, Італії, Польщі та України. Прийняв православ'я у Чернігові, звернувшись до архієпископа Л.Барановича. Переїхав до Батурина, де гетьман, «помітивши відмінні здібності та знання, утримував його в себе для інженерної частини. Але невдовзі... вступив до [Крутицького Миколаївського] монастиря, і... переглянувши всі свої зауваження і записки», створив 19 трактатів «De processione spiritus Sancti a solo Patre» (1682), які високо оцінив Ф.Прокопович. Рукопис знаходився у Київській академії, видав його (Кенігсберг, 1774, 1776) С.Міславський (Друг просвещ., 1805, ч. 1, N 1, с. 45-51; також у М.І.Новикова).

Амбодик-Максимович Нестор Максимович (1740-1812) - доктор медицини. Навчався в Києві, Петербурзі, «у різних іноземних університетах, і двічі мандрував найзнатнішими європейськими землями». Далі подається перелік праць і перекладів (Друг просвещ., 1805, ч. 1, N 2, с. 117; Словарь, 1845, т.1, с. 3-4).

«Ботаники первоначальные основания» (1795), «Новый ботанический словарь» (СПб., 1804), «Анатомо-физиологический словарь» (СПб., 1783) були в бібліотеці митрополита, бо він взагалі вивчав медицину, фармакологію, цікавився новими дослідженнями, навіть написав розіслане по всіх церквах Російської імперії

«Пастырское увещание о прививании предохранительной оспы» (1811 та ін.)

Аршеневський Василь Кіндратович (1758-1808) - народився в Києві, професор математики Московського університету, «який навчав при тому фортифікації, артилерії та балістиці, або науці про метання бомб» (Друг просвещ., 1805, ч. 2, N 4, с. 59; Словарь, 1845, т.1, с. 6-7).

Бантыш-Каменський Микола Миколайович (1738-1814) - народився в Ніжині, навчався в академіях Києва та Москви, Московському університеті. Відомий історик, бібліограф, археограф, управитель Архіву Колегії іноземних справ (Друг просвещ., 1805, ч. 2, N 4, с. 147-150; Словарь, 1845, т. 1, с. 16-19; також у М.І.Новикова). Слід відзначити, що він був радником і помічником Болховітінову та багатьом іншим дослідникам історії України у збиранні, копіюванні матеріалів та їх публікуванні. Дарував книги, зокрема «Историческое известие о возникшей в Польше Унии» (М., 1805) і рукописи. Була в митрополита і «Жизнь Н.Н.Бантыша-Каменского» (М., 1818).

Барсух-Мойсеев (Мойза) Хома Іванович (?-1811) - доктор медицини і професор Московського університету. Навчався в Києві та Москві. Перекладав (Друг просвещ., 1805, ч. 2, N 5, с. 157; Словарь, 1845, т. 1, с. 25-26).

Березовський Максим Созонтович (?-1777) - видатний композитор, навчався у Київській академії та Італії. «Болонська академія, засвідчуючи його достоїнства, присвоїла йому титул свого академіка, а музичне Болонське товариство - звання капельмейстера, що можна вважати рідкісною у цій землі повагою до іноземного музичного мистецтва ... Він першим ввів музичну симфонію в наш спів ... за досконалими правилами гармонії ... По приїзду своєму в Петербург сподівався він особисто заслужити таку ж повагу від співвітчизників... Але його тільки прийняли в придворну капелу... Збіг тих та інших неприємних обставин призвів його до іпохондрії, від якої дійшовши врешті-решт до лихоманки і безпам'ятства, він зарізав сам себе...» (Друг просвещ., 1805, ч. 2, N 6, с. 224; Словарь, 1845, т. 1, с. 35-37).

Богданович Іполит Федорович (1743-1803) - поет, перекладач, дипломат. Народився в Переволочні. Навчався в Московському університеті. Був у Дрездені. «Створив «Историческое изображение России», частина 1, надрук в С.-Петербурзі 1777 р.», і, як висловився М.Карамзін, «поклав на вівтар грацій свою «Душеньку...» (Друг просвещ., 1805, ч.3, N 7, с. 53-58; Словарь, 1845, т. 1, с. 43-47).

Бортнянський Дмитро Степанович (1751-1825) - видатний композитор. Народився в Глухові, був придворним співаком, навчався у Венеції. «На доказ відмінних успіхів своїх він там створив дві опери й кілька ораторій, які прийняті були від самих знавців з похвалою». Митрополит Євгеній дає список його творів (54 назви), а в примітках - стислу характеристику епох церковної музики в Росії, згадуючи польських регентів М.Ділецького та А.Рачинського. Зацікавлених він відсилає до своєї праці (Воронеж, 1799; СПб., 1804) - «Историческое рассуждение вообще о древнем христианском богослужебном пении» (Друг просвещ., 1805, т. 3, N 8, с. 150-153; Словарь, 1845, т. 1, с. 55-58). До цієї біографії часто зверталися музикознавці, зокрема В.Стасов: «...перший біограф його, знаменитий митрополит Євгеній, який знав його особисто, говорив... ще

за його життя... що він «автор багатьох відомих у Росії хорових концертів новітнього італійського стилю»²⁴. Характеристику М.Ділецького відзначив В.Протопопов²⁵. Список «Граматики» М.Ділецького з бібліотеки митрополита зберігся (ЦНБ ІР, ф. 312, N 126/672)²⁶.

Бужинський Гавриїл (?-1731) - єпископ Рязанський і Муромський. Родом з України. Навчався "словесним і вищим наукам у Київській академії". Викладав у Законоспаському училищі в Москві, де прийняв постриг (1707), став префектом (1714). За неабиякі здібності у написанні і виголошуванні промов цар Петро I призначив його обер-ієромонахом флоту, архімандритом Костромського Троїцького монастиря, радником Св. Синоду (1721), «директором і протектором над усіма Синоду підлеглими друкарнями і училищами». З 1727 р. виїхав до своєї єпархії, але помер в Москві, "похований в Законоспаському монастирі, до училища котрого заповів віддати і всю бібліотеку свою».

Братановський Анастасій (1761-1806) - архієпископ Астраханський. Проповідник, перекладач. Народився в м. Баришівці. Навчався в Переяславській семінарії. Багато викладав. Видані (М., 1806-1807) його «Поучительные слова» (Друг просвещ., 1805, ч. 1, N 3, с. 194; Словарь, 1827, т. 1, с. 35-37). У бібліотеці митрополита були ці повчання.

Голєнковський Варлаам (Галєнковський, ?-1740) - ієромонах, намісник Києво-Печерського та Олександрівського монастирів (в останньому заснував першу школу). Автор книг: «Диалогизм» (К., 1714; СПб., 1776) та «Псалтир» (К., 1715) з передмовою і роз'ясненнями (Друг просвещ., 1805, ч. 3, N 9, с. 232; Словарь, 1827, т. 1, с. 62-63). «Диалогизм» (К., 1714) був у митрополита Євгенія.

Емін Федір Олександрович (Emenowsky T., Мехмет Емін, 1735-1770) - титулярний радник, перекладач з польської, турецької, італійської, англійської, іспанської, португальської мов. Видавець. Родом з Угорщини - м. Ліппе (батько - угорець, мати - полька). Навчався у Київській академії, подорожував по Європі, став мусульманином і служив туркам, втік до Англії, в російському посольстві при сприянні міністра О.М.Голіцина прийняв православ'я, переїхав до Петербурга. До надвичайно багатой подіями біографії, яку митрополит Євгеній подає у трьох варіантах, є примітка: «З усіх цих суперечливих оповідей чому вірити, невідомо... Емін, приїхавши до С.-Петербургу майже неймовірно швидко вивчився по-російськи, за два роки став російським письменником, а за 9 років... видав більше 25 книг... Щоправда, перші спроби... нечисті і грубі, але в останніх він зрівнявся з хорошими російськими письменниками... Палка уява, гострота розуму, дух критики і навіть сіль сатири помітні в усіх його творах. Та широка пам'ять вельми часто примушувала його... бути тільки збирачем і переписувачем, іноді й нерозбірливим». Щодо основного твору Ф.Еміна - «Российской истории» (СПб., 1767-1769) - митрополит невисокої думки і вказує на численні помилки автора (Друг просвещ., 1805, ч. 3, N 9, с. 197-210; Словарь, т. 1, с. 214-225).

Зертис-Каменський Андрій Степанович (Амвросій, 1708-1771) - письменник, перекладач, архієпископ Московський. За походженням волох, народився в Ніжині. Навчався у Київській та Львівській академіях, разом з Г.Кременецьким заснував семінарію в Петербурзі. Загинув від «московської черні, яка, розізлившись на

пастиря свого за попереджувальні його заходи щодо припинення марновірства, ... знайшовши його в церкві Донського монастиря, витягла з нарукою і по-нелюдськи вбила перед брамою...» (Друг просвещ., 1805, ч. 1, N 2, с. 118-122; також у М.І.Новикова, В.Г.Рубана).

Золотницький Володимир Трохимович (1741 - ?) - полковник. Народився на Київщині в сім'ї священика. Навчався в Київській академії, Московському університеті. Автор віршів та книг: «Состояние человеческой жизни» (СПб., 1763), «Сокращение естественного права» (СПб., 1764), «Разсуждение о бессмертии человеческой души» (М., 1768). Перекладач (Друг просвещ., 1806, ч. 4, N 10, с. 54; Словарь, 1845, т. 1, с. 232-233).

Каченовський Михайло Трохимович (1775-1842) - професор Московського університету, член Товариства історії старожитностей російських та ін., видавець журналу «Вестник Европы» з 1805 р. Народився у Харкові. Навчався там же і в Москві. Автор різних історичних статей, перекладач (Друг просвещ., 1806, ч. 4, N 12, с. 265; Словарь, 1845, т. 1, с. 278-279).

Мацеевич Олександр Іванович (Арсеній, 1697-1772) - митрополит Ростовський. За походженням - польський шляхтич. Навчався в Києві. Автор повчань, здебільшого рукописних (кілька збірників - у Ярославській семінарії, а «Обличения на раскольников» - у бібліотеці Синоду). В 1763 р. «позбавлений він сану за суперечності» у справі церковних володінь і засуджений на довічне ув'язнення. Митрополит Євгеній досить обережно висловлюється про ці події (Друг просвещ., 1805, ч. 2, N 4, с. 58; Словарь, 1827, т. 1, с. 56-57; також у М.І.Новикова, В.Г.Рубана). Але серед рукописів Болховітінова збереглися виписки з документів, листи сенатора І.В.Лопухіна 1813 р. та 6 копій розширеного варіанта біографії, в якій описано з глибоким співчуттям «Жизнь и страдания Арсения Мацеевича» (ЦНБ ІР, ф. 312, N 391/719; Чт. ОИДР, 1862, кн. 2, с. 10-14; Лейпціг, 1863).

Нащинський Давид (1720-1793) - архімандрит. Навчався в Київській академії, де пізніше був префектом і ректором. Проповідник, перекладач. Видав збірники творів Ф.Прокоповича (Друг просвещ., 1806, ч. 1, N 3, с. 264; Словарь, 1827, т. 1, с. 104-106; також у М.І.Новикова, В.Г.Рубана).

По-друге, в словнику 1818 р. додані такі нові особи, повторені у перевиданні 1827 р.:

Вербицький Тарасій (?-1790) - архімандрит Києво-Братського монастиря, ректор академії. Автор повчань, але надруковані були лише деякі (Словарь, 1827, т. 2, с. 264-265; також у М.І.Новикова).

Заборовський Михайло (Рафаїл, 1677-1747) - митрополит Київський. Народився в м. Заборіві у сім'ї польського шляхтича. Навчався у Львові, Києві, Москві (там прийняв постриг у С.Яворського). За 16 років свого управління Київською митрополією відновив Софійський монастир та Академію («і прибудував Благовіщенську Конгрегаційну церкву майже власним коштом... за посередництвом Симона Тодорського ... завів в Академії навчання мов єврейської, грецької та німецької. З тих пір Академія Київська прославилася багатьма знаменитими вченими людьми, які вийшли з неї та відзначилися в усіх станах, і в його час вона з вдячності називала себе Києво-Могило-Заборовською. Він написав чимало різного духовного змісту творів і Повчань, але всі вони лишилися рукописними в бібліотеці Київської академії...» Надруковано лише

(М., 1735) два його «Поучения» (Словарь, 1827, т. 2, с. 194-196; також у М.І.Новикова, В.Г.Рубана).

Йосиф Турбовський (Туробойський) - архімандрит Московського Симонового монастиря, перший префект Московської слов'яно-греко-латинської академії (Словарь, 1827, т. 1, с. 317-318; також у М.І.Новикова).

Калиновський Стефан (1700-1753) - архієпископ Новгородський, видатний проповідник. Надруковано лише 11 повчань (Словарь, 1827, т. 2, с. 263; також у М.І.Новикова).

Кулябка Симеон Петрович (Сильвестр, 1701-1761) - архієпископ Санкт-Петербурзький. Навчався в Київській академії. Коли він уже був її префектом і ректором (1735-1746), «написав латиною розгорнуті курси філософії та богослов'я, вибрані з різних авторів. Списки цих книг знаходяться в Олександрівській академічній та Новгородській семінарській бібліотеках». Надруковані (М., 1742-1751) лише 10 повчань (Словарь, 1827, т. 2, с. 206-207; також у М.І.Новикова, В.Г.Рубана).

Лопатинський Феофілакт (?-1741) - архієпископ Тверський. За походженням - шляхтич з Волині. Навчався за кордоном і в Києві, був ректором Московської академії, віце-президентом Синоду. Автор служб, повчань, полемічних творів (здебільшого надрукованих). Зазнав звинувачень Синоду в 1732-1735 рр.: «Слідом за ним привезені були всі папери його та книги... Після вчинення суду, за іменним указом, позбавлений він був архієрейства та чернецтва і під мирським ім'ям Феодора відданий Таємній канцелярії. Після цього три роки утримувався... під таємною вартою, і в цей час одержав удар паралічу; нарешті ув'язнений в казарму Петербурзької фортеці, де й пробув два роки...» У 1740 р. був звільнений і поновлений у сані. Про нього написав у «Биографическом каталоге Тверских архиереев» (1757) І.Євдокимов. Видані твори: «Обличение неправд раскольников» (М., 1742), переклад (М., 1782) з його латинського оригіналу «Зерцало» (Словарь, 1827, т. 2, с. 324-329; також у М.І.Новикова).

Ляшевецький Федір Олексійович (Кирило, ?-1770) - єпископ Чернігівський. Навчався в Київській академії. Прийняв постриг у Троїцькій Сергієвій лаврі, де був потім намісником. «Він свого часу славився прекрасним даром проповідництва» (Словарь, 1827, т. 1, с. 336-337; також у М.І.Новикова). Слід додати, що К.Ляшевецький був також єпископом Воронежським (з 1738) і вважався одним з найосвіченіших ієрархів свого часу. По ньому залишилась бібліотека: 555 російських та 380 іноземних видань, які продали, щоб заплатити борги та за поховання. У бібліотеці митрополита Євгенія в одному з конвютів є власноручно ним переписані два канти К.Ляшевецького російською та латинською мовами (ВС, Гр.2394, N 69).

Міславський Симеон Григорович (Самуїл, 1731-1796) - митрополит Київський. Народився в Глухові. Навчався в Київській академії, де потім був викладачем і ректором. Автор повчань і промов. Видав «Догмати православной віри» (К., 1760), «Трактати» Ф.Прокоповича (Кенігсберг; М., 1773-1776) та зі своїми доповненнями (Лейпціг, 1782). Для академії при лаврі відкрив друкарню (Словарь, 1827, т. 2, с. 196-199; також у М.І.Новикова, В.Г.Рубана).

Могилянський Євстафій (Єпіфаній, ?-1787) - архімандрит Київського Пустинно-Миколаївського монастиря, брат митрополита Арсенія Могилянського. Надруковані тільки п'ять його проповідей, - «були славні свого часу» (Словарь, 1827, т. 1, с. 164-165).

Могилянський Олексій (Арсеній, 1704-1770) - митрополит Київський. Народився в м. Решетилівці на Полтавщині. Навчався в Києві та Харкові. Став ченцем у Москві. Знаменитий проповідник. Видані лише деякі проповіді 1743 р. У Києві «постачав в академічну бібліотеку велику кількість книг» (Словарь, 1827, т. 1, с. 341-342; також у М.І.Новикова, В.Г.Рубана).

Мочульський Феофист (1732-1818) - архієпископ Курський. Навчався в Переяславі, Києві. Автор повчань, класичних книг: «Логика и реторика» (М., 1789), перевиданої під назвою «Словеснословие и песнопение» (Х., 1811), «Краткое объяснение церковного устава» (М., 1799 та ін.), «Краткие правила ирмолонного пения» (М., 1800), після перевидання - «Четверочастный дар юным Курской епархии» (М., 1806) з «Историческим прибавлением о Белгороде, Белгородской епархии» (Словарь, 1827, т. 2, с. 291-294; також у М.І.Новикова).

Самборський Андрій Афанасійович (1732-1815) - настоятель Посольської церкви в Лондоні, придворний духовник і законоучитель. Подорожував по Європі. Завідував землеробською школою в Царському Селі (1797-1799). «Він відомий в Росії найбільше своїми знаннями в хліборобстві, рукотворних та інших господарських науках». Видав «Описание практического английского земледелия» (М., 1781) (Словарь, 1827, т. 1, с. 40-42).

Тодорський Симон (1700-1754) - архієпископ Псковський. Навчався у Києві, Галле. Викладач, перекладач. Надруковані декілька Слів. «Інші гомілетичні та філологічні, особливо східними мовами твори, після смерті його взяті були в Імператорську бібліотеку. А зібрану ним для себе численну бібліотеку друкованих книжок сам він заповідав віддати Псковському архієрейському дому, з якого в 1817 р. передана вся вона у Псковську семінарію. Дорогоцінна частина її складається з рідкісних єврейських, халдейських, сірійських та арабських книг. Чимало з них власноручно підписані йому в подарунок від Михаеліса та інших Галльських його співробітників і вчителів» (Словарь, 1827, т. 2, с. 220-223; також у М.І.Новикова, В.Г.Рубана).

Флоринський Авраамій (?-1797) - архімандрит Ростовського Яковлевського монастиря. Навчався в Київській академії, викладав. Автор повчань, але видано лише його слово на пам'ять Д.Ростовського (М., 1807). «Бібліотеку свою, що складалася з досить великої кількості книг, він усю заповів монастирю Яковлевському» (Словарь, 1827, т. 1, с. 10-11).

По-третє, в журналі «Сын отечества», які ввійшли до «Словаря» 1845 р.:

Рубан Василь Григорович (1742-1795) - історик, археограф, перекладач, видавець, поет. Навчався в Київській академії, Московському університеті. Митрополит Євгеній наводить детальний реєстр його праць, які використовував сам, багато інших дослідників історії України: «Краткое известие о Малороссии» (СПб., 1773); «Краткая летопись Малоя России с 1506 г. по 1775 г.» (СПб., 1777); «Любопытные месяцесловы» 1775-1780 рр.; «Землеописание Малоя России» (СПб., 1777); «Описание столичного города Москвы» (СПб., 1782) та ін. (Сын отечества, 1821, ч. 69, N 20, с. 282-284; Словарь, т. 2, с. 151-153; також у М.І.Новикова).

Ярослав Володимирович Мудрий (Георгій, 978-1054) - князь Київський. «Він, наслідуючи батька свого, який заснував народне училище в Києві, завів таке ж саме в Новгороді, прикрасив Київ найкращими спорудами,

побудував чимало міст в Росії, заснував Російську митрополію і різні єпархії, запрошував до себе грецьких художників, малярів, будівничих і найкращих співаків церковних, карбував свою монету й піклувався про переклад книг з грецької на слов'янську мову... Таким чином, він не тільки примножив книги слов'янські, а й заснував першу в Росії бібліотеку, яка довго була й архівом князівських договірних грамот...» Далі митрополит Євгеній подає розгорнуту історію вивчення головного твору князя - юридичної пам'ятки і численних видань «Руської Правди» - в Росії (Пб., 1733, 1792), Польщі (Warszawa, 1820), які були і в його бібліотеці. Щодо публікації 1792 р. зауважує: «Але видавці не сказали, де залишилися ті списки, з яких склали вони свої... і не вказали тих джерел, з яких черпали вони пояснення і примітки свої, а тому вони часто здаються довільними» (Сын отечества, 1821, ч. 71, № 29, с. 97-102; Словарь, 1845, т. 2, с. 282-288). До речі, діяльності князя Ярослава було присвячене виголошене митрополитом Євгенієм у Києві урочисте «Слово на память освящения храма св. великомученика Георгия».

По-четверте, - нові додаткові біографії до видання 1845 р.:

Базилевич Григорій Іванович (1759-1802) - народився в м. Боромля на Слобожанщині у сім'ї священика, навчався в Харкові, Петербурзі, Страсбурзі, де в 1791 р. захистив диплом на звання доктора медицини, потім - у Парижі та Геттінгені. В Росії з його ініціативи «засновані при військових шпиталях до того часу не існуючі клінічні палати... він був також одним з перших учасників у складанні всіх планів і штатів; а особливо ж Медико-хірургічна академія в частині учбовій багато йому була зобов'язана, і навіть ім'я це, за його поданням, їй присвоєно...» (Словарь, 1845, т. 1, с. 13-14).

Галінковський Яків Андрійович (1777-1816) - колезький асесор. Народився в Прилуках. Навчався у Київській академії, пансіонах в Прилуках, Переяславі, Москві. Написав роман «Часы задумчивости» (М., 1799), видав «Корифей, или Ключ литературы, содержащий начала всеобщей словесности» (СПб., 1802) у 12 частинах (Словарь, 1845, т. 1, с. 107-108).

Гамалія Платон Якович (?-1818) - капітан-командор флоту. Автор книг: «Высшая теория морского искусства» (СПб., 1803-1804), «Опыт морской практики» (СПб., 1804), «Теория и практика кораблевождения» (СПб., 1806). Також переклав «Сокращенную оптику» (СПб., 1803) Шмідта (Словарь, 1845, т. 1, с. 108).

Данилович Герасим - автор Передмови до Біблії (Острог, 1581), кількох віршів (Словарь, 1845, т. 1, с. 156).

Каменецький Йосип Кирилович (1754 - ?) - колезький радник, член Медико-хірургічної академії. Навчався в Чернігівській семінарії, Петербурзькому медико-хірургічному училищі. Як лікар був на турецькій війні, боровся з епідемією чуми. Написав і видав (М., 1805 та ін.) «Краткое наставление о лечении болезней простыми средствами» (Словарь, 1845, т. 1, с. 258-260).

Калніст Василь Васильович (1758-1823) - поет і драматург, член Російської академії. Автор комедії «Ябеда» (СПб., 1798). Видав зібрання своїх віршів (1796), перекладав Ж.Мольєра (Словарь, 1845, т. 1, с. 272). «Лирические сочинения» (СПб., 1806) були в митрополита Євгенія.

Карпінський Никон Карпович (1745-1810) - доктор медицини, генерал-штаб-лікар. Народився в с. Денисівці Полтавської губернії. Навчався у Харкові, Петербурзі,

Страсбурзі. Написав «Русскую фармакопею» латинською мовою (СПб., 1798, у перекладі І.Левонтовича - М., 1802), в 1805 р. видав «Описание желтой горячки» (Словарь, 1845, т. 1, с. 276-278).

Козельський Федір Якович (1734-1783?) - сенатський протоколіст. Автор трагедії «Пантея» (СПб., 1787), поеми «Незлюбивая жизнь» (СПб., 1769) та ін. Видавав (СПб., 1769-1771; 1778) і зібрання своїх творів (Словарь, 1845, т. 1, с. 295).

Козельський Яків Павлович (1728-1793?) - радник, викладач Артилерійського корпусу. Автор підручників. Багато перекладав, зокрема: Мозер Ф. «Государь и министр» (СПб., 1766), Гольберг Л. «История датская» (СПб., 1765-1766) та ін. (Словарь, 1845, т. 1, с. 294-295).

Козицький Григорій Васильович (1725?-1776) - письменник, перекладач (з грецької, латинської, німецької мов). Навчався в Київській академії, подорожував по Європі. Був почесним академічним радником. Видав (СПб., 1775.- Ч. 2) «Древний летописец» (Словарь, 1845, т. 1, с. 295-297; також у М.І.Новикова).

Кондратович Кириак Андрійович (XVIII ст.) - поет, перекладач. Навчався в Київській академії. Брав участь у заснуванні слов'яно-латинської школи в Рязані (з 1726). Видав свої та перекладені ним вірші та епіграми: «Старик молодой, доброхотному и недоброхотному читателю» (СПб., 1769.- Ч. 1 - 2), склав ботанічний словник «Диктiонер» (СПб., 1780). Переклав, зокрема, С.Герберштейна «Записки о России» та багато інших творів, які не друкувалися (Словарь, 1845, т. 1, с. 299-301).

Кузменський Григорій (XVIII ст.) - сотник чернігівський, автор «Панегірика імп. Єлизаветі Петрівні» 1744 р. (Словарь, 1845, т. 1, с. 323).

Перекрестович Данило Іванович - автор книги «Дари духа святого», виданої у Чернігові 1688 р. (Словарь, 1845, т. 2, с. 117; також у М.І.Новикова).

Погорецький Петро Іванович (1740-1780) - доктор медицини, перекладач. Навчався у Лейдені. Автор «примечаний на врачебную Фрейберову книгу» (Словарь, 1845, т. 2, с. 126; також у М.І.Новикова).

Політковський Федір Герасимович (1754-1809) - доктор медицини та хімії, професор, декан Московського університету. Народився на Чернігівщині. Навчався в Чернігівській семінарії, а з 1774 р. - у Московському університеті. У 1781 р. закінчив Лейденський, у 1783 р. - Паризький університет. Повернувшись до Москви, викладав, провадив досліди та практикував, причому лекції свої читав «здебільшого при ліжках в університетській лікарні». Автор дисертації «De ruogepia» (Лейден, 1781), а також промов, статті «Краткое обозрение врачебной науки». Переклав з французької (М., 1806) «Науку сохранять здоровье» (Словарь, 1845, т. 2, с. 129-131).

Рожалін Кузьма Федорович (?-1786?) - доктор медицини. У Лейдені написав «Разсуждение о болезни скорбута» (1765) латинською мовою (Словарь, 1845, т. 2, с. 147; також у М.І.Новикова).

Самойлович Данило Самійлович (1746-1805) - доктор медицини. Автор трактатів латинською, російською, французькою мовами, перекладач. Відомий працями про лікування чуми (Словарь, 1845, т. 2, с. 160-161).

Січкарьов Лука Іванович (1741-1809) - викладач, перекладач з грецької, латинської, німецької, англійської, французької та інших мов. Походженням з ніжинських дворян. Був директором училищ м. Єкатеринослава (Словарь, 1845, т. 2, с. 164-166).

Сохацький Павло Афанасійович (1765-1809) - професор філософії та давньої словесності Московського університету. Навчався в Києві, Москві. Автор промов, перекладач. Видавав журнали: у 1793-1798 рр. - «Приятное препровождение времени», у 1799-1801 рр. - «Ипокрена, или Утехи любословия» (Словарь, 1845, т. 2, с. 174-175).

Тереховський Мартин Матвійович (1740-1796) - доктор медицини, професор хімії. Багато його творів з історії медицини не видані (Словарь, 1845, т. 2, с. 207).

Тихорський Хома Трохимович (1713-1814) - доктор медицини. Народився в Переяславі. Навчався в Києві, Петербурзі. В Лейдені 1765 р. захистив дисертацію «De vera sive proxima causa podagrae» (Словарь, 1845, т. 2, с. 209).

Трохимовський Михайло Якович (1730-1815) - полковий лікар. Автор «Разсуждения о растениях, в Крымской степи усмотренных» 1772 р. (Словарь, 1845, т. 2, с. 226).

Туманський Федір Васильович (?-1805) - письменник, видавець, перекладач. Помер у Глухові. Зібрав і видав

багато матеріалів до біографії Петра І, а також «Созерцание жизни великого князя Александра Невского» (СПб., 1789), декілька журналів у Петербурзі: «Зерцало света» (1786), «Лекарство от скуки и забот» (1787), «Российский магазин» (1792-1793). В останньому він опублікував «Летописец Малыя России» зі словничком (Словарь, 1845, т. 2, с. 226-227).

Хмельницький Іван Петрович (1742-1794) - доктор філософії. Навчався в Київській академії, Кенігсберзькому університеті. Автор філософських трактатів, зокрема, «Рассуждения о рабстве по законам естественным и праву всенародному», перекладач (Словарь, 1845, т. 2, с. 239; також у М.І.Новикова).

Шафонський Афанасій Пилипович - доктор медицини, закінчив Лейденський університет (Словарь, 1845, т. 2, с. 248).

Ягельський Касьян (1736-1774) - доктор медицини. Навчався в Лейденському університеті. Автор «Наставления о предохранительных средствах от моровой язвы» 1771 р. (Словарь, 1845, т. 2, с. 282).

1. **Ивановский А.Д.** Высокопреосвященный Евгений, митрополит Киевский и Галицкий. - СПб., 1871; Його ж. Митрополит Киевский и Галицкий Евгений (Болховитинов). - СПб., 1872; **Шмура Е.Ф.** Митрополит Евгений как ученый: Ранние годы жизни (1767-1804). - СПб., 1888; **Полежаев Н.** Труды митрополита Киевского Евгения по истории русской церкви. - Казань, 1889; **Карпов С.М.** Евгений Болховитинов как митрополит Киевский. - К., 1914.
2. Нині в Інституті української археографії готується до видання біобібліографічний довідник Є.В.Рукавічної «Бібліотека і архів митрополита Євгенія (Є.О.Болховитінова): Каталог власних творів, редакцій, перекладів. Каталог рідкісних видань з особистої бібліотеки. Показники публікацій листування, досліджень біографії та творчості, архівних матеріалів, алфавітний та іменний».
3. Див.: лист митр. Євгенія І.М.Снегирьову (15.2.1837) // *Старина русской земли*. - СПб., 1871. - С.134.
4. **Остроумов Е.** Исследование о древней Киевской церкви св. Ильи. - К., 1830; **Соколов Н.** О времени крещения российской княгини Ольги. - К., 1832; **Спаский К.** Обращение в.кн. Владимира в христианскую веру и насаждение оной в России (К., 1832); **Максимович И.** Историческое обозрение первого вселенского собора - К., 1832; **Григорьев Н.** Историческое обозрение богослужебных книг греко-русской церкви - К., 1836; **Ильинский Е.** Кто был первый митрополит Киевский - К., 1836; **Каневский К.** О древнейшей Киевской церкви св. Ирины - К., 1836; **Гогоцкий С.** Критическое обозрение учения римской церкви о главенстве папы - К., 1836; **Новицкий О.** Духоборцы - К., 1832; **Новицкий О.** О первоначальном переводе священного писания на славянский язык - К., 1837; **Булгаков М.** История Киевской академии. - М., 1843; **Слюсарев Д.** Церкви и монастыри, построенные в Киеве князьями, начиная с сыновей Ярослава до прекращения Киевского великокняжения. - К., 1892.
5. Четыре письма Евгения, митрополита Киевского, кархимандриту Мелетию, ректору Киевской Академии // *Киев. старина*. - 1883. - Июнь. - С. 315.
6. **Малышевский И.И.** Деятельность митр. Евгения в звании председателя конференции КДА // *Тр. КДА*. - 1867. - Т.4. - N 12. - С. 567-650.
7. **Щербина В.І.** Спроби організації історичної праці в Києві у першій половині XIX ст. // *Україна*. - 1929. - Т. 1-12. - С. 10-14.
8. **Максимович М.А.** Письма о Киеве и воспоминания о Тавриде. - СПб., 1871. - С. 125-126.
9. **Розанов Ф.Ф.** Латинский лексикон с русским переводом. - М., 1797; **Сопиков В.С.** Опыт российской библиографии. - М., 1813-1821. Ч.1-5; **Бекетов П.** Собрание портретов рос-

- сиян, знаменитых по своим деяниям. - М., 1821. - Ч.1; **Грег Н.И.** Опыт краткой истории русской литературы. - СПб., 1882; **Klossius F.K.** De vetustis nounullis membranis in bibliothecis Rossicis. - Dorpat, 1827; **Максимович М.А.** История древнерусской словесности. - К., 1839; **Кеппен П.И.** Библиографические листы (СПб., 1825-1826).
10. Пять писем митрополита Евгения к В.С.Сопикову // *Древняя и новая Россия*. - 1881. - Т.1. - N 2. - С. 314-317.
11. **Ивановский А.Д.** Высокопреосвященный Евгений... - СПб., 1871. - С.12.
12. Чтения 18 декабря 1867 года в память митрополита Евгения ... - СПб., 1868. - С. 58. - (СОРЯС. - Т. 5. - Вып.1); *Древняя и новая Россия*. - 1881. - N2. - С. 305; *Рус. архив*. - 1889. - N5. - С. 24, 27.
13. ЦДІА (Київ), ф.184, оп.1, N 7, 127 арк.
14. Там само; ф. 711, оп. 2, од. зб. 1044, N 109, 36 арк.
15. Там само; ф. 711, оп.1, N 950, N 1046.
16. ЦНБ ІР, ф.301, КДА, N 669 л.
17. ЦДІА (Київ), ф. 711, оп.1, N 1434.
18. **Кл.Пр.Н.О. [Оглобин Н.Я.]** Число рукописей митрополита Евгения в Киево-Софийской библиотеке // *Тр. КДА*. - 1867. - Т.4. - N 12. - С. 651-658.
19. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. Библиотека Киево-Софийского собора. - М., 1904. - Вып.3. - С. 1-9.
20. **Бычков А.Ф.** О словарях русских писателей митрополита Евгения // *Чтения...* - С. 217-292; **Кауфман И.М.** Русские биографические и библиографические словари. - М., 1955. - С. 288-294; **Л.М. [Мацевич Л.С.]** Замечательный экземпляр книги митрополита Киевского Евгения Болховитинова «Словарь исторический о бывших в России писателях духовного чина греко-русской церкви. Изд. 2-е. СПб., 1827 / / *Киев. старина*. - 1904. - N 9. - С. 275-291; **Лепехин М.П.** К истории работы Евгения Болховитинова над словарем русских писателей // *Книга в России XVIII - середины XIX в.* - Л., 1989. - С. 164-198; **Колесник И.И.** Развитие историографической мысли в России XVIII - первой половины XIX века. Дн., 1990. - С. 51-59; *Т.ж.* - История русской историографии XVIII - первой половины XIX века. - Дн., 1987. - С. 18, 33, 48, 53, 55, 56, 58, 69.
21. **Лазаревский А.** Указатель источников для изучения Малороссийского края. - СПб., 1858. - Вып. 1. - С.14, 20, 23-26, 30, 40, 64, 66; **Фаворов Н.А.** Речь // *Тр.КДА*. - 1867. - Т.3. - N 8. - С. 353-383; **Иконников В.С.** Опыт русской историографии. - К., 1891. - Т.1. - Кн.1. - С. 238, 646-647 та ін.; Кн.2. - С.1168-1169 та ін.; **Титов Ф.И.** Киевская академия в эпоху реформ (1796-1869 гг.). - К., 1915. - Вып.5. - С.3-5,7,16; **Марченко М.І.** Українська

- історіографія (з давніх часів до середини XIX ст.) - К., 1959. - С. 171; *Гавриленко В.О.* Українська сфрагістика. - К., 1977. - С. 39-40; К., 1991. - Вип.14. - С. 15, 33; *Сарбей В.Г.* Митрополит Євгеній (Є.О.Болховитінов) // Київ. старовина. - 1993. - № 1(298). - С. 73-83; Його ж. Україна в житті і діяльності Е.А.Болховитінова // Київський Болховитіновський збірник. - К., 1993. - С.53-55; *Шуп Н.А.* Киевская духовная академия во времена митрополита Евгения // Там само. - С.96-108.
22. *Евгений.* Словарь русских светских писателей. - М., 1845. - С. III-IV.
23. *Левицкий О.* Опыт исследования о Летописи Самовидца // Летопись Самовидца по новооткрытым спискам с приложением трех малороссийских хроник: Хмельницкой, «Краткого описания Малороссии» и «Собрания исторического». - К., 1878. - С. 7; *Маркевич Н.А.* История Малороссии. - М., 1842. - Т. 5. - С. 95.
24. Восстание декабристов. - М., 1976. - Т.14. - С. 171; *Маслов В.И.* Библиографические заметки. 3. Энциклопедический словарь С.Селивановского // Чт. в Ист. об-ве Нестор-летописца. - 1914. - Кн. 24. - Вип.1. - Отд. 3. - С.19, 115, 122, 127.
25. *Титов А.* Во что обошлась опись библиотеки преосв. Ириней Фальковского после его смерти // Киев. старина. - 1883. - № 8. - С. 768.
26. *Адаменко Н.* Список «Енеиды» Ивана Котляревського // Вісті АН УРСР. - 1938. - № 8-9. - С. 58-60; *Дашкевич Н.П.* Старейший список «Малороссийской Энеиды» // ЧИОНЛ. - 1901. - Кн. 15. - Вип.1. - Отд. 2. - С. 33-42; Отд.3. - С. 39-47.
27. *Махновець Л.Є.* Як було відкрито «Слово о полку Ігоревім» // Веч.Київ. - 1953. - 27 січня; *Маслов С.И.* Киевские экземпляры «Слова о полку Игореве» // ТОДРЛ. - 1954. - Т.10. - С. 251-253.
28. *Стасов В.* Сочинение, приписываемое Бортиянскому // Рус. муз. газета. - 1900. - № 47. - Стб. 1139.
29. *Дилецкий Н.* Идея грамматики мусикийской. - М., 1979. - С. 492. - (Памятники рус. муз. искусства. - Вип.7).
30. *Рукавицина Є.В.* «Грамматика или известная правила пѣния мусикійскаго» М.Ділецького з бібліотеки митрополита Євгенія (Є.О.Болховитінова) // Укр. археогр. щорічник. - К., 1993. - Вип.2. - С. 62-67.

ФАКТИ НАУКОВОГО ЖИТТЯ. ХРОНІКА ПОДІЙ

Зоряна Маринович

ДНІ НАУКИ В БІБЛІОТЕЦІ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

9 - 10 лютого цього року в науковій бібліотеці Львівського університету пройшли Дні науки, що вже стали традиційними. Було відзначено пам'ять колишнього співробітника бібліотеки, зав. відділом бібліографії, автора багатьох історичних творів Теодора Микитина. Осередок Товариства української мови ім. Т.Шевченка влаштував книжкову виставку, присвячену його життю й творчості.

На засіданні секції «Бібліотекознавство. Бібліографія. Книгознавство» головна увага учасників була зосереджена на питанні про виконання «Закону про мови в Україні». З інтересом була прослухана доповідь головного бібліографа НБУ М.Гордія «Державність української мови: здобутки та втрати», в якій було зазначено, що НБУ веде плідну роботу в напрямку впровадження закону в життя. Для поповнення фондів бібліотеки україномовною книгою використовуються різні джерела: бібліотеки, книгообмін (між бібліотеками України, вузами, установами НАН), обласне товариство «Просвіта» і його філія Франківського району, видавництва «Світ», «Відродження» (Дрогобич), «Край», «Меморіал», «Червона калина», колекція видань Українського католицького університету в Римі від Блаженнішого Патріарха УГКЦ Мирослава Івана Кардинала Любачівського, американсько-українська доброчинна фундація «Сейбр-Світло»; дари наших земляків - громадян зарубіжних країн.

У доповіді Г.Талантової (заступник директора НБУ) «Вивчення думки читача - важливий фактор у поліпшенні роботи бібліотеки» йшлося про якість обслуговування відвідувачів.

Завідувач відділом МБА О.Я. Лук'яненко у доповіді «Міжбібліотечний абонемент: стан, проблеми, перспективи» відзначила, що МБА як одна з форм бібліотечного обслуговування додає відомчі бар'єри і що абонемент забезпечує доступність фондів усіх бібліотек. Але робота гальмується відсутністю добре налагодженої форми інформації про фонди (система зведених

каталогів), та й самі каталоги не дуже чітко орієнтовані на систему МБА (відсутня кумуляція, неякісний друк, неоднотипні «сіглі» бібліотек, де є необхідне видання). Працівникам МБА слід розв'язати чимало проблем: йдеться про упорядкування територіальної системи МБА, укріплення та оснащення центрів МБА зведеними каталогами і копіювальною технікою та поступова перебудова системи на основі використання автоматизованих баз даних про наявність та розподіл літератури в оснащених телекомунікаційним доступом бібліотеках.

Головний бібліограф відділу рукописів, стародруків і рідкісної книги Г.Демченко розповіла про літературу з історії релігії в збірці князів Чарторийських, історію її створення, її бібліографічну класифікацію, неординарний план розміщення. У колекції, яка нараховує понад 25 тис. прим., найбільше книг з релігії - 6611 томів; велика збірка Біблій, Старого й Нового Завітів та їх окремих частин 147 мовами світу; теологічних праць з православ'я, протестантизму, ісламу, буддизму, інших релігій, досліджень видатних богословів і теологів та їх біографій, літургій, псалмів тощо. В систематичному каталозі Чарторийських є окремий розділ, присвячений діяльності єзуїтів і церкви взагалі в просвітницькій справі.

Тема доповіді вченого секретаря НБУ В.Н.Кутика - «Історія української книги й бібліотеки в «Історії України-Руси» М.Грушевського».

Проблеми складання нової класифікаційної схеми, виходячи з державної програми «Освіта» (Україна ХХІ ст.), були в основі доповіді «Вища школа і вища освіта: класифікаційна схема. Методика складання» (зав. сектором науково-бібліографічного відділу Л.Панів).

З рідкісними творами та виданнями з фондів НБУ присутніх ознайомили зав. відділом рукописів, стародруків і рідкісної книги Н.Ішвець та зав. сектором цього ж відділу Г. Мошарова.

ІДЕЯ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ЄДНОСТІ У СПРИЙНЯТТІ ШЕВЧЕНКА

У 1893 р. у слов'янському світі широко відзначався столітній ювілей чеського й словацького будителя поета Яна Коллара. Іван Франко відгукнувся тоді на цю подію двома статтями. В одній з них він писав: «Колларові ідеї про взаємність і Шевченкові про братерство слов'ян не перестали бути провідними ідеями молодого й вбогого южноруської літератури. Свідомі українці не перестають бути слов'янофілами в дусі Коллара і Шевченка»¹. Це твердження, правильне принципово, потребує певних коректив, коли йдеться про паралельне зіставлення двох великих слов'янських поетів. Чи міг бути Коллар Шевченковим ідеалом або однодумцем?

Згадаймо, що ідея необхідності всеслов'янського єднання зародилася в Коллара, очевидно, під час його навчання в Німеччині, де питання консолідації розрізнених германських етнічних груп у єдину німецьку націю стояло тоді дуже гостро. Коллар так відтворює слова одного з місцевих професорів: «Кожен має бути не тільки людиною та інтелектом, але й німцем, він повинен зняти з себе егоїзм, провінціалізм, діалектизм і піднятися до рівня нації. Ганьба, коли освічений молодик вважає себе лише саксонцем, гесенцем, франком, швабом, пруссаком, австрійцем, баварцем, ганноверцем, швейцарцем і більше нічим. Хай зникне між нами в майбутньому цей національний розтин, будьмо одним тілом, однією нацією німецькою»².

Як реакція на це, у Коллара виникає думка поєднати зусилля слов'ян, аби протистояти експансії Німеччини на схід. Чи актуальним було це тоді? Замість відповіді наведемо слова відомого політичного діяча тогочасної Німеччини, написані в рік смерті Коллара, 1852 р.: «Як це часто буває, - розмірковує він про недавню революцію в Європі. - Вмираюча чеська національність <...> 1848 р. зробила останнє зусилля повернути собі колишню життєздатність, і крах цієї спроби повинен <...> довести, що Богемія може надалі існувати тільки як складова частина Німеччини <...>. Цей факт свідчить тільки про історичну тенденцію і в той же час про фізичну й інтелектуальну здатність німецької нації до підкорення, поглинання і асиміляції своїх сусідів <...> природна і неминуча доля цих умираючих націй полягає в тому, щоб дати завершеність цьому процесові розкладу і поглинання сильнішими сусідами»³.

Так говорив Фрідріх Енгельс. Коллар же думав і писав інакше. Його ідея знайшла художнє втілення у поемі «Дочка Слави», уривки з якої Шевченко міг прочитати у книзі О. Бодяньського «Про народну поезію

слов'янських племен», виданій 1837 р., а теоретичне обґрунтування найповніше вона одержала в статті «Про літературну взаємність між слов'янськими племенами і наріччями», переклад якої на початку 1840 р. був надрукований в «Отечественных записках». Шевченко, звичайно, був з цією працею знайомий. Порівняємо: «І Коллара читаєте з усієї сили, і Шафарика, і Ганку».

Ідею Коллара було активно підтримано в Росії. І хоча автор застерігав, що йдеться лише про взаємність на терені літератури, а «політично слов'яни можуть і мусять бути розділені»⁴, завдяки її романтичному ореолу, абстрактності, нежиттєвості окремих положень вона влаштувала всіх. Кожен бачив у ній те, що хотів.

Якби ми шукали сліди впливу колларівської ідеї у творчості Шевченка, то, мабуть, крім відомого поетичного образу засіяної житом-пшеницею нерозмежованої слов'янської землі, що виник невдовзі по виході статті Коллара - 1841 року, так би нічого й не знайшли.

На тлі революційної поезії Шевченка 40-х років віра Коллара в те, що успіху загальнослов'янської справи можна досягти самою лише працею на ниві культури, сприймається вже як явний анахронізм. Різнилися й погляди обох поетів на перспективу розвитку окремих слов'янських народів. Остерігаючись небезпеки дроблення сил, Коллар з усіх галузок слов'янського дерева виділив чотири наймогутніші - російську, польську, чеську та ілірійсько-південнослов'янську (сербську), які в своєму розвитку покликані були асимілювати всі інші. На олтар цієї ідеї було покладено й рідну мову Коллара та Шафарика: як словаки, вони писали свої твори чеською. Шевченко ж прийшов у літературу як речник україномовного люду і таким хотів лишатись («У їх народ і слово, і в нас народ і слово»).

З плином часу ідея слов'янської єдності зазнавала розвитку і в Чехії та Словаччині, і в усьому слов'янському світі, і в свідомості Шевченка. Теоретичні міркування Коллара показали свою нереальність при першому ж зіткненні з практичними потребами слов'янських народів, особливо коли посилювався інтерес до національної історії слов'ян, коли з'явилися народознавчі праці Шафарика, який перший поставив славистику на наукову основу, продовжив справу Коллара, вивівши її зі сфери апріорних положень на плідну ниву живої наукової роботи.

Московський славист Ф.В. Чижев, котрий проходив по справі Кирило-Мефодіївського товариства, у своїх показаннях зазначав: «Тепер словаки розділились на дві галузки: одні - давніші письменники, всі продовжують писати по-чеському <...>; інші, молоді, під прово-

дом Штуре і Гурбена пишуть тією мовою, якою говорити народ»⁵.

Показова реакція на це старших: Шафарик толерантно ставиться до культивування словацької мови молодими - ми так не писали, а вони, якщо хочуть, хай пишуть, тоді як Коллар публікує велику працю «Голоси про потребу єдиної літературної мови для чехів, мораван і словаків» (1846), у якій брутально ображає і ворога словаків Штуре, і саму словацьку народну мову. Зайве казати, що позиція Коллара несумісна з поглядами Шевченка на свободу розвитку всіх національних слов'янських мов.

Ідеалом ученого слависта й патріота-слов'янина став для Шевченка Павел Йозеф Шафарик. Саме через те він і адресував йому своє знамените Послання - присвяту поеми «Єретик». Фундаментальні праці Шафарика «Слов'янські старожитності» і «Слов'янський народопис», - ці свого роду енциклопедії слов'янського життя, які побачили світ у перекладі О.Бодянського, - Т.Шевченко добре знав і глибоко цінував. І не тільки він: М.Максимович вважав «Слов'янські старожитності» «золотим скарбом усіх слов'ян»⁶. П.Куліш у листі до О.Бодянського писав: «Шафарик, яка то голова, який характер, який дух!»⁷.

Творча уява Шевченка змальовує чеського і словацького будителя в образі біблійного пророка Єзекіїля, котрий у сухі мертві кості вдихнув життя: «І - о диво! Трупи встали / І очі розкрили, / І брат з братом обнялися». Так оцінює поет значення будительської діяльності Шафарика для самопізнання і взаємопізнання слов'янських народів.

З великою симпатією ставився Шафарик до українців, яких, за його підрахунком, було тоді 13 мільйонів 144 тисячі. Він вірив у їхню історичну перспективу, записував і мріяв видати їхні пісні, підтримував перші кроки української мови на шляху до літературної. «Може, отже, - писав він, - малоруську мову можна вважати за зовсім окрему мову, а не тільки за простий діалект великоруської мови»⁸.

Ідеї Шафарика знайшли таке велике порозуміння Шевченка, бо вони були повною протилежністю програми московських слов'янофілів та їхніх українських послідовників, які «всі мови слов'янського люду» знали, окрім своєї власної.

«Струмки, річки, потоки зливаються в море, так повинні окремі країни, провінції, племена, наріччя зливатися в народ» - писав Коллар⁹. Ця загальна настанова у складному політичному житті слов'ян не завжди могла зарадити, коли виникало питання, у якому напрямі текти отим струмкам і яке море наповнювати.

У 1886 р. М.Драгоманов повідомляв одного зі своїх болгарських адресатів: «Я хотів би написати для Вас статтю про паралель положення України ХУІІ ст. і Болгарії ХІХ ст. щодо Москви - Росії. Але поки що надсилаю Вам ... послання Шевченка до Шафарика, яке цікаво буде порівняти з Пушкіним «Клеветникам России» та Хом'якова «Орел»¹⁰.

Порівнявши ці твори, переконуємося, що послання Шевченка - це фактично його полеміка з пушкінським розумінням слов'янської єдності. Зазначений вірш Пушкіна, а також «Бородинская годовщина» з'явилися як відгук на придушення польського визвольного повстання 1831 р. Схвилювана мова віршів рясніє риторичними питаннями тривалої актуальності: «За кем наследие Богдана? / Признав мятежные права, от нас

отторгнется ль Литва? / Иль русского царя уже бес- сильно слово? / Иль нам с Европой спорить ново?» тощо. Ось у такому контексті й зринає ота альтернатива: «Славянские ручьи сольются ль в русском море? / Оно ль иссякнет? Вот вопрос»¹¹.

Це питання хвилювало і російських панславистів, і на нього вони вже мали готову відповідь. Один з них, І.Кажинський, у брошурі «Про значення Росії в сімействі європейських народів» (1840), передрукованій згодом (1854) газетою «Киевские губернские ведомости» (з обома публікаціями Шевченко міг бути знайомий), посилаючись на пушкінські слова, стверджував: «Це одне велике сімейство, щасливе під правлінням єдиного Отця-Государя; це особливий Слов'янський світ, це Російське море, в яке, за щасливим виразом поета, зливаються всі струмки»¹².

Шевченко, для якого «отець-государ» був уособленням кріпацтва, неволі фізичної і духовної, «єдиної і неділимої» імперії, де «од молдаванина до фінна на всіх языках все мовчить», не міг бажати ні своєму, ні будь-яким іншим народам вливатися в таке море.

Через п'ятдесят років Микола Лисенко, говорячи про петербурзьких лібералів, скаже: «Даремні порожні надії, щоб ці так звані «старшие братья» раділи нашій справі, простягаючи руку помічі. Всім їм одно бажання - позливати до їдної помийниці струмочки, щоб і не дзюркотіли»¹³.

Тому таке захоплення викликала у Шевченка будительська діяльність Шафарика - гласація свободи, рівності й братерства всіх слов'янських народів. «Слава тобі, Шафаріку, / Вовіки і віки! / Що звів еси в одно море / Слав'янські ріки!» - вигукує поет, уточнюючи при цьому: «Твоє море / Слав'янськеє, нове!» І в цих епітетах уся суть: *загальнослов'янське*, а не російське, і *нове*, а не те, популяризацією якого набила оскому великодержавна преса. Така паритетність міжслов'янських стосунків сприяла «щоб усі слав'яне стали / Добрими братами».

Відомий чеський поет, перший перекладач шевченківського послання до Шафарика Й.В.Фріч у статті під промовистою назвою «Хай живе Україна» писав: «Праця чехів, пробудження ідеї слов'янської взаємності знайшли свій перший відгук саме в малоросійському народі. Українці були першими, хто зрозумів, що порятунок слов'янства полягає у *вільному* (підкреслення наше. - В.Ж.) федеративному союзі. Шевченко першим привітав нашого Шафарика одою справді божественного натхнення»¹⁴.

Отже, можемо констатувати: ідея слов'янської єдності в ранній творчості Шевченка, починаючи від згаданої передмови «Гайдамаків» 1841 р. і, поступово викристалізовуючись, досягли апогею свого вираження в період «Трьох літ», зокрема в посланні «Шафарикові». Себто до Кирило-Мефодіївського товариства поет прийшов уже з цілком сформованими поглядами на слов'янське питання, отже, не товариство впливало на нього, а він, наскільки це було можливо, намагався спрямувати своїх товаришів у русло власної революційно-демократичної програми.

В одній зі згадок про поета М.Костомаров пише: «Розмовляли про справи слов'янського світу, висловлювались надії на майбутнє об'єднання слов'янських народів в одну федерацію державних суспільств»¹⁵. Це академічне зауваження університетського професора розпрозорює Куліш: «Українці сполучать усю Слов'янщину в одну федерацію під протекцією

російського імператора»¹⁶. Але, як і в попередньому записі, тут не видно реакції учасників розмови на ці слова. І все-таки історія зберегла нам живий образ однієї з таких бесід. Його залишив Шевченків сусід, студент Київського університету, польський літератор Ю.Беліна-Конджицький. Він занотовує: «Під одним православним царем і в одній православній вірі всі повинні єднатись», - виголосив Костомаров.. «Ось тобі,

бабо, весілля, - відповів йому Шевченко. - Ти, Миколо, хочеш усіх слов'ян до попової хати завернути». Це зауваження збентежило Костомарова... По хвилі мовчання розмову про братство Шевченко закінчив словами: «Темна то буде справа з тією федерацією»¹⁷.

З часової відстані ми можемо оцінити Шевченкове пророцтво.

¹ Франко І. Зібрання творів: У 50 т. - К., 1981. - Т. 29. - С.50.

² Kollar J. Prozy. - Praha, 1956. - S.182.

³ Маркс К., Енгельс Ф. Твори. - Т.8. - С.52, 81.

⁴ Vitek J. Dejiny seake literature. - Praha, 1940. - D.2. - S. 416.

⁵ Кирило-Мефодіївське товариство: У 3 т. - К., 1991. - Т.3. - С.379.

⁶ З історії чехословацько-українських зв'язків. - Братислава, 1959. - С.302.

⁷ Там само.

⁸ Там само. - С. 289.

⁹ Kollar J. Rozprawy o slovanske vzajemnosti. - Praha, 1929. - S. 185.

¹⁰ «З глибокою пошаною Ваш М. Драгоманов...» - Літ. Україна. - 1988. - 8 грудня.

¹¹ Пушкин А.С. Полное собрание сочинений: В 10 т. - Л., 1977. - Т.3. - С. 209 - 212.

¹² Івакін Ю.О. Коментар до «Кобзаря» Шевченка. - К., 1964. - 200 - 201.

¹³ Лисенко М.В. Листи. - К., 1964. - С.278.

¹⁴ Cesty radikalny demokrate. - Praha, 1953. - S. 409.

¹⁵ Спогади про Тараса Шевченка. - К., 1982. - С.138.

¹⁶ Там само. - С.129.

¹⁷ Там само. - С.156 - 157.

З ФОНДІВ ЦНБ

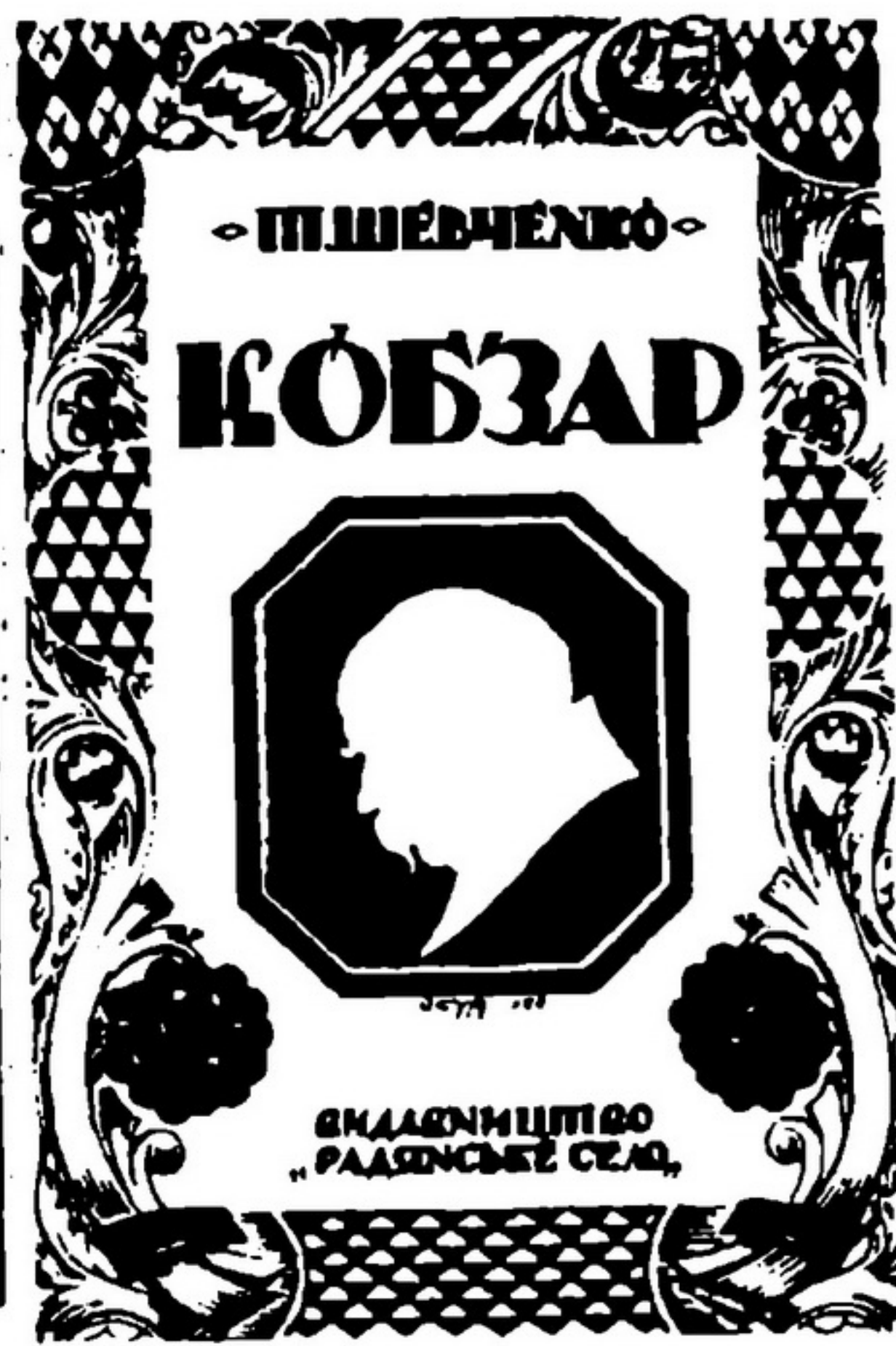
ДО ШЕВЧЕНКІВСЬКИХ ДНІВ

Т.Г.Шевченко.
«Кобзар», вид-во «Рух», 1918.

Т.Г.Шевченко.
«Малий кобзар», 1937.

Т.Г.Шевченко.
«Кобзар», вид-во «Радянське село», 1928.

АВТОР - ГЕОРГІЙ НАРБУТ

Повертаючись до надрукованого

У «Бібліотечному віснику» (№ 2, 1994 р.) було вміщено фото плаката, виконавого для Шевченківської виставки. Знімок був віднятий автором цих рядків у науковому архіві ЦНБ ім. В.І.Вернадського (оп. 1, од. зб. 42). Проте ім'я майстра з доволі неординарним стилем письма тоді встановити не вдалося.

І от, переглядаючи архів ученого В.Л.Модзалевського, ми натрапили на документ (ф.12, № 676. Інститут рукопису ЦНБ), який засвідчує, що плакат був написаний видатним українським художником Георгієм Нарбутом.

Доручення.

Наложний мені говорар у розмірі 12500 крб. за виконання для Шевченківської виставки плакату у дві фарби отрим доручаю одержати Вадиму Львовичу Модзалевському.

6 бер. 1920 р.

Валерія Шульгіна

100 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Б.ЛЯТОШИНСЬКОГО

1995 рік - ювілейний для Бориса Лятошинського, класика української музики XX ст., доробок якого ввійшов у скарбницю світових музичних шедеврів.

Він народився в Житомирі, у високоосвіченій родині. Дід Бориса Лятошинського - відомий на Волині лікар. Батько, Микола Лятошинський, в різні роки був директором гімназій в Житомирі, Немирові, Златополі, директором приватного комерційного училища в Житомирі. Ази музики синові дала його мати, Юлія Полова-Лятошинська.

У ЦНБ ім. В.Вернадського зберігаються перші видання романсів, написаних в різні періоди творчості композитора, унікальні матеріали сім'ї Лятошинських і родини дружини композитора, відомої професійної співачки Маргарити Лятошинської-Царевич. Їй, першій виконавиці своїх творів, Борис Миколайович присвятив чимало романсів, IV симфонію.

Б.М.Лятошинський

Б.М.Лятошинський в 30-ті роки

Б.М.Лятошинський з дружиною М.О.Царевич-Лятошинською

Б.М.Лятошинський та В.Іконник

Різноманітна жанрова палітра його творчості (опери, симфонії, симфонічні поеми, увертюри, оркестрові сюїти, твори для фортепіано, романси, пісні, інструментальні ансамблі, поеми, концерти, балади, сонати), до якої нині зростає інтерес в усьому світі.

Музика цього митця звучить поряд з творами Д.Шостаковича, Б.Бартока, П.Хіндемита, А.Онеггера в найпрестижніших концертних залах. Так, фестиваль, присвячений дню народження композитора, відбувся в приміщенні Національної опери України. Тут же діяла виставка «Борис Лятошинський та українська музична культура» (з фондів ЦНБ ім. В.Вернадського та особистих архівів), організована сектором нотних видань Бібліотеки. Експонувалися 64 нотних видання творів композитора з фондів ЦНБ, 150 фотокопій документів, 30 афіш різних років, рецензії, програми концертів, твори учнів Б.Лятошинського професорів Г.Таранова, І.Белзи, композиторів В.Сильвестрова, Л.Грабовського, Ю.Іщенка, І.Карабидя, І.Шамо, Ю.Щуровського, Л.Спасокуцького, Р.Верещагіна. Це ноты з нового фонду музичного відділу ЦНБ, що передані бібліотеці Міністерством культури в 1994 р.

Експозиція (чотири стенди, шість вітрин та афіш авторських концертів і видатних виконавців музики ювіляра - Є.Мравинського, Г.Рождественського, Н.Рахліна, К.Сімеонова, В.Іконнікова, К.Адлера та ін.) здійснювалася за жанровим принципом згідно з каталогом, відредагованим самим Лятошинським. Поряд з партитурами були виставлені фотографії перших виконавців творів Бориса Миколайовича. На деяких виданнях є автографи композитора.

Введение. Состояние русской историографии до Шмелера.

Из историографии каждого народа можно
увидеть: насколько некре-
пкой исторической критикой и
всего лишь правды ради

Ф.160/1217

М. М. и П.

ОТДЕЛ УЧЕБНИХ

ЧАСТНОЕ

8-ми-классное

КОМПЬЮТЕРОВОЕ УЧЕ

(с собственн. обучением)

Н. И. РЕМЕЗОВ

в г. Житомир

1757

1757

Куровский,
О. Утоли
это во время
миллиарды в
жизни и
Хоханов
показано, и
миллиарды в

Теперь В. Шмелеру

Е. Н. Шмелеру
В. И. Шмелеру
Н. И. Шмелеру

Август Людвиг Шмелер
и его историческая критика.

103

Ignorare malo, quam commenta credere
Шмелеру

35-й
81-й

I, 41398

Успешный полет

I tempo 1 parte

Allegro e poi agitato

af espressiono

B. Agnelli

I-41398.

Poco

Allegro

pp

Andate

2 parte

p espressiono

Len

Allegro risoluto.

Len

Allegro risoluto

2 parte

f

B. Agnelli

Людмила Гарбуз

БІБЛІОТЕКИ БЕЗ КОРДОНІВ

5 - 6 грудня 1994 р. в Москві відбувся міжнародний семінар-кологвіум «Бібліотеки без кордонів». Організатори - ВДБЛ, Публічна інформаційна бібліотека Центру Помпиду та ЮНЕСКО.

Мета цього зібрання - сприяти реалізації Програми інформатизації ЮНЕСКО, головне завдання якої - здійснення професійного діалогу між бібліотеками як інформаційними центрами.

На семінарі були представники бібліотек, що входять до мережі ЮНЕСКО, найбільших бібліотек Росії, провідні міжнародні експерти в галузі бібліотечної справи з 15 країн світу, зокрема: Антж Шурек з відділу Загальної інформаційної програми ЮНЕСКО, Суад Юбер - відповідальна за міжнародні зв'язки, Публічна Інформаційна бібліотека Центру Помпиду (Франція), Ендрю Філіпс - директор відділу гуманітарних та соціальних наук Британської бібліотеки, Клаус Леман - директор Національної бібліотеки Литви, Маріанна Текс Чолдін - директор Мортенсонівського Центру міжнародних програм Іллінойського університету м. Урбана-Шампейн (США), Джузеппе Вітіелло - помічник директора Управління з питань освіти, культури та спорту «Європейський Союз», Катерина Генієва - Генеральний директор Всеросійської державної бібліотеки іноземної літератури ім. М.І.Рудоміно, член Виконавчого бюро ІФЛА, віце-президент Російської бібліотечної Асоціації (Росія) та ін. Нашу державу представляла начальник відділу бібліотек та інформаційних мереж Міністерства культури України Валентина Навроцька.

Семінар проходив у Всеросійській державній бібліотеці іноземної літератури ім. М.І.Рудоміно. Його тематика: толерантність та діалоги поміж культур, роль

книги та бібліотеки в процесі демократизації суспільства, роль Європейської Ради в посиленні позицій бібліотечних асоціацій в Центральній та Східній Європі, значення і шляхи поліпшення вільного доступу до інформації, питання авторського права, обов'язкового примірника, проведення книжкових ярмарків та салонів.

Грунтовно обговорювалися аспекти застосування нових бібліотечних технологій, досвіду міжнародної співпраці.

Під час роботи семінару відбулася презентація інформаційної мережі ЮНАЛ* (ЮНЕСКО), організованої на початку 1990 р. Мета її створення: об'єднати навколо ЮНЕСКО та допомогти бібліотекам - членам мережі реалізувати діяльність у таких напрямках: сприяти діалогам поміж культур; пропагувати знання культур національних меншин; згідно з головними принципами діяльності ЮНЕСКО, сприяти культурному розвитку, боротьбі з неписьменністю, дотриманню прав людини в світі, захисту навколишнього середовища, підвищенню ролі жінки в суспільстві тощо.

Бібліотеки розглядаються як інструменти досягнення цих високих гуманних цілей у сучасному суспільстві через забезпечення у ньому відкритого доступу до інформації.

Сьогодні до мережі ЮНАЛ входять 146 бібліотек з понад 50 країн світу. Україну, на жаль, поки що жодна з бібліотек не представляє.

Міжнародний семінар-кологвіум «Бібліотеки без кордонів» виявив чимало нерозкритих можливостей для вдосконалення, розвитку бібліотечної справи у цілому світі, а також міжнародних бібліотечних ініціатив, до яких би могла долучатися і Україна.

Вікторія Матусевич

БАЛИКІВСЬКІ ЧИТАННЯ

Інститутом бібліотекознавства ЦНБ ім. В.І.Вернадського були організовані наукові читання, присвячені 100-річчю від дня народження відомого українського бібліотекознавця Д.А.Балики, що відбулися 9 вересня 1994 р.

Дмитро Андрійович працював у галузі українського бібліотекознавства в 20 - 30-х роках. Хоча його діяльність на цій ниві тривала відносно недовго, розроблені ним проблеми актуальні й сьогодні. Крім досліджень з бібліотекознавства та бібліографії, психології та педагогіки, були в нього і публіцистичні та сатиричні твори тощо.

Читання розпочав директор ЦНБ, чл.-кор. НАН України О.Онищенко.

Значення праць Д.Балики в розробці теоретичних та методологічних проблем бібліотекознавства, їх вплив на сучасний стан цієї галузі науки докладно проаналізували директор Інституту бібліотекознавства ЦНБ, канд. пед. наук М.Слободяник та проф. КДІК, канд. пед. наук Л.Одинока.

* Для одержання заяви для вступу до мережі ЮНАЛ / ЮНЕСКО можна звертатися на адресу журналу «Бібліотечний вісник»

Життєвий шлях та діяльність Дмитра Балики - тема доповіді молодшого наукового співробітника Інституту бібліотекознавства ЦНБ С. Косяк.

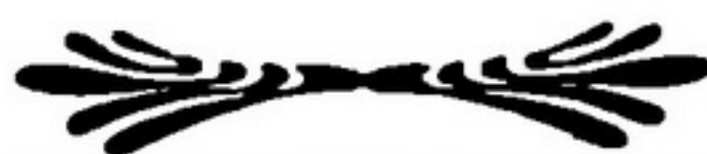
Про внесок Балики у розвиток досліджень з соціології та їх зв'язок з сучасними соціологічними дослідженнями читацьких потреб йшлося в доповідях заступника директора з наукової роботи Державної бібліотеки України для юнацтва Т. Ярошенко та зав. відділом науково-дослідної роботи Національної парламентської бібліотеки України З. Савіної.

Головний бібліотекар Інституту бібліотекознавства ЦНБ Н. Казакова доповіла про бібліографічну спадщину Д. Балики.

Учасники ювілейних читань вирішили проводити щорічні баликівські читання. Тема наступних (вересень 1995 р.) - внесок ученого у розвиток історично-бібліотекознавчих досліджень в Україні.

Нижче подаємо одну з доповідей цих читань.

Світлана Косяк

ДМИТРО БАЛИКА

Дмитро Андрійович Балика - відомий український бібліотекознавець і бібліограф, автор багатьох теоретичних праць з питань бібліотекознавства.

Він народився 9 вересня 1894 р. в м. Седнів на Чернігівщині в сім'ї вчителя [1]. 1912 - 1916 рр. - навчання в Петербурзькому політехнічному інституті на електромеханічному відділенні. Матеріальна скрута змушує його з дружиною Н.Я. Фрідьєвою переїхати до с. Шаран (Белебівського пов. Уфимської губ.), де Надія завідує позашкільною освітою і районною бібліотекою, а Дмитро займає посаду бібліотекаря.

У 1917-1920 р. Балика працює в Белебії, Уфі й Томську. В ті роки з'являються його перші друковані праці. Це - результат спостережень і роздумів щодо поліпшення бібліотечної справи, позашкільного навчання [2, 3, 4, 5].

Після закінчення педагогічного відділення Томського університету Балика викладає там педагогіку. Створений ним Музей бібліотекознавства став осередком творчої роботи з питань теорії бібліотекознавства й бібліографії, основою бібліотечного відділення народної освіти, губполітосвіти. Тут об'єднувалися бібліотечний актив місцевих працівників, були курси для підготовки бібліотечних кадрів. В «Известиях Музея библиотекосведения» публікувалися статті Балики з проблем культурного розвитку людини, позашкільного навчання, з питань бібліотечної справи [6, 7, 8].

Приїхавши у 1921 р. до Києва, Д. Балика працював бібліотекарем у показовій бібліотеці Військово-політичної школи (ВПШ) Українського військового округу. Його наукові розвідки того часу спрямовані на створення предметного каталога, бібліотечної технології, методики спілкування з читачем. Так, використовуючи свій досвід роботи в бібліотеці ВПШ, Балика виклав детальну схему, принципи й переваги предметного каталога над систематичним, докладно описав свої заняття з курсантами цієї школи [9, 10].

Робота Д.А. Балики у Всенародній бібліотеці України (з лютого 1925 р.) розкрила здібності молодого науковця, особливо в галузі книгознавства та вивчення читацьких інтересів. Балика та його однодумці творчо підходили до проблеми вивчення читацького складу. Так, виступаючи на I-й конференції наукових бібліотек УРСР (1925) та на II-й Всеросійській конференції наукових бібліотек (1926) Д.А. Балика застерігав від механічного перенесення форм масової політико-просвітницької роботи в наукову бібліотеку,

підкреслюючи необхідність диференціації читачів та визначення інформаційних потреб основних їх категорій і на цій основі - створення спеціалізованих залів. Ці пропозиції ґрунтувалися на проведеному ВБУ аналізі інтересів читачів, їх інформаційних запитів та вимог. Це була одна з перших спроб проведення соціологічного дослідження в українському бібліотекознавстві [11, 12].

Для надання теоретичної допомоги бібліотекареві у вивченні читача, Балика складає, базуючись на матеріалах ВБУ, цінний бібліографічний показник під назвою «Вивчення українського читача» [13], куди увійшли праці відомих українських письменників (Б.Грінченка, П.Куліша, І.Франка тощо), науковців, відомості про діяльність культурно-просвітницьких громад (усього 206 назв), подає перелік українознавчих видань, що були заборонені на території України.

Бібліотекознавча теорія Д.А. Балики втілена в його актуальній і донині праці «Аналітичний та синтетичний метод вивчення читачівства» [14]. Виділяючи п'ять основних напрямів у вивченні читачівства, він аналізує їх позитивні та негативні сторони, детально спиняючись на бібліопсихології Рубакіна. Балиці належить цінне визначення понять «загального інтересу» та «читацького інтересу» [11, с. 27-28]. Учений був глибоко переконаний, що будь-яка бібліотека позитивно впливає на читача безпосередньо своїми притаманними тільки їй засобами: книгами, виставками, каталогами, вечорами тощо.

Балика вважав, що «лише методика бібліотечної справи вчить читача вихоплювати з потоку життя і в бібліотеці (за допомогою виставок та інших заходів) фіксувати дійсно істотне, з виховного погляду потрібне; вчить читача яскраво порівнювати; вчить читачів вносити момент організації в явища, здається, звичайні, відомі, буденні» [15, с. 11].

З часом, теоретично підсумовуючи, він обґрунтовує термін «бібліологічна педагогіка» в однойменній праці та в роботі «Библиотека в свете современной педагогики» [15, 16], де обстоює бібліотекознавство як педагогічну науку, на противагу школі М.Рубакіна, котрий дотримувався психологічного напрямку в бібліотекознавстві, і концепціям тих спеціалістів, які вважали бібліотекознавство прикладною наукою.

Балика послідовно виступав за тісний зв'язок бібліографії з потребами життя, підкреслюючи, що таке знання не є незмінним, придатним для всіх часів, воно має прикладний, допоміжний характер [17]. Щодо визначення наукових основ рекомендаційної бібліографії, то відмінними особливостями її Балика

слухно вважав добір кращої з ідейного й наукового погляду літератури та її оцінку. Одним з перших серед тих радянських фахівців, які опрацьовували питання теорії і методики рекомендаційної бібліографії у 20-х роках, він ставив і вірно, з нашого погляду, вирішував питання співвідношення рекомендаційної бібліографії і критики, відмінності критичної та бібліографічної оцінки літератури. Специфіку останньої Д.Балика вбачав у її виховній та педагогічній спрямованості.

Він брав участь у випуску бібліотекою ряду тематичних бібліографічних показників та списків, що друкувалися на сторінках часописів «Життя і революція», «Україна» та ін. Найвагоміші з них - поточні показники нового українського письменства та бібліографії М.Драгоманова, І.Франка.

За Баликою, всі проблеми бібліотечного будівництва треба розглядати з історичної точки зору, що унеможливає повторення старих помилок та недоліків. У праці «Бібліотека в минулому» (серія Українського наукового інституту книгознавства (УНІК) «Науково-популярна бібліотека книгознавства»), він глибоко аналізує розвиток книги, бібліотеки, зокрема бібліотечної справи в Україні [18].

У роботі «Бібліологічна соціологія» [19], характеризуючи погляди відомих книгознавців О.Ловягіна, М.Лісовського, М.Куфаєва, а також зарубіжних П.Отле, Л.Живного, Балика доводить своє бачення книгознавства як комплексу книгознавчих дисциплін, серед яких бібліологія - наука узагальнююча, вона є методологією книгознавства. Завдання бібліологічної соціології, зокрема, - вивчати закономірності в бутті книги, взаємодію факторів, що позначаються на її особливостях - художній, науковій, науково-популярній тощо, вивчати чинники кількісного й якісного змісту книги в різних обставинах.

Сформулювати бібліологічну соціологію, уточнює Балика, це значить розробити науку, що налагоджує закономірність зв'язку між відомими галузями, а також у цілому книжкової справи з відомими суспільними формаціями [19].

Праці Балики друкуються в періодичних виданнях ВБУ, УНІКу, Книжкової палати РРФСР, Державної публічної бібліотеки в Ленінграді, в журналі «Красный библиотекарь», у збірнику «Предмет и методы современной психологии» (М., 1929), він виступає з

доповідями на багатьох бібліотечних і бібліографічних з'їздах, конференціях, нарадах в Україні та Росії.

На початку 1931 р. він звернувся до УНІКу з пропозицією викласти в підручнику свої теоретичні напрацювання і практичний досвід з питань бібліологічної педагогіки. Але, як відомо, УНІК того ж року було піддано критиці за відрив від «конкретних» завдань соціалістичного будівництва і «націоналістичний» ухил, його директора Ю.Меженка звільнено, а нова адміністрація мала чітке завдання: політизувати роботу і стежити за виконанням ідеологічних настанов. Наслідки не забарилися: на зборах (1932) «нового» УНІКу з доповіддю «Проти еkleктизму в питаннях читачівства» виступила аспірантка Д.Балики Н. Біркіна. Вона з позицій «нових наукових підходів» проаналізувала «ворожу» діяльність свого вчителя.

Усе це, мабуть, і спонукало Балику переїхати до Горького. У 1927 р. він був обраний професором місцевого університету. До 1930 р. дослідник ще продовжує жити в Києві і працювати у ВБУ, наїздом читаючи лекції з бібліотечного будівництва на політосвітвідділі університету. А вже з 1930 р. проф. Балика керує кафедрою бібліотечного будівництва Політосвітінституту. З 1932 р. і до останніх днів (помер у 1971 р.) Дмитро Андрійович читає курс лекцій з педагогіки в Горьковському педагогічному інституті. Цей період його діяльності недостатньо освітлений в літературі, але відомо, що Балика був одним з ініціаторів створення обласної бібліотеки, деякий час завідував бібліографічним відділом. Плідно працюючи у педагогіці, друкувався в «Ученых записках» ГПІ, провадив бібліографічні дослідження приватних бібліотек О.М.Горького та П.І.Мельникова-Печерського. Серед публікацій цього періоду є присвячені історії та культурі, проблемам краєзнавчої діяльності бібліотек, окремим діячам науки й культури цього краю.

Дмитро Андрійович був людиною свого часу, а тому поряд з його дійсно науковими, цікавими та ґрунтовними працями були й виконані за соціальним замовленням - згідно з панівною ідеологією. Але його внесок у методологію, теорію та організацію бібліотечної справи безперечний. В Інституті бібліотечного будівництва ЦНБ ім. В.І.Вернадського розпочалося дослідження, спрямоване на комплексне об'єктивне вивчення наукової спадщини вченого й бібліотекаря.

1. Дмитро Андрійович Балика // Бібліотечное строительство и библиография. - 1971. - №10. - С. 101-102.
2. О библиотечном деле в Белебеевском уезде Уфимской губернии: Отчет с диаграммами // Бюллетени Отдела народного образования (журнал) Уфимского Губернского Земства. - 1917. - № 5 - 6.
3. История внешкольного образования: Ряд очерков // Земца (газета). - 1918.
4. О внутренней и внешней работе библиотекаря // Тр. Белебеевского уездного отдела внешкольного образования. - Белебей Уфимской губ. - 1918. - С. 187-310.
5. Опыт исследования коэффициента интенсивности деятельности библиотек // Там само. - С. 70-83.
6. Пути культурного развития человека // Известия Томского Музея библиотековедения. - 1921. - № 1.
7. Внешкольное образование: его цель, сущность и значение // Там само.
8. Библиотека, ее задачи, сущность и значение // Руководство-справочник по внешкольному образованию. - Красноярск, 1920.
9. Предметный каталог Окружной Военно-политической школы Украины // Красный библиотекарь. - 1924. - № 8 (11). -

С.46-54.

10. Как читать: Опыт занятий с курсантами Окружной Военно-политической школы Украины по вопросу как читать // Там само. - № 10-11 (13-14). - С.104-108.
11. Активизация работы в научных библиотеках: Доповідь на Першій конференції наукових бібліотек УРСР, 28-31 грудня 1925 р. // Бібліотечний збірник. - К., 1926. - Ч. 1. - С. 158.
12. Труды Второй Всероссийской конференции научных библиотек: Стенографический отчет. - Л., 1929. - С. 158.
13. Вивчення українського читача: Бібліографічний показник // Бібліотечний журнал ВБУ. - 1925. - № 8-10.
14. Аналітичний та синтетичний метод вивчення читачівства // Бібліологічні вісті. - 1926. - № 1. - С.16-35.
15. Бібліологічна педагогіка. - К., 1928. - С.3-14.
16. Библиотека в свете современной педагогики. - Л., 1926. - С. 1-9.
17. Рекомендаційна й критична бібліографія. - К., 1929. - С.20.
18. Библиотека в прошлом: культурно-исторический нарис. - К., 1925. - С. 1-115.
19. Библиологическая социология: Определения, предмет, методы. - Б. тит. л. - С. 68-69.

ДО ШЕВЧЕНКІВСЬКИХ ДНІВ

Виставку з фондів ЦНБ ім.В.Вернадського
підготовлено бібліотекарем сектора нотних видань Євгенією Кожушко.

Л.БАКАЛОВ

Протоптапа тропочку

ПЕСНЯ ДЛЯ ГОЛОСА
С СОПРОВОЖДЕННЯМ ФОРТЕП'ЯНО

С.Т.ШЕВЧЕНКО

Ювілейне видання комітету для об'єднання зборів роковин Т.Шевченка у Львові.

1861 — 1911.

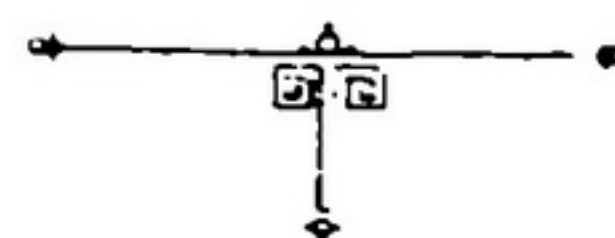
КОБЗАР

збірка композицій до слів Т.Шевченка
вукладі на міманий хор

Зредагував д-р С.Людкевич

ЗМІСТ

1. М.Лисенко: Ой діброво, темний гай!
2. М.Лисенко: Калина.
3. М.Лисенко: На горді коло броду
4. Ф.Калесса: Ой умер старий батько
5. Топольницький: Ой три шляхи.
6. С.Людкевич: Закувала закулена.
7. М.Волошин: Чого нікі тиню.
8. І.Ворообевич: Думи мої
9. І.Біліковський: Думи мої
10. Д.Родольський: Сонце заходить

НАШІ АВТОРИ

Гарбуз Людмила Степанівна - магістр державного управління, керівник відділу з питань культури, освіти та охорони здоров'я Міжнародного фонду «Відродження».

Житник Володимир Костянтинович - канд. філолог. наук, зав. кафедрою української мови Університету «Києво-Могилянська академія».

Ігнатенко Олександр Олександрович - декан заочного факультету Комсомольського політехнічного технікуму.

Косяк Світлана Володимирівна - наук.

співробітник Ін-ту бібліотекознавства ЦНБ ім. В.Вернадського.

Кривенко Маргарита - бібліограф відділу літератури іноземними мовами Львівської обласної наукової бібліотеки.

Маринюк Зоряна - бібліотекар НБ Львівського державного університету.

Матусевич Вікторія Володимирівна - зав. сектором Ін-ту бібліотекознавства ЦНБ.

Рукавіщина Євгенія Віталіївна - наук. співробітник відділу стародруків рідкісних видань тієї ж установи.

Соловська Наталія Гаврилівна - заступ-

ник головного редактора журналу «Бібліотечний вісник».

Торлія Ігор Георгійович - зав. фондом рідкісної книги Державної бібліотеки України для дітей.

Шамаріна Тетяна Василівна - зав. відділом науково-дослідної роботи тієї ж установи.

Шульгіна Валерія Дмитрівна - канд. пед. наук, зав. сектором нотних видань ЦНБ.

ЗМІСТ

ОФІЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ

Закон України про бібліотеки і бібліотечну справу 1

З ІСТОРІЇ БІБЛІОТЕК

Т.В. Шамаріна, І.Г.Торлія Дитячі бібліотеки України в роки Великої Вітчизняної війни 6

Н.Г.Соловська ВБУ: 16 квітня 1919 р. 7

М.Кривенко Львівська бібліотека іноземної літератури: роки становлення 8

В.А.Колесникова Наукова бібліотека Інституту археології НАН України 9

О.О.Ігнатенко Створюємо бібліотеку Юрія Кондратюка 10

ПИСЕМНА ТА КНИЖКОВА СПАДЩИНА УКРАЇНИ

Є.В.Рукавіщина Євгеній Болховітинов і бібліографія України 11

ФАКТИ НАУКОВОГО ЖИТТЯ. ХРОНІКА ПОДІЙ

З.Маринюк Дні науки в бібліотеці Львівського університету 28

ДО ШЕВЧЕНКІВСЬКИХ ДНІВ

В.К.Житник Ідея слов'янської єдності у сприйнятті Шевченка 29

Н.Г.Соловська Автор - Георгій Нарбут 31

КАЛЕНДАР У КНИЖКОВИХ ВИСТАВКАХ

В.Д.Шульгіна 100 років від дня народження

Б.Лятошинського 32

ФАКТИ НАУКОВОГО ЖИТТЯ. ХРОНІКА ПОДІЙ

Л.С.Гарбуз Бібліотеки без кордонів 35

В.В.Матусевич Баликівські читання 35

С.В.Косяк Дмитро Балика 36

CONTENT

OFFICIAL DOCUMENTS

The law of Ukraine on the Library and Librarianship 1

THE HISTORY OF LIBRARIES

T.Shamarina, I.Torlia Children age libraries of Ukraine in the period of World War II 6

N.Solonska VBU: 16 april 1919 7

M.Kryvenko Lviv Foreign Literature Library - the years of development 8

V.Kolesnikova Scientific Library of the Archeological Institute of the Ukrainian National Academy of Sciences 9

O.Ignatenko We are creating the Library of Yu. Kondratyuk 10

LITERARY PRINTED HERITAGE OF UKRAINE

Je.Rukavitsina Jevgeniy Bolchovitinov and biobibliography of Ukraine 11

FACTS OF THE SCIENTIFIC LIFE: CHRONICS

Z.Marynovych The days of science at the Library of Lviv University 28

COMMEMORATING THE DAYS OF SHEVCHENKO

V.Zhythnyk The idea of slavonic unity in understanding of Schevchenko 29

N.Solonska Author - Georgiy Narbut 31

THE CALLENDAR IN BOOK EXHIBITIONS

V.Schulgina 100 years celebration of Lyatoshinskiy birth 32

FACTS OF THE SCIENTIFIC LIFE: CHRONICS

L.Harbus Libraries without limits 34

V.Matusevych Balikiv's readings 35

S.Kosyak Dmytro Balika 36

INHALT

OFFIZIELLE DOKUMENTATIONEN

Das Gesetz über der Bibliothek und das Bibliothekswesen 1

AUS GESCHICHTE DER BIBLIOTHEKEN

Schamarina T., Torlin I. Die Kinderbibliotheken der Ukraine in den Jahren des Grossen Vaterlandischen Krieges 6

Solonska N. WBU: 16. April 1919 7

Krivenko M. Die Bibliothek für ausländische Literatur in Lwow die Entwicklungsjahre 8

Kolesnikova W. Die wissenschaftliche Bibliothek des Instituts für Archäologie der NAW der Ukraine 9

O.O.Ignatenko Wir bauen die Jurij Kondratenko - Bibliothek auf 10

DAS SCHRIFT UND BUCHERBE DER UKRAINE

Rukavitsina E. Eugen Bolchowitinov und Biobibliographie der Ukraine 11

FAKTEN DES WISSENSCHAFTLICHEN LEBENS:
CHRONIK DER EREIGNISSEN
Z.Marinowitsch Die Tagen der Wissenschaft in der Universitäts-
bibliothek Lwow 28

ZUM SCHEWTCHENKOSTAGEN
B.Shitnik Die Idee der slawische Einheit bei der Schewtschenko-
auffassung 29
N.Solonkaja Der Autor - Georgiy Narbut 31

KALENDER IN DER BUCHAUSSTELLUNGEN
Schulgina W. Das 100-jähriges Jubiläum von Ljatoschynskijs
Geburtstag 32

FAKTEN DES WISSENSCHAFTLICHEN LEBENS:
CHRONIK DER EREIGNISSEN

Garbus L. Bibliotheken ohne Grenzen 35
Matussewitsch W. Balikaer Lesen 35
Kossjak S. Dmitro Balika 36

SOMMAIRE

LES DOCUMENTS OFFICIELS
La loi de l'Ukraine de la bibliothèque et du service des bibli-
othèques 1

DE L'HISTOIRE DES BIBLIOTHEQUES
T.Chamarina, I.Torline Les bibliothèques enfantines d'Ukraine
pendant la Grande Guerre Nationale 6
N.Solonska La BPU: 16 avril 1919 7
M.Kryvenko La Bibliothèque de la littérature étrangère de Lviv:
les années de devenir 8
V.Kolesnykova La Bibliothèque scientifique de l'Institut
d'archéologie de l'ANS d'Ukraine 9
O.Ignatenko La création de la Bibliothèque de
Youri Kondratyouch 10

L'HERITAGE ECRIT ET LITTERAIRE DE L'UKRAINE
E.Roukavitsyna Evgueni Bolkhovitinov et biobibliographie de
l'Ukraine 11

FAITS DE LA VIE SCIENTIFIQUE: CHRONIQUE DES
EVENEMENTS
Z.Marynovych Les jours de la science à la Bibliothèque de
l'Université de Lviv 28

A L'OCCASION DE L'ANNIVERSAIRE
DE CHEVTCHENKO
V.Gytnik L'idée de l'unité slave selon la conception
de Chevtchenko 29
N.Solonska L'auteur - Gueorgui Narbout 31

LA CALENDRIER DANS LES EXPOSITIONS DE LIVRES
V.Choulgina 100ans de l'anniversaire de Liatchynsky 32

FAITS DE LA VIE SCIENTIFIQUE: CHRONIQUE DES
EVENEMENTS
L.Harboz Les bibliothèques sans frontières 35
V.Matoussevitch La lecture Balykivsky 35
S.Kossjak Dmytro Balyka 36

На 1 стор. обкладинки заставка та шрифтові композиції, розроблені
видатним українським художником, основоположником національної графіки Георгієм Нарбутом.

Редакція залишає за собою право виправляти мову і скорочувати статті. Редколегія та редакція можуть не поділяти думок,
висловлених авторами статей. У разі передруку посилання на «Бібліотечний вісник» обов'язкове.

БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІСНИК

Науково-теоретичний та практичний журнал Центральної наукової бібліотеки ім. В.І.Вернадського і НАН України
№ 2, 1995 рік. Заснований у 1993 році.

Редактор-коректор Л.Д.Сушко. Художньо-технічний редактор Г.Т.Конев
Комп'ютерна верстка - Л.І.Климова. Фотограф - О.П.Шелудько
Переклад на іноземні мови Красій Р.І., Кириченко Р.С., Стельмашова М.І.

Засновники - Центральна наукова бібліотека ім. В.І.Вернадського та Національна Академія наук України
Адреса редакції - 252039, Україна, Київ-39, пр-т 40-річчя Жовтня, Центральна наукова бібліотека НАН України
Ukrainian Academy of Sciences Central Sci Library Ukraine, Kiev-39, pr. 40-Let Oktyabrya, 3

Формат 60х84 1/8. Фіз. друк. арк. 4. Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. арк. 3,7. Друк офсетний. Тираж 8300.
Київська книжкова друкарня наукової книги. Київ, 252034, вул. Б.Хмельницького, 19
Свідчення про державну реєстрацію № 189.

© Центральна наукова бібліотека ім. В.І.Вернадського

74049

**LEIPZIGER
MESSE**

МОСТИ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ

Форум Схід - Захід Лейпцігського Книжкового ярмарку з 23 по 26 березня 1995 р.

Шановні пані та панове, запрошуємо Вас на Лейпцігський книжковий ярмарок 1995 р.

- Спеціалісти книжкової справи знову зустрінуться в Лейпцігу на знаменитому ярмарку.
- 870 експонентів з 28 країн світу, з них 200 видавництв - з країн Східної та Центральної Європи, 37 тис. відвідувачів - усе це свідчить про зростання інтересу до Лейпціга як міста міжнародної книжкової торгівлі та обміну ідеями.
- На форумі Схід - Захід Ви зможете зустрітися з представниками видавництва та книготорговельних фірм, бібліотечними працівниками й авторами з майже всіх країн Східної та Західної Європи, налагодити нові й цікаві контакти, одержати цінну інформацію, дізнатися про потенційних ділових партнерів, багатий потенціал досвіду ярмарку в посередництві між Сходом та Заходом.
- На симпозіумах та колокіумах пропонується обговорити актуальні проблеми книжкової справи, враховуючи, зокрема, інтереси учасників з країн Східної та Центральної Європи.
- За традицією, одній з країн-учасниць надається пріоритет - у 1995 р. в центрі уваги спеціалістів буде ситуація на книжковому ринку Чехії. Структура та специфіка книжкового ринку цієї країни детально обговорюватиметься на симпозіумах і робочих семінарах.

ЯРМАРОК, ЩО МАЄ ВЛАСНИЙ СТИЛЬ

- Це - форум взаємного спілкування друзів книги, де поєднуються інтереси бізнесу та культури. Він традиційно проводиться навесні у місті ярмарків та книг - Лейпцігу.
- Це - свято спілкування, набуття нових вражень і ділових партнерів, це - обмін досвідом, можливості вийти на нові рубежі в книжковому бізнесі, це - заінтересований діалог з колегами.
- У рамках Весняного форуму книги видавництва запропонують новинки літературного сезону.
- Форум наукової літератури і спеціалізованої книги продемонструє найновішу продукцію цієї ділянки книжкового ринку, експерти зможуть узагальнити актуальні питання сучасних засобів і способів розповсюдження наукової інформації.
- Вперше за всю історію книжкових ярмарків буде організовано представницьку експозицію антикварної книги - на радість цінувальникам стародавніх книжок і бібліографічних раритетів.
- Традиційне свято книги «ЛЕЙПЦІГ ЧИТАЄ» приверне увагу громадськості, засобів нової інформації та видавців до найцікавіших новинок книжкового ринку, допоможе авторам у реалізації їхніх творчих планів, зведе разом читачів і письменників, літературних агентів та експертів з охорони авторських прав, бібліотекарів та літературних критиків. Під час літературних читань, диспутів та читачьких конференцій усі друзі книги зможуть поспілкуватися з улюбленими авторами.

НАУКА НА ШЛЯХАХ У МАЙБУТНЄ

- В епоху бурхливого розвитку електронних засобів і способів передачі інформації адекватно змінюються і способи передачі наукової інформації.
- Форум наукової та спеціалізованої книги вміло поєднує в своїй експозиції як традиційно видавничі засоби, так і електронні. Таким чином враховуються інтереси всіх категорій спеціалістів, які беруть участь у процесі передачі наукової інформації - авторів як виробників наукового продукту і носіїв наукових знань: видавництв та власників баз даних як провідників наукової інформації; споживачів наукової інформації - дослідників і вчених, студентів, галузевих журналістів, наукової громадськості.
- І виробникам нової наукової інформації, і її провідникам ярмарок дає чудову можливість віднайти оптимальні варіанти популяризації останніх досягнень науки, продемонструвати нові моделі й способи передачі наукової інформації. Інтерес до цього проявляє як наукова громадськість, так і спеціалізовані видавництва, наукова періодика.
- Для всіх споживачів наукової інформації Книжковий ярмарок дає шанс ознайомитися з усім різноманіттям форм і засобів передачі наукових знань.

СКАРБИ МИНУЛОГО

- Експозиція антикварної книги, вперше організована в рамках Книжкового ярмарку з ініціативи Лейпцігер Мессе та «Робочого співтовариства з антикваріату» Союзу бірж Німецької книготоргівлі, відроджує колишню славу Лейпціга як європейської столиці антикварної книги. Любителі книжкових раритетів зможуть побачити стародавні книги, унікальні сигнальні екземпляри, енциклопедичні видання в дорогоцінних шкіряних оправах і обкладинках, мідні гравюри, старовинні відбитки. З відкриттям кордонів між Сходом і Заходом для колекціонерів та антикварів відкриваються невідомі досі ринки.
- Особливу увагу буде приділено антикварній книзі наукового профілю, проблемам комплектування антикварними виданнями бібліотечних фондів і приватних колекцій.

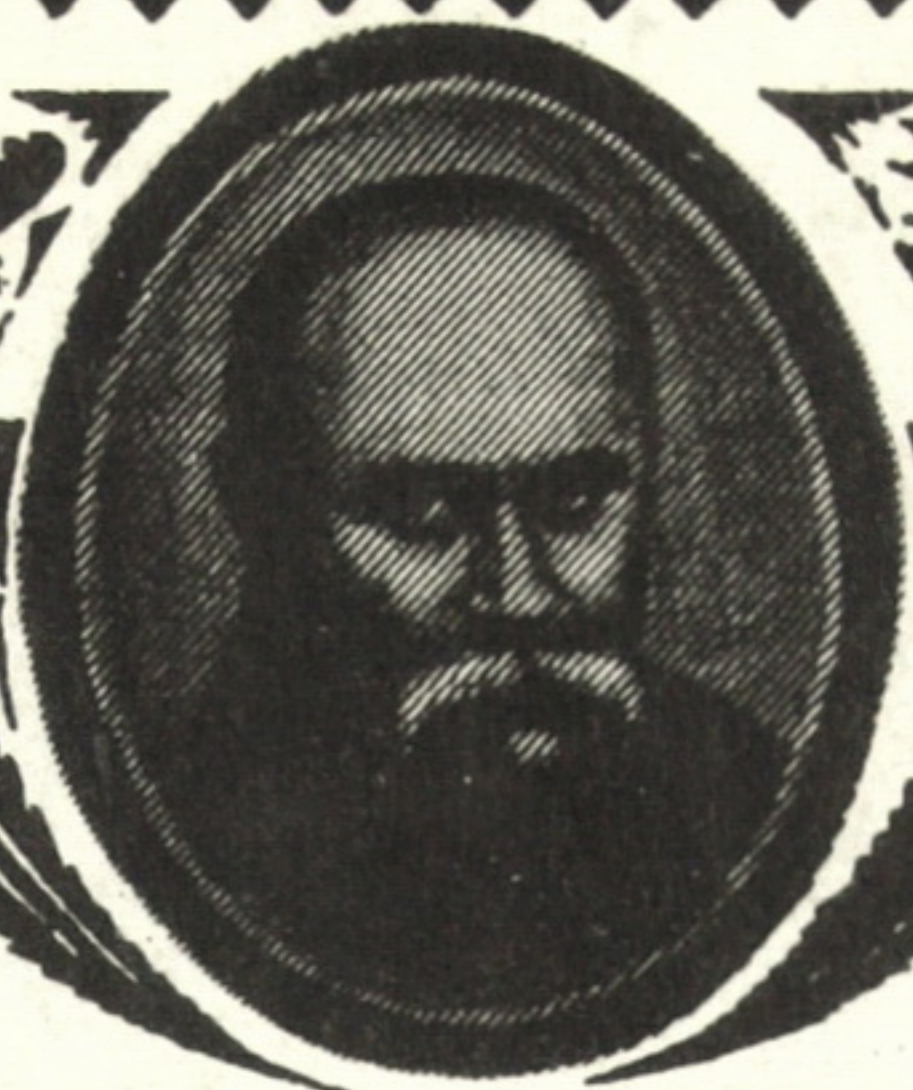
Приїздіть на Книжковий ярмарок! Візьміть участь у цьому святі книги - Ви відчуете незабутній колорит природного поєднання традицій і новаторства, бізнесу й розваг!

**З усіх питань участі в ярмарку звертатися в Представництво Лейпцігер Мессе в Україні:
Лобачов Геннадій Сергійович, 252601, Київ, ГСП, вул. Велика Житомирська, 33;**

Тел. / (044) 228 27 04; Тел. / (044) 228 27 62

Лейпцігер Мессе ГмбХ, дирекція Книжкового ярмарку
Олівер Ціллі, Габрієла Шульц

100/23

Г. ХОТКЕВИЧ

У ГАЮ, ГАЮ ВІТРУ НЕМАЄ

**ПРО ТЕНОРА
(З СУПРОВОДОМ Ф-НА)
СЛ. Т. ШЕВЧЕНКА**

ХАРКІВ—1927